

Sosiaalivakuutus

Kela[®]

3-4•2007

Virolainen perheenisä Sulev Saar tekee töitä Suomessa
Sosiaaliturva kulkee yli rajojen

Lapsilisä yllätyksenä

■ Suomen lapsilisät tulivat virolaiselle **Sulev Saarelle** täytenä yllätyksenä. Hän ajoi jo linja-autoa Suomessa, kun virolainen työtoveri kysäisi: "Tiesitkö, että suomalaista lapsilisää maksetaan myös EU-Virossa oleville lapsille?"

Sulev Saar ei tiennyt.

Muutama asiapaperi kuntoon ja Sulev Saaren kaksi Virossa asuva lasta alkoivat saada Suomesta niin sanottua soviteltua lapsilisää. Nuorempi lapsista on vielä alle 17-vuotias ja saa nyt suomalaista lapsilisää 80 euroa kuukaudessa Viron oman lapsilisän, 20 euron, lisäksi. Koska vaimo on töissä Virossa, lapsilisä sovitellaan niin, että se yhteensä on suurimman lapsilisän kokoinen. Jos vaimo ei olisi töissä, Suomesta maksettaisiin täysi lapsilisä, 100 euroa.

Suomalainen lapsilisä on iso raha; se saattaa olla määrältään jopa neljäsosa virolaisen työntekijän palkasta.

Vakuutussihteeri **Tuula Lindeman** Kelasta sanoo, etteivät muista EU-maista Suomeen töihin tulleet yleensä kovin hyvin tiedä, minäkälaisia oikeuksia heillä perhe- tai muihin etuuksiin on. Sana leviää lähinnä maahan aikaisemmin tulneiden työtovereiden ja ystävien kautta. Lindeman kannustaa töihin tulijoita ja erityisesti heidän työnantajaansa ottamaan asioista selvää.

Harmin paikka, ettei Kela saa mitään kautta täsmätietoa sellaisista henkilöistä, joilla on oikeus EU:n sisällä maksettaviin perhe-etuuksiin. Tieto selviää vasta yksilöllisen hakemuksen ja selvitysten jälkeen. Rekistereissä ei nimittäin näy, miksi henkilö on muuttanut Suomeen – tuliko hän asumaan, opiskelemaan, lyhytaikaiseen vai pitkäaikaiseen työhön, jäikö hänellä kotimaahan perhettä, lapsilisäikäisiä tai alle 3-vuotiaita lapsia jne. Nämä kaikki seikat vaikuttavat perhe-etuuksien maksamiseen yli rajojen. Tiedon kulkua pitää tavalta tai toisella tehostaa!

Suomesta maksetaan EU- ja Eta-maihin sekä Sveitsiin perhe-etuuksina lapsilisää ja lasten kotihoidon tukea. Ne ovat lapsiystävällisiä etuuksia.

Vielä kun Suomi päättäisi antaa Suomessa työskentelevän, muussa EU-maassa syntyvälle lapselle äitiyspakkauksen, voisimme puhua jo erityisestä lapsiystävällisyydestä.

HILKKA AROLA

TOIMITTAJA

hilkka.arola@kela.fi

sosiaalivakuutus

**Kelan julkaisema sosiaali-
ja terveysturvan aikakauslehti**

**FPAs tidskrift om social
trygghet och sjukförsäkring**

**A journal focusing on issues of social
and health protection published
by the Social Insurance Institution
of Finland**

Sosiaalivakuutus 3 – 4. 2007
45. vuosikerta | 45 årgången | Volume 45

Julkaisija | Utgivare | Publisher

Kansaneläkelaitos
PL 450, 00101 Helsinki
020 643 411
www.kela.fi

Päätoimittaja
Huvudredaktör | Editor in chief
Seija Kauppinen

Toimituksen sihteeri
Redaktionens sekreterare
Editorial assistant
Christel Stenström
020 634 1459

Toimitussihteeri
Redaktionssekreterare | Assistant editor
Minna Latvala

Sosiaalivakuutus verkossa
www.kela.fi/sosiaalivakuutus

Kansi | Omslag | Cover
Annika Söderblom

Taitto | Layout
Jari Mattila

Paino | Tryck | Printed by
Kainuun Sanomat Oy
ISSN 0584-1410

Sosiaalivakuutus-
lehden aineisto on
vapaasti lainattavissa
jos lähde mainitaan.
Kirjoituksissa esiintyvät
kannanotot eivät
välttämättä vastaa
Kansaneläkelaitoksen
kantaa.
Sosiaalivakuutus
ilmestyy kuutena
numerona vuodessa.
Lehden vuosikerta
maksaa 20 euroa.

Tidskriften
Sosiaalivakuutus
får citeras med
angivande av källan.
Tidskriften
utkommer med sex
nummer om året.
Prenumerationspris
20 €/år.

Permission is granted
to quote from this journal
with the customary
acknowledgement of
the source.
The Sosiaalivakuutus
comes out six times a year.
(20 € a year)

Osoitelähde
Kelan osoiterekisteri

Sosiaalivakuutuksen
toimituksen sähköpostiosoite
viestinta@kela.fi

Sähköpostit Kelaan
etunimi.sukunimi@kela.fi

Lapsilisäkin matkustaa Viroon 4

Kolumni: Turvallisesti trampoliinilla? 32

Sosiaalista päätömaa ei riitä pätikäyönaiselle 36

Tekstityö haukkaa yhä isomman... 50

3-4. 2007

1 Pääkirjoitus

4 Lapsilisäkin matkustaa Viroon
Asiantuntijana vakuutussihteeri Tuula Lindeman

9 Näköalapaikalta: Matti Puhakka

12 Hallitus käynnistää sosiaaliturvauudistuksen
Kirjoittajana suunnittelupäällikkö Olli Valpola, Kela

14 ISSAn konferenssi kokosi aktuaarit Helsinkiin
Asiantuntijana mm. ISSAn pääsihteeri Hans-Horst Konkolewsky

22 Toimeentulotukea hakee vain joka toinen siihen oikeutettu
Asiantuntijana tutkija Susan Kuivalainen

24 Kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet kehittyivät vakaammin
Kirjoittajana aktuaaripäällikkö Pertti Pykälä, Kela

28 Toiseen asteen opiskelijoiden elämäntilanne ja toimeentulo
Asiantuntijoina tutkimusprofessori Katri Hellsten ja erikoistutkija Ulla Hämäläinen

32 Kolumni: Turvallisesti trampoliinilla?
Kirjoittaja vastaava tutkija Tuula Helne, Kela

34 Sosiaalista päätömaa ei riitä pätikäyönaiselle
Asiantuntijana tutkimusamanuenssi Laura Peutere

36 Työperäinen maahanmuutto lisää työtä Kelassa
Asiantuntijana vastaava tutkija Maija Sakslin

40 Lapsiperheiden sosiaaliturva Virossa
Kirjoittajana tutkija Pentti Takala, Kela

44 Tutkijat hyödyntämään rekistereitä

46 Kohtaamisia-dokumentti: Ihmisiä tiskin molemmin puolin

50 Tekstityö haukkaa yhä isomman osan työajasta
Asiantuntijana tutkija Ulla Tiililä

54 Sosiaaliturvan hajanaisuus johdattaa viimeiselle luukulle
Asiantuntijana tutkija Elina Juntunen

60 Nuorten kestävyyskunto edistää aikuisiän terveyttä
Asiantuntijana rehtori Lasse Mikkelsen

”Transit-perhe-elämää” Viron ja Suomen välillä

Lapsilisäkin matkustaa Viroon

● Virolaisen, nelikymppisen **Sulev Saaren** ystävä oli muutama vuosi sitten lähdössä töihin Yhdysvaltoihin. Hän houkutteli Sulevia mukaan. Sulev oli tuoloin töissä Pärnussa LVI-yrityksen myyntipäällikkönä. Englannin kielen taitoa hän ei ollut sen kummemmin opetellut.

– Koulussa luimme pakollisena venäjää. Valinnaisena aineena olisi voinut opiskella englantiakin, mutta siihen aikaan sitä ei Virossa tarvittu. Vain harvat pääsivät maasta ulkomaille, missä kielellä olisi ollut käyttöä, Sulev Saar kertoo. Jonkin verran hän kuitenkin englantia ym-

märtää.

Tänään hän puhuu asiakkailleen pääasiassa suomea, venäjää ja viroa.

– Ruotsia en osaa, mutta haluaisin osata. Ehkä alan sitä vielä opiskella.

Sulev Saaren asiakkaita ovat matkustajat Helsingin bussiliikenne Oy:n linjoilla.

Aurinkoisena keskiviikkona huhtikuun puolivälissä Sulev Saar pysäyttää kuljettamansa linja-auton nro 67 Helsingin rautatieaseman torilla laiturille numero 4. Kuljettajavuoro vaihtuu. Ratin ääreen istahtaa iloisesti tervehtien somali, ja virolainen Sulev Saar pääsee vapaalle.

Hän ei lähtenyt Yhdysvaltoihin. Mutta kipinä työskennellä muualla kuin kotimaassa oli syttynyt. Hän tuli Suomeen. Miksi?

– Suomi on turvallinen maa. Se on lähellä Viroa ja sen kulttuuri on lähellä sydäntäni, hän sanoo ja taputtaa sydämen paikkaa kädellään.

Hän vaihtoi myyntipäällikön työt linja-autonkuljettajan töihin.

– En kuitenkaan vaihtanut ammattia, vaan palasin entiseen ammattiini. Olen aikaisemmin ajanut bussia Tallinnassa.

”Transit-avioliitto”

Ennen työpaikan vaihtoa Virossa Suomeen vuonna 2002 Saaren perheessä käytiin perheneuvottelu vaimon ja kahden lapsen kanssa. Tytär oli silloin 15- ja poika 11-vuotias. Vaimo on parturi, ja hänellä on oma yritys Pärnussa.

Perheneuvottelun tulos oli myönteinen. Isä laittoi kuntoon hakupaperit Helsingin bussiliikenne Oy:lle Suomeen. Perhe jäisi Vieroon.

– Tarvittiin yksi käynti haastattelussa Helsingissä ja niin alkoi ”transit-avioliitto”, kuten vaimo sanoo, Sulev Saar kertoo.

Hän käy kotonaan kerran tai kaksi kuukaudessa. Joskus tulee pitempi väli. Silloin vaimo tulee Suomeen.

Koko perheen muutosta Suomeen alettiin keskustella uudestaan tämänkäväisten Viron rauhattomuuksien vuoksi.

– Suomessa elämä olisi turvallisempaa. Vaimo varmasti saisi parturin töitä, mutta poika käy koulua. Hän on murrosiässä, emmekä halua häntä väkisin erottaa koulutovereistaan ja ystäivistään. Tosin olen sanonut, että täällä hän saisi pian uusia ystäviä. Nyt 19-vuotias tytär opiskelee yliopistossa Tallinnassa, joten häntä muutto ei koskisi.

Lapsilisät Vieroon

Suomen lapsilisät tulivat Sulev Saarelle täytenä yllätyksenä. Hän ajoi linja-autoa Suomessa, kun virolainen työtoveri kysäisi: Tiesitkö, että suomalaista lapsilisää maksetaan myös EU-Virossa oleville lapsille?

– En tiennyt. Heti menin Kelaan. Siellä ystävällinen rouva kertoi, mitä papereita tarvitaan. Tytärkin ennätti saada lapsilisää vuoden. Nyt sitä vielä saa poika. 80 euroa kuukaudessa on iso raha hänelle. Hän on

säästänyt ja ostanut itselleen jopa tietokoneen.

Suomen ja Viron lapsilisät sovitaan yhteen. Viron lapsilisä on noin 20 euroa/kk. Sen saa opiskeleva nuori 18-vuotiaaksi asti. Sen lisäksi opiskelija saa myös koulutukea.

Suomalainen työeläketurva on Sulev Saaren mukaan myös hyvä syy olla Suomessa töissä.

– Tällä hetkellä en tiedä, minkälaisiksi virolainen eläkejärjestelmä muuttuu, ja saisiko sieltä aikanaan myös hyvän eläkkeen. Pelkään kuitenkin, ettei eläke olisi riittävä. Suomessa eläkkeen taso on varmempi. Tulevaisuus on turvallinen.

– Varmasti en tietenkään osaa sanoa, mutta jos vain on mahdollista, tekisin töitä Suomessa eläkeikäni asti.

Suomalaisesta sairausvakuutuksesta tai terveydenhuollosta hänellä ei ole juu-

ri kokemuksia.

– En onneksi ole sairastellut. Pari kertaa olen saanut sairauspäivärahaa. Se on hyvä systeemi. Lääkkeistäkään ei oikeastaan tiedä mitään. Jos päättäni särkee, vaimo valitsee minulle sopivan lääkkeen.

Onnellista elämää

Sulev Saar vastaa salamannopeasti Oletko onnellinen? -kysymykseen:

– Olen kyllä. Aurinko paistaa. Ympäristä on mukavia ihmisiä. Onnellisuuteen vaikuttaa myös se, mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Rauhallisessa yhteiskunnassa ajatukset ovat rauhallisia ja positiivisia.

Hän kehuu työtovereitaan, erityisesti suomalaisia. Hän asuu työnantajansa työsuhteasunnossa – ja on rauhalliseen asuntoonsa ja sen vuokratasoon tyytyväinen.

Hän on tyytyväinen myös palkkaansa, työaikoihinsa, työolosuhteisiinsa.

Asiakkaistaankaan hän ei löydä pahaa sanaa.

– Vaikka ajan yövuoroja, minun kohdalle ei onneksi ole sattunut ketään pahantahtoisia tai väkivaltaisia matkustajia.

Hänen mielestään ihmisiä tulee ymmärtää.

– Jos joku haluaa laulaa bussissa eikä se muita häiritse, annetaan hänen laulaa. Minua ei häiritse, jos ihmisillä on mukavaa, vaikka siitä hiukan melua lähteekin.

Hän tervehtii asiakkaansa ”hyvillä huomenilla” ja toivottaa heille ”hyvät päivänjatkot”.

– On myös ymmärrettävää, että ihmisillä on omat murheensa, ja he haluavat olla omissa mietteissään. Kun on itse positiivinen, matkustajatkin ovat positiivisia. ■

Perhe-etuudet EU- ja Eta-maiden välillä:

Perhe saa etuudesta aina suurimman ”potin”

EU-alueella perheen huoltajien työskentelymaat vastaavat perhe-etuuksien maksamisesta. Etuus maksetaan aina suurimman mukaisena.

■ – EU on halunnut taata lapsiperheille perhe-etuuksien suurimman ”potin”. EU:n mukaan perheen ei pidä kärsiä siitä, että joku perheenjäsenistä on työn vuoksi käyttänyt vapaata liikkumisoikeuttaan EU:n alueella, vakuutuslainsäädäntöön Tuula Lindeman Kelan Helsingin toimistosta sanoo.

Kun EU-alueella liikutaan työn vuoksi, perheen huoltajien työskentelyvaltiot vastaavat perhe-etuuksista. Kahden työskentelymaan tilanteessa

etuuksien ensisijainen maksaja on lapsen asuinvaltio, joka maksaa etuutensa täysmääräisinä. Toissijainen maksaja-valtio maksaa erotuksen, jos sen perhe-etuuksien määrä on suurempi kuin ensisijaisen maksajavaltion.

Se, kumpi EU- tai Eta-maa on perhe-etuuden ensisijainen ja kumpi toissijainen maksaja, ei siis pienennä perheen saamaa etuutta.

Suomesta maksetaan EY:n sosiaaliturva-asetusta 1408/71 noudattaviin maihin eli EU- ja Eta-maihin sekä Sveitsiin perhe-etuuksina lapsilisää ja lasten kotihoidon tukea.

Sähköisiä lomakkeita vielä odotetaan

Kela on juuri saanut suojatun sähköpostiyhteyden Viron sosiaalivakuutusvirastoon ja sairauskassaan.

– Nyt tarkentavia tietoja Suomen ja Viron välillä voidaan saada nopeasti ja turvautusti. Varsinaisten lomakkeiden siirtymistä sähköisesti EU- ja Eta-maiden välillä joudumme odottamaan vielä ehkä parikin vuotta, Tuula Lindeman kertoo.

Nykyisen EY:n sosiaaliturva-asetuksen 1408/71 korvaava asetusta astunee voimaan aikaisintaan vuonna 2009. Asetuksessa edellytettäneen mm., että sosiaaliturvahakemuksiin liittyvien lomakkeiden tulee EU- ja Eta-maiden välillä jatkossa siirtyä vain sähköisesti.

– Virossa varmasti tähän jo onkin valmiuksia; Virohan siirtyi ilman välivaiheita suoraan sähköiseen aikakauteen liittyessään EU:hun. Monilla muilla EU-mailla ei yhtä hyviä

valmiuksia todennäköisesti vielä ole, Tuula Lindeman arvioi.

Hän käsittelee työkseen kansainvälisiä etuasioita ja uskoo lomakkeiden sähköisyyden nopeuttavan ratkaisevasti päätöksentekoa.

– EU-maiden välinen perhe-etuuksien käsittely valitettavasti kestää, koska tarvitsemme tietoja toisesta EU-maasta ja lomakkeet liikkuvat vielä hitaasti paperisina. Lomakkeet ovat usein puutteellisesti täytettyjä.

Sähköisyys varmasti parantaa tilanteen, koska sähköinen lomakeversio vaatii vastausta kaikkiin kohtiin.

Vaikka asiakkaat joutuvat joskus odottamaan päätöstä melko kauan, he eivät kuitenkaan Tuula Lindemanin mukaan sen vuoksi menetä perhe-etuuksiaan. Sen takaa takautuva hakuaika, joka sekä lapsilisässä että lasten kotihoidon tuessa Suomessa on kuusi kuukautta.

Lapsilisä kuuluu useampien EU- ja Eta-maiden sosi-

Vuonna 2006 Kelassa tehtiin 1 056 EY-asetuksen mukaista lapsilisän yhteensovitusratkaisua, jotka koskivat yhteensä 818 henkilöä.

Ratkaisun laatu

Yhteensovitus ei tehty	234
Yhteensovituksen jälkeen ei jäänyt maksettavaa	78
Yhteen sovitettut, joille jäi maksettavaa	506
Yhteensä	818 henkilöä

aaliturvaan. Lasten kotihoidontuki sen sijaan on muualla harvinainen, mutta ainakin Virossa, Norjassa ja Saksassa lapsiperheet sitä saavat.

Työnantajilta vinkki työntekijöille

Suomeen töihin äskettäin tulleet eivät Tuula Lindemanin mukaan yleensä tiedä kovin syvällisesti, minkälaisia oikeuksia heillä perhe- tai muihin etuksiin on.

– Sana leviää lähinnä maahan jo tulleiden työtovereiden ja ystävien kautta. Oma aktiivisuus ottaa asioista selvää on tärkeää, Tuula Lindeman korostaa.

Kela ei saa tietoja sellaisista henkilöistä, joilla on oikeus yli rajojen maksettaviin perhe-etuuksiin, eikä se sen vuoksi voi kohdentaa tiedotusta heille.

– Tieto muutosta Suomeen rekisteröity tuki maistraatin kautta Kelaankin. Mutta se, miksi henkilö on muuttanut Suomeen, ei näy rekistereissä – tuliko hän asumaan, opiskelemaan, lyhytaikaiseen vai pitkäaikaiseen työhön, jäikö hänellä kotimaahan perhettä, lapsilisäikäisiä tai alle 3-vuotiaita lapsia jne.

Tuula Lindeman kannustaa työnantaja antamaan EU-maista tuleville työntekijöilleen vinkin, että näiden kannattaisi käydä Kelan toimistossa selvittämässä mahdolliset oikeutensa eri etuuksiin.

– Virosta tulleilla tuntuu jo olevan tiedossa, että Kela on tärkeä paikka käydä.

Kaikista EU-maista eniten Suomeen tullaan töihin Virosta. Siksi esimerkkinä meiltä. Suomessa asuu noin 17 600 virolaista, noin 8 300 ruotsalaista, 3 000 saksalaista ja 2 900 brittiä.

Perheen kokonaisuus ratkaisee oikeuden

Tuula Lindeman kertoo, miten syntyy oikeus saada suomalaista lapsilisää ja lasten kotihoidon tukea maan rajojen ulkopuolelle:

– Ensin pitää ratkaista hakijan oikeus Suomen sosiaaliturvaan työskentelyn perusteella. Suomessa työskentelystä seuraa joko Suomen ensi- tai toissijainen perhe-etuuden maksuvastuu muihin EU- ja Eta-maihin nähden. Ensi- ja toissijaisuus määrittellään työskentelyn lisäksi perheen kokonaistilanteen perusteella.

– Suomi on lapsilisän ja lasten kotihoidontuen ensisijainen maksaja, jos lapsen molemmat virolaiset huoltajat ovat Suomessa töissä. Suomi on ensisijainen maksaja myös silloin, kun toinen huoltaja on töissä Suomessa ja toinen huoltaja asuu lasten kanssa Virossa, mutta ei ole siellä töissä.

– Mutta jos toinen huoltaja on töissä Suomessa ja toinen Virossa, jossa myös lapset asuvat, Viro on ensisijainen maksaja. Huoltajan työtekomaana Suomella on silloin toissijainen maksuvastuu, vaikkei lapsi asu täällä.

– Toissijainen perhe-etuuksien maksaja Suomi voi olla myös siinä tilanteessa, että suomalainen äiti tai isä lähtee töihin Viroon – tai siis mihin muuhun EU- tai Eta-maahan tahansa – ja perheen toinen huoltaja jää lasten kanssa Suomeen, muttei ole täällä töissä. Viro on ensisijainen maksaja, vaikka kyseessä on ihan suomalainen perhe, Tuula Lindeman kertoo. ●

Kuva Annika Söderblom

– Kansainvälisten asioiden valtava kirjo tekee tästä työstä aina vain haastavampaa ja mielenkiintoisempaa.

Ja tietysti tässä saa käyttää myös kielitaitoaan monipuolisesti, Tuula Lindeman luettelee työnsä hyviä puolia.

Vakuuttaminen ja lapsilisät

Sovitetun tai täysimääräisen suomalaisen lapsilisän saajien lukumäärät muissa EU- ja Eta-maissa sekä Sveitsissä 31.12.2006

Kohde-lähtövaltio Saajat

Työnteon peruste	Lapset Suomessa, huoltajan työskentelymaa:	Huoltaja työssä Suomessa, lasten asuinmaa:
Alankomaat	14	217
Belgia	109	248
Britannia	87	918
Espanja	68	565
Irlanti	8	118
Islanti	1	16
Italia	25	253
Itävalta	8	93
Kreikka	7	105
Kypros	4	15
Latvia	10	80
Lichtenstein		
Liettua	2	63
Luxenburg	8	39
Malta	2	9
Norja	21	498
Puola	18	105
Portugali	7	56
Ranska	62	342
Romania	2	58
Ruotsi	54	2 205
Saksa	113	839
Slovakia	1	14
Slovenia	1	4
Sveitsi	28	175
Tanska	10	152
Tseki	5	53
Unkari	37	127
Viro	39	1 636

Lähde: Kelan tilastot

Kela haluaa psykoterapiat lakisääteisiksi

■ Kela esittää harkinnanvaraisten psykoterapioiden muuttamista lakisääteiseksi. Terapiasta hyötyvien potilaiden määrän arvioidaan nykyisin ylittävän käytössä olevien palvelujen tarjonnan. Viimeisten 15 vuoden aikana psykoterapiaa saaneiden määrä on kasvanut 2,5-kertaiseksi.

Kelan nykyinen tuki psykoterapialle on määrärahasidonnainen etuus. Vuonna 2007 harkinnanvaraisiin psykoterapioihin on varattu 20,5 miljoonaa euroa. Kela ei kuitenkaan voi vaikuttaa siihen, kuinka paljon hakijoita kuntoutukseen tulee.

– Tästä seuraa yhtälö, jota on lähes mahdoton ratkaista oikeudenmukaisesti. Psykoterapian kysyntä kasvaa koko ajan, mutta Kela voi myöntää terapiota ainoastaan kiinteän määrärahan turvin. On vaikea määritellä etukäteen kriteerit erimerkiksi 20 miljoonan euron kuntoutujaryhmälle.

Siksi kriteerejä terapiaan pääsulle joudutaan jatkuvasti muokkaamaan ja antamaan ratkaisijoille uusia ohjeita, kertoo osastopäällikkö **Elise Kivimäki** Kelan terveys- ja toimeentuloturvaosastolta.

– On todella suuri haaste tehdä hylkäyspäätökset niin, että menettely olisi kaikkien mielestä hyväksyttävä

Hakijat ovat myös alueellisesti eriarvoisessa asemassa. Rahat loppuvat yleensä ensin Etelä- ja Lounais-Suomessa. Sen jälkeen ollaan vaikean valinnan edessä, voidaanko varoja siirtää toiselta alueelta toiselle.

– Hylkävään päätöksen saaneilla on periaatteessa oikeus saada tarpeenmukainen kuntoutus julkisen terveydenhuollon puolella, mutta käytännössä potilaita ohjataan pikemminkin sieltä Kelaan, toteaa Elise Kivimäki

Esillä useita vaihtoehtoja

Kelassa on pohdittu uusia vaihtoehtoja psykoterapian tu-

kemiseen edellisen sosiaali- ja terveysministerin asettamaa sairausvakuutuksen kehittämistyöryhmää varten. Työryhmä luovutti muistionsa sosiaali- ja terveysministeri Liisa Hyssälälle 6. kesäkuuta.

– Kelan mielestä realistisin vaihtoehto olisi siirtää psykoterapiat järjestämisvelvollisuuden piiriin eli jokaisella kriteerit täytävällä olisi lakisääteinen oikeus terapiatukeen, toteaa Kivimäki.

Näin menetellen psykoteriakustannusten arvoidaan nousevan 20 prosenttia vuodessa. Vuonna 2010 psykoterapian kustannukset olisivat yli 36 miljoonaa euroa.

Lisäksi esillä on ollut vaihtoehto, jossa lakisääteistämisen lisäksi terapia-aikaa pidenennettäisiin ja kolmannen vuoden terapiakertoja lisättäisiin sekä aikuisten terapian korvaustasoa korotettaisiin. Tämä vaihtoehto nostaisi Kelan psykoterapiakustannuksia noin 37 % vuodessa.

Kustannuksiin voitaisiin vaikuttaa myös lisäämällä lyhytterapiaa saavien osuutta. Tieto Kelan tuesta lyhytkestoisille terapioille on tavoittanut lääkärin ja hakijat tähän saakka huonosti. Vuonna 2006 Kela aloitti vain 50 lyhytkestoista psykoterapiaa, kun uusia asiakkaita samaan aikaan otettiin pidempikestoiseen terapiaan yli 3000.

Yhtenä vaihtoehtona esillä on ollut mahdollisuus kelpuuttaa sairausvakuutuksen korvauksen piiriin myös muiden kuin lääkärin antama terapia. Näin voitaisiin laajentaa psykoterapian saatavuutta ja tarjota apua nopeammin. Viime vuonna sairausvakuutuksesta korvattiin lääkärin antamaa yksilöterapiaa vajaalla neljällä miljoonalla eurolla. ●

MINNA LATVALA,
TIEDOTTAJA,
KELAN VIESINTÄ

Ihmisyys arvona – onko se häviämässä?

■ Otsikkoni on provosoiva. Olisi turhan populistista sanoa, että olemme kansakuntana menettämässä yhteisvastuuseen pyrkimisen arvon. En usko, että näin on. Sivistyneen kansakunnan ja sen päätöksentekijöiden arvoperusta on vuosikymmenten saatossa muuttunut suvaitsevampaan ja toisemme paremmin huomioivaan suuntaan. Tämä ei saa kuitenkaan merkitä sitä, että ummistaisimme silmämme tosiasioilta.

Tiedämme, että 85 % maailman kaikista tuloista menee 23 %:lle ihmisistä eli hyvinvoiville kuluttajille. Globaalisti toimivista markkinoista on vaikeaa löytää heikomman kunnioittamista. Vahvat ja nopeammat syövät hitaammat. Osin samasta ilmiöstä on kysymys myös kansallisten sosiaalisten riskiemme kohdalla.

Tiedämme myös, että toleranssi sosiaalisten riskien hyväksyttävyydelle on kasvanut. Yksilön oikeus, jopa itsekkyyks, arvona on noususuunnassa ohi yhteisöllisyyden.

Nobel-palkittu taloustieteilijä Lawrence R. Klein sanoi: "Nyky maailmassa talouspolitiikan pitäisi olla valtiomiesmäistä, eikä väliaikaisia pikapaikkauksia vaalien voittamiseksi, mutta luulen, että tämä on turha toivo. Ihmisten ahneus muistuttaa 30-lukua."

Haluan Kleinin tavoin herättää meidän jokaisen sisällä – niin uskon – olevan ihmisyyden idun. Aikamme sosiaaliset riskit, joita Kelan

Kuva Nana Uitto

toimihenkilöt päivittäin kohtaavat asiakkaitensa arkipäivässä, ovat helposti tunnistettavissa. Näemme, ettei tämän hintatason maassa pelkällä kansaneläkkeellä tai työmarkkinatuella eletä, ei ainakaan hyvin.

Tunnistamme työttömyyden synnyttämän syrjäytymisen. Näemme kuinka ammattistaan ylpeä, mutta työnsä menetettyään ja osaamisensa käydessä tarpeettomaksi, sairastuu ja murtuu.

Terveys 2000-tutkimuksen tulosten mukaan masennuksella on voimakas yhteys koettuun työkykyyn. Niistä 30–64-vuotiaista, jotka ilmoittivat lääkärin joskus todenneen heillä masennuksen,

useampi kuin kaksi viidestä arvioi työkykynsä alentuneen.

Tiedämme myös, että 40 % niistä työntekijöistä, joiden poissaolo sairauden vuoksi on jatkunut yli 60 päivää, ajautuu työkyvyttömyyseläkkeelle. Työn ja mielenterveyden välillä on selvä korrelaatio.

Kansantalouden myönteinen kehitys on välttämätöntä, ja sen eteen jokaisen työikäisen ja työkykyisen on tehtävä työtä. Hyvinvoinnin hedelmät syntyvät työllä. Talouden vahvuus mahdollistaa myös yhteiskunnan rakenteissa olevien ongelmien korjaamisen ja estää eri riskien toteutumisen.

Kysyttävä on, olisiko tuottavuuden korostamisen

rinnalle nostettava myös työyhteisöjen sosiaalinen vastuu, kun huolehditaan hyvinvoinnista? Kansantalouden kokonaistuottavuuden kannalta on tärkeää, että jaksamme olla työssä normaaliin vanhuuseläkeikään ja toisaalta varmistua siitä, että työssä sairastuminen olisi mahdollisimman pientä.

Nyt tarvitaan eri ministeriöiden rajat ylittävää hyvinvoinnin politiikkaohjelmaa.

Arvoistamme tärkeintä, ihmisyyttä, on pidettävä korkeassa kurssissa. ●

MATTI PUHAKKA
JOHTAJA, KELA

Läkkäiden lääkehoitoa optimoidaan Leppävirralla

■ Kuopion yliopisto ja Leppävirran kunta ovat sopineet kunnan vanhusväestön lääkitystä koskevan tutkimus- ja kokeiluhankkeen käynnistämisestä. Kelan rahoitustuella toteutettavassa **LeppäGerho-projektissa** tavoitteena on muuttaa ikääntyneiden lääkitys mahdollisimman tehokkaaksi ja turvallisiksi sekä kustannuksiltaan kohtuulliseksi.

– Edessä on liiallisen lääkityksen ja sopimattomien yhdistelmien purkamista, mutta toisaalta myös välttämättömän lisälääkityksen käynnistämistä, arvioi tutkimusjohtaja **Sirpa Hartikainen**.

Lääkkeen kulku elimistössä ja lääkkeen vaste muuttuu iän karttuessa, joten iäkkäät ovat nuorempia herkempiä lääkkeiden haittavaikutuksille. Merkittävä monilääkityksenä pidetään vähintään 10 lääkkeen käyttöä, mikä lisää hankalien yhteisvaikutusten vaaraa. Joka toisella 85 vuotta täyttäneellä naisella oli käytössään vähintään kymmenen lääkettä vuonna 2003. Samaan aikaan yli 74-vuotiaista kotona asuneista kaksi kolmesta ja laitoshoidossa olleista lähes kaikki käyttivät keskushermostoon vaikuttavia lääkkeitä. Rauhoittava vaikutus altistaa ikääntyneen erilaisille vaaratilanteille, esimerkiksi kaatumiselle, ja hänen kognitiivinen tasonsa heikkenee.

Lääkäriliitto vaatii Kela-korvauksiin tasapuolisuutta

■ Uuden hallitusohjelman mukaan hammaslääkäripalkkioiden Kela-korvauksia nostetaan 40 prosenttiin korvausperusteesta. Lääkäriliiton valtuuskunta tukee korotuksia, mutta vaatii, että potilaan tulee saada sama tuki sairausvakuutuksesta kaikkien lääkärin antamasta hoidosta ja tutkimuksesta. Kelan korvaustaso lääkärin antamasta hoidosta on vajonnut 60 prosentista 27,5 prosenttiin, koska korvauksia ei ole nostettu vuoden 1989 jälkeen.

Edellisen sosiaali- ja terveysministeri Haataisen asettama, juuri työnsä päättänyt sairausvakuutuksen kehittämistyöryhmä esittää, että hammaslääkärin ja lääkärin sairausvakuutuskorvauksen tasoa nostetaan 40 prosenttiin korvausperusteesta. Lääkäriliiton valtuuskunta toivoo, että hallitus yhtyy työryhmän näkemykseen myös lääkärin antaman hoidon ja tutkimuksen osalta.

Valtuuskunta haluaakin painottaa tasa-arvon lisäämistä: Yhä useammalle kansalaiselle tulisi antaa mahdollisuus käyttää yksityislääkärin palveluita varallisuudesta ja sairaudesta riippumatta. Sairausvakuutuksen tukema yksityinen terveydenhuolto täydentää parhaalla mahdollisella tavalla julkista terveydenhuoltoa ja parantaa potilaan hoitoon pääsyä.

Avoterveydenhuollon käynneistä 25 prosenttia tehdään

yksityissektorilla. Kela-korvauksia yksityislääkärien palkkioista saavat tilastojen mukaan kaikki sosiaaliluokat: eläkeläisistä 44 prosenttia, ylemmistä toimihenkilöistä 34 prosenttia, alemmista toimihenkilöistä 35 prosenttia, työntekijöistä 23 prosenttia, työttömistä 22 ja yrittäjistä 33 prosenttia. Yksityislääkäripalvelujen käyttäjistä noin 70 prosenttia on naisia.

”Yksityislääkärikäynnin keskekustannus on yhteiskunnalle 20 euroa, kun terveyskeskuskäynnin keskekustannus on 85 euroa”, muistuttaa Lääkäriliiton valtuuskunta.

Kelan maksamat lääkärinpalkkioiden korvaukset potilaille olivat 63 miljoonaa ja hammashoidon korvaukset olivat 92 miljoonaa euroa vuonna 2006. Matkakorvaukset olivat 181 miljoonaa euroa ja lääkekorvaukset 1 100 miljoonaa euroa.

Kela keskittää ja tehostaa takaisinperintää

■ Kela tehostaa takaisinperintää keskittämällä sen täytäntöönpanon valtakunnallisesti kuuteen alueelliseen perintäyksikköön. Uudet perintäyksiköt toimivat jo olemassa olevien Kelan toimistojen yhteydessä Helsingissä, Lahdessa, Tampereella, Jyväskylän Opintotukikeskuksessa, Lappeenrannassa ja Rovaniemellä.

Kela tekee vuosittain noin 15 miljoonaa etuuspäätöstä. Joskus maksettu etuus joudutaan perimään asiakkaalta takaisin, jos se on maksettu syystä tai toisesta aiheetta tai liian suurena. Usein liikamaksun syynä on se, että asiakas ei ole ilmoittanut elämäntilanteensa muutoksista Kelaan. Yleensä asiakasta kuullaan ennen perintäpäätöksen tekemistä. Lisäksi asiakas voi ilmaista mielipiteensä takaisinmaksun tavasta ja aikataulusta. Saatavaa voidaan myös kohtuullistaa.

Uusi perintäyksikkö alkaa hoitaa takaisinperintää, jos asiakas ei maksa etuutta takaisin sovitun suunnitelman mukaisesti ja asiakkaalle lähetetään maksukehoitus. Perintäyksikkö hoitaa asiakkaan kaikkien perintäkelpoisten perintäasioiden täytäntöönpanon sen jälkeen, kun yksikin asiakkaan perintäasia on siirtynyt yksikön vastuulle.

Valtaosan Kelan perinnässä olevista saatavista muodostavat yleinen asumistuki, työttömyysetuudet ja opintotuki. Perintäkanta on tällä hetkellä 116 miljoonaa euroa.

Etuuksia maksettiin 10,5 miljardia euroa

■ Vuotta 2006 leimasi Kelassa palveluiden kehittäminen monella rintamalla. Sähköiset asiointipalvelut laajenivat ja osa henkilöasiakkaiden puhelinpalvelusta siirrettiin toimistoista valtakunnalliseen yhteyskeskukseen. Koko henkilöstö osallistui asiakaspalvelun kehittämiskoulutukseen.

Kela maksoi vuonna 2006 sosiaaliturvaetuuksia yhteensä 10,5 miljardia euroa. Kelan kokonaiskulut olivat 10,8 miljardia kasvaen prosenttien edellisvuodesta. Toimintakulujen osuus kokonaiskuluista oli 3,3 prosenttia. Valtio vastasi Kelan rahoituksesta 59 prosentin osuudella, ja vakuutusmaksuilla rahoitettiin 35 prosenttia. Tiedot ilmenevät Kelan valtuutettujen vahvistamasta tilinpäätöksestä ja vuosikertomuksesta vuodelta 2006.

Valtaosa suomalaisista sai Kelan etuuksia vuonna 2006. Sairausvakuutusetuksia maksettiin vuoden aikana 4 miljoonalle henkilölle ja työttömyysturvaetuksia sai 0,3 miljoonaa. Vuoden lopussa Kela maksoi eläkkeitä 0,8 miljoonalle eläkkeensaajalle. Lapsilisiä maksettiin miljoonasta lapsesta.

Kelan viidellä vakuutusalueella oli vuoden päättyessä 61 vakuutuspiiriä, mikä on kuusi vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Vakuutuspiirejä yhdistämällä Kela tehosti henkilöstö- ja osaamisresurssien käyttöä. Vakuutuspiirien vähentäminen ei vaikuttanut toimistojen määrään. Koko maassa Kelalla oli käytössään 306 omaa palvelupaikkaa, joista 263 oli päivittäin avoinna olevaa toimistoa ja 43 sivuvastaanottoa, jotka olivat avoinna rajoitetusti. Lisäksi Kela oli mukana 145 erilaisessa yhteispalveluhankkeessa.

Kela aloitti henkilöasiakkaiden puhelinpalvelun keskittämisen uuteen yhteyskeskukseen. Vuoden päättyessä jo neljäsosa väestöstä oli valtakunnallisen palvelun piirissä.

Sähköisiä asiointipalveluja Kelan internetsivuilla laajennettiin. Vuoden 2006 aikana sähköisiin palveluihin tunnistauduttiin noin 700 000 kertaa. Kelan sähköisissä asiointipalveluissa on mahdollista hoitaa 16 eri etuuden asioita, ja lisää palveluja kehitetään koko ajan.

Kansaneläkkeen selkeytyspaketti vahvistettiin

■ Tasavallan presidentti vahvisti 11. toukokuuta kansaneläkeuudistukseen liittyvän 20 lain paketin, joka ajanmukaistaa ja selkeyttää Kelan hoitamaa toimeentuloturva koskevaa lainsäädäntöä. Lait tulevat voimaan 1.1.2008.

Ensi vuoden alusta lähtien asuinkunta ei vaikuta kansaneläkkeen, leskeneläkkeen eikä eräiden muiden etuuksien määrään. Näihin etuuksiin kuuluvat mm. ylimääräinen rintamalisä, eräiden pitkäaikaistyöttömien eläketuki, maahanmuuttajien erityistuki, sotilasvammaetuuudet, sotilasavustus, toimeentulotuki ja maatalousyrittäjien luopumistuki ja sukupolvenvaihdoseläke.

Uudessa kansaneläkelaisa ajanmukaistetaan ja selkeytetään kansaneläkettä ja siihen kuuluvia etuuksia koskevia säännöksiä. Esim. ulkomaan kansalaisten tarvitsee jatkossa asua Suomessa kolme vuotta saadakseen kansaneläkettä. Nykyisin ulkomaalaisilta edellytetään viiden vuoden asumista Suomessa.

Pienimmän maksettavan eläkkeen ja etuuksien määrää yhtenäistetään eläkkeensaajalle nykyistä edullisemmalle tasolle. Täysimääräinen kansaneläke nousee enimmillään noin 20 euroa

kuukaudessa.

Vammaisetuudet eli lasten hoitotuki, vammistuki ja eläkkeensaajien hoitotuki on koottu omaan erilliseen lakiin. Vammaisetuksien nimet muuttuvat. Uudet nimet ovat alle 16-vuotiaan vammaistuki, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki ja eläkettä saavan hoitotuki. Vammaisetuksien määriin ei kuitenkaan tule muutosta.

Ikääntyvä pitkäaikaistyötön vierastaa nykyistä oppimiskulttuuria

■ Nykyinen itseohjautuvuutta ja oman elämän pohdintaa edellyttävä koulutus- ja oppimiskulttuuri on vieras ikääntyville pitkäaikaistyöttömille. Pahimmillaan koulutus aiheuttaa hämmennystä ja jopa elämänhallinnan hajoamista.

Tämä kävi ilmi YTM **Pia Silvennoisen** sosiologian väitöskirjassa "Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena". Silvennoinen haki vastausta siihen, miten ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät itse suhtautuvat työvoimapolitiittisiin koulutuksiin; onko niistä heille haittaa vai hyötyä.

Tutkimustaan varten hän haastatteli 12 ikääntyvää, yli 45-vuotiasta pitkäaikaistyötöntä, jotka osallistuivat ESR-rahoitukseen työllisyysprojektiin itäsuomalaisessa kaupungissa 1990-luvun lopulla

– Nykyinen koulutus- ja oppimiskulttuuri vaatii oman elämäntilanteen ja menneisyyden arviointia ja ammattitaidon päivittämistä esimerkiksi koulutuksen avulla. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät eivät kuitenkaan jäsennä itseään ja identiteettiään tällä tavalla, Silvennoinen painottaa.

– Ikääntyvien pitkäaikaistyöttömien identiteetti ja käsitykset itsestä ovat varsin perinteisiä ja pysyviä. He pitävät itseään pitkästä työttömyydestään huolimatta ammattitaitoisina ja työmarkkinakelpoisina. Lisäksi he kokevat, että heillä on paljon työkokemusta ja hyvä käytännön oppimiskyky. Tästä syystä he eivät myöskään koe ammattitaitonsa vanhentuneen ja näin ollen heillä ei ole tarvetta kouluttaa itseään, Silvennoinen selvittää.

Työvoimapolitiittisia koulutuksia suunniteltaessa tulisi huomioida nykyistä paremmin kohderyhmän ikä, heidän elämäntilanteensa ja tapansa jäsentää itseään. Koulutuksissa tulisi myös antaa entistä enemmän elämänhallinnallisia keinoja työelämän ulkopuolisen identiteetin tukemiseen.

– Näin siksi, että mitä iäkkäämmästä työttömästä ja varsinkin pitkäaikaistyöttömästä on kyse, sitä heikommat hänen työllistymismahdollisuutensa ovat, Silvennoinen kertoo.

Hallitus käynnistää sosiaaliturvauudistuksen

Kuva Nana Uitto

■ Pääministeri **Matti Vanhasen** toisen hallituksen ohjelma *Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi* sisältää monia Kelan hoitamaa sosiaaliturvaa koskevia mainintoja.

Talustrategisessä linjanvedossaan hallitus lupaa lisätä työnteon kannustavuutta ja purkaa kannustinloukkuja keventämällä työn verotusta ja uudistamalla sosiaaliturvaa.

Hallitus käynnistää sosiaaliturvauudistuksen, joka toteutetaan vaiheittain, ja ensimmäiset esitykset tuodaan eduskuntaan viimeistään syysistuntokaudella 2008. Sosiaaliturvauudistuksen

tavoitteena on työn kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen sekä riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa. Asia valmistellaan hallituksen asettamassa komiteassa, jossa ovat edustettuna myös työmarkkinajärjestöt.

Arjen turvallisuutta halutaan vahvistaa

Hallituksen tavoitteena on kannustaa ja välittää vahvistaa ihmisten perusturvaa ja arjen turvallisuutta, parantaa palveluiden vaikuttavuutta ja

monipuolisuutta sekä lisätä inhimillistä hyvinvointia. Uudistusten tavoitteeksi asetetaan kaikille riittävä ja aukoton sosiaaliturva.

Ohjelman mukaan työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi uudistuksen yhteydessä arvioidaan verotuksen, perusturvan (ml. asumistuki) sekä työttömyysturvan uudistaminen. Epäselväksi jää, mikä on ajateltu perusturvan ja siihen kuuluvan työttömän vähimmäisturvan kuten työmarkkinatuen väliseksi suhteiksi.

Tavoitteena on, että tukien saajien asemaa parannetaan yksinkertaistamalla ja selkeyttämällä järjestelmää. Ohjelmassa ei ole mainittu näiden tukimuotojen ja viimesijaisen toimeentulotuen nykyisestä päällekkäisyyden ongelmasta. Ohjelman mukaan kuitenkin kunnallisverotuksen perusvähennystä laajennetaan.

Työttömän toimeentuloturvaa suoranaisesti koskevana mainitaan, että työttömien työnhakijoiden kannustamiseksi aktiivisuuteen työmarkkinatuen ylläpitokorvausta parannetaan.

Hallituksen tarkoituksena on toteuttaa uudistus siten, että sosiaaliturvan rahoitus on myös pitkällä tähtäimellä kestävällä pohjalla. Samassa yhteydessä selvitetään myös sosiaalietuuksien verotus ja asiakasmaksut.

Ohjelman mukaan työelämän sosiaaliturvalainsäädäntöä ja ansioturva koskevat hallituksen ratkaisut valmistellaan yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kans-

sa. Vastaisuudessa selvinnee, mitä tarkoitetaan työelämän sosiaaliturvalainsäädännöllä, kun ansioturva kuitenkin mainitaan erikseen.

Konkreettisia lupauksia lapsiperheille

Hallitus sitoutuu vähentämään lasten, nuorten ja perheiden pahoinvointia ja syrjäytymiskehitystä. Keinoina vähentää lapsiperheiden köyhyyttä sekä puuttua eriarvoistumiskehitykseen on lapsiperheiden taloudellisen aseman parantaminen. Lisäksi käynnistetään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma.

Hallitus lupaa nostaa lapsilisän yksinhuoltajakorotusta 10 eurolla kuukaudessa 1.1.2008 alkaen. Muutoin lapsilisiä luvataan nostaa kolmannesta lapsesta alkaen 10 eurolla kuukaudessa vuoden 2009 alusta. Ohjelmassa ei ole mainittu 1–2-lapsisten perheiden lapsilisistä eikä lapsilisän ja toimeentulotuen välisestä suhteesta.

Lasten yksityisen hoidon tuen taso on tarkoitus nostaa 160 euroon kuukaudessa ja lasten kotihoidon tukea 20 eurolla kuukaudessa 1.1.2009 alkaen.

Parantaakseen pienten lasten vanhempien mahdollisuuksia viettää aikaansa lastensa kanssa hallitus lupaa nostaa osittaisen hoitorahan tasoa 1.1.2010 alkaen 90 euroon, jotta se nykyistä paremmin korvaisi työajan lyhentämisestä johtuvaa palkan menetystä. Lisäksi osittaista hoitorahaa alettaisiin maksaa

myös yrittäjille.

Isyysvapaata on tarkoitettu kahdella viikolla vuoden 2010 budjetin yhteydessä. Koko vanhempainvapaaajajärjestelmän laajemman uudistamisen mahdollisuus selvitetäisiin vaalikauden aikana.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahojen vähimmäistaso halutaan korottaa työmarkkinatuen tasolle vuoden 2009 alusta.

Asiakkaan sairauskuluja halutaan korvata paremmin

Hallitus haluaa nostaa sairauspäivärahojen vähimmäistason työmarkkinatuen tasolle 1.1.2009 alkaen.

Hallitusohjelman mukaan lääkekorvausjärjestelmää uudistetaan siten, että kustannusten nousua hillitään. Katetta haasteelliselle lupaukselle antanee maininta siitä, että sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee asian erillisessä työryhmässä. Valmiina linjauksena esitetään, että erityisesti uusien lääkkeiden korvattavuudessa otetaan huomioon niiden kustannusvaikuttavuus sairaudenhoidossa.

Ohjelmassa luvataan, että hammaslääkäripalkkioista asiakkaalle maksettavien Kela-korvausten tasoa muute-

taan siten, että todellinen korvaustaso nousee 40 %:in korvausperusteesta.

Eläkeläisille korotuksia ja indeksimuutoksia

Kestävän eläkepolitiikan perustaksi ja tavoitteiksi hallitusohjelmassa luetellaan talouden kasvu, yleinen luottamus järjestelmän kestävyteen, sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja nykyistä pidempi jaksaminen työelämässä. Ohjelman mukaan kansaneläke- ja työeläkejärjestelmät muodostavat edelleen lakisääteisen eläkejärjestelmän pohjan. Ohjelmassa palautetaan mieliin, että työeläkkeitä koskevat asiat valmistellaan yhteistyössä keskeisten työmarkkinajärjestöjen kanssa.

Hieman epäselvästi ohjelmassa todetaan, että "tässä yhteydessä selvitetään kohteleeiko sosiaalietuuksien ostovoimaa turvaavien indeksitarkastusten kulutuskori tarkoituksenmukaisella tavalla erilaisia kulusrakenteita omaavia kansalaisia, kuten kansaneläkettä tai työeläkettä saavia ikäihmisiä". Tällä tarkoitettaneen ainakin kansaneläkkeiden ja työeläkkeiden erilaista indeksisuoja ja ns. taitettua indeksia.

Ohjelman mukaan kansaneläkkeitä korotetaan 20

eurolla kuukaudessa 1.1.2008 alkaen. Samassa yhteydessä luvataan valmistella kaikkein pienimpien eläketulojen varassa elävien toimeentulon nykyistä paremmin turvaava malli 31.12.2009 mennessä.

Verotuksen oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi eläkeläisten verotus alennetaan kaikilla tulotasoilla korkeintaan palkansaajien verotuksen tasolle. Kunnallisverotuksen perusvähennystä luvataan laajentaa sekä alentaa elintarvikkeiden arvonlisäveroa 12 %:in.

Opiskelijoille parempi toimeentulo

Hallitus haluaa kehittää opintotukea nykyraakenteen pohjalta siten, että se turvaa päätoimisen opiskelun aikaista toimeentuloa, edistää tehokasta opiskelua ja tutkinnon suorittamista tavoiteajassa.

Opintorahaa luvataan korottaa 15 %:lla kaikilla kouluasteilla, ja opiskelijan omia tulorajoja korotetaan 30 %:lla. Lisäksi luvataan seurata opintolainvähennysten toimivuutta.

Kohti paikkakuntariippumattomia palvelujen

Sosiaali- ja terveysministeriön aiotaan siirtää työminis-

teriöstä toimeentuloturva-asiat ja ympäristöministeriöstä asumistukiasiat.

Omaishoidon tukea luvataan kehittää tehtyjen selvitysten pohjalta. Samalla selvitetään mahdollisuuksia siirtää omaishoidon tuki Kelan hoidettavaksi. Elatus-tuen siirto Kelan hoidettavaksi on jo valmistelussa, ja tähtäimenä on vuoden 2009 alku. Hallitusohjelmassa ei ole mainintaa toimeentulotuen kehittämistä tai sen kaavamaisen osan siirtämisestä Kelan toimeenpantavaksi.

Sekä Kelan hoitamien etuuksien toimeenpanoa että niiden sisältöä koskee maininta siitä, että avo- ja laitoshoidon rajanveto poistetaan asteittain sosiaalivakuutuksesta. Palveluohjausta on tarkoitus kehittää.

Ohjelman mukaan yhteis- palvelua, sähköistä asiointia ja puhelinpalveluja kehitetään voimakkaasti, ja niiden avulla edistetään paikkakuntariippumatonta palvelujen saantia vuotta koko maassa. Tavoitteeksi asetetaan kuntien ja valtion tietojärjestelmämarkkinteen yhteensovittaminen ja rajapintojen määrittely vuoteen 2010 mennessä. Samalla edistetään mobiili- ja korttipohjaisten varmentaiden käyttöönnottoa. ●

Ohjelma lisää Kelan etuusmenoja

■ Vanhasen toisen hallituksen ohjelma lisää Kelan etuusmenoja ensi vuonna 368 milj. euroa eli 3,2 %. Näin ennakoit Kelan aktuaariryhmä juuri valmistuneessa ns. kesäkuunlaskelmassa.

Yksittäisten etuusmuutosten kustannuksia on laskelmassa arvioitu seuraavasti: kansaneläkkeen tasokorotus 157 milj. euroa, yksinhuoltajakorotus 19 milj. euroa ja opintorahan korotus 79 milj. euroa. Lisäksi kuntien kalleusluokituksen poistuminen lisää etuusmenoja.

Aktuaariryhmän mukaan Kelan kulut vuonna 2008 ovat kaikkiaan 11,7 mrd. euroa eli 5,6 % enemmän kuin tänä vuonna. Tuottojen on arvioitu kasvavan 5 % tämänvuotisesta.

Valtio rahoittaa laskelmien mukaan 59 prosenttia kokonais-

kuluista. Takuusuoritusta tarvitaan kansaneläkerahastoon noin 457 miljoonaa euroa. Laskelmien mukaan työnantajien sairausvakuutusmaksussa sekä palkansaajien, yrittäjien ja etuudensaajien sairaanhoitovakuutusmaksussa on kussakin 0,01 prosenttiyksikön pienentämismahdollisuus vuonna 2008.

Kelan aktuaariryhmän laatima kesäkuunlaskelma lähetetään sosiaali- ja terveysministeriölle, työministeriölle, opetusministeriölle ja ympäristöministeriölle. Se sisältää seuraavan vuoden budjetin laadinnassa tarvittavia arvioita. Laskelmat on laadittu voimassa olevan lainsäädännön ja sosiaali- ja terveysministeriöstä saatujen laskentaperusteiden mukaan. ●

ISSAn pääsihteeri Hans-Horst Konkolewsky:

Sosiaaliturvaa on rakennettava maailmanlaajuisesti

– ISSAssa päämääränämme on tuottaa sosiaaliturvalle globaali visio, jossa kuitenkin näkyvät alueelliset erot. Parhaiten globaalia sosiaaliturvaa kehitetään tietoa jakamalla, toteaa ISSAn pääsihteeri Hans-Horst Konkolewsky.

■ TEKSTI HEIDI LIESIVESI, TIEDOTTAJA, KELAN VIESTINTÄ

● Hans-Horst Konkolewsky valittiin Kansainvälisen sosiaaliturvajärjestön, ISSAn pääsihteeriksi syyskuussa 2005. Konkolewsky johtaa työssään 360 jäsenjärjestöä yhdistävää kattojärjestöä, jonka tehtävänä on koordinoida sosiaaliturvayhteistyötä 155 maan kesken.

Jäsenjärjestöt tulevat eri puolilta maailmaa kehittyvistä maista vauraisiin länsimaihin. Eroavuuksia löytyy maantieteellisen sijainnin lisäksi poliittisesta, yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta tilanteesta. ISSAn haastava päämäärä on turvata kansalaisten sosiaalinen ja taloudellinen turva ympäri maailman.

– ISSAn jäsenillä on hyvin erilaisia tarpeita riippuen heidän kotimaansa sosioekonomisesta asemasta ja sosiaalitur-

vajärjestelmästä. Monissa maissa sosiaaliturva ei vielä tavoita läheskään kaikkia sitä tarvitsevia tai etuuksia on liian vähän, kuvaa Konkolewsky.

”New ISSA” kehittää sosiaaliturvaa

Syntyjään tanskalainen Konkolewsky aloitti työnsä suuntaamalla järjestön työtä uudelleen. Lanseerattiin ”New ISSA” -ohjelma, joka panostaa aktiiviseen keskusteluun ja tiedonvaihtoon jäsenjärjestöjen kesken. Tärkeässä roolissa on myös ajankohtaisten sosiaaliturvatrendien ja -suuntausten seuranta ja tutkimus.

– Määrittelimme New ISSA -ohjelmalle neljä tärkeintä kehittämiskohdetta, jotka löytyivät jäsenkyselyn avulla. Vas-

Kuva Annika Söderblom

ISSAn suhteellisen tuore pääsihteeri Hans-Horst Konkolewsky vieraili ensimmäistä kertaa Suomessa ISSAn kansainvälisessä aktuaari- ja tilastokonferenssissa Helsingissä toukokuussa.

taukset osoittivat, että jäsenkunta painii pitkälti samankaltaisten ongelmien parissa maailmanlaajuisesti.

ISSAn jäsenten mielestä tärkeimpiä kehittämiskohteita olivat: sosiaaliturvan

toimeenpanon tehostaminen, väestömuutoksiin varautuminen, sosiaaliturvan laajentaminen ja rahoituksen varmistaminen sekä sosiaaliturvan uudistaminen. ISSAn vuosille 2008–2010 laatima ohjelma sisältää joukon toimenpiteitä, joissa puututaan juuri näihin neljään kohtaan.

Tiedonvaihto avainasemassa

ISSAn visiossa korostuu globaalien sosiaaliturvan kehittäminen tiedonjaon avulla. Konkolewskyn mukaan moderni viestintäteknologia takaa sen, että jäsenorganisaatiot saavat äänensä kuuluviin ja niiden on helpompi lähestyä ISSAa. Näin myös ISSA kehittyy vastaamaan jäsentensä toiveisiin ja tarpeisiin.

– Olemme perustaneet jäsenjärjestöillemme ektranetin sekä uuden verkkoportaalin, jossa julkaistaan ajankohtaisia raportteja ja vaihdetaan ajatuksia.

Pohjoismailla on pääsihteerin mukaan tärkeä rooli etenkin Euroopan sosiaaliturvan kehittämisessä. Hän luonnehtii Pohjoismaita kehitystyön yhdeksi suunnannäyttäjäksi.

– Pohjoismaat ovat osallistuneet kehittämistyöhön aktiivisesti ja toivon, että panostus on vahva tulevaisuudessakin. Pohjoismailla on innovatiivisia ajatuksia ja osaamista siitä, miten sosiaaliturvaa voidaan kehittää. Vastaavasti Pohjoismaat

saavat ISSAlta kokemuksia muiden Euroopan maiden järjestelmistä ja ratkaisuista.

Aktuaarien ennusteet työkalu sosiaaliturvan rahoituksessa

Aktuaari- ja tilastotoiminta on tärkeä työkalu sosiaaliturvan kehittämisessä. Sen avulla saadaan tuotettua päättäjille tärkeää tietoa eri tekijöiden vaikutuksista sosiaaliturvan rahoittamiseen.

– Tarkat tilastot ovat tärkeitä, jotta sosiaaliturvan kehittämisessä pystytään tekemään yksityiskohtaisia suunnitelmia, viemään eteenpäin kehitysohjelmia ja arvioimaan niiden vaikutusta jälkeenpäin, Konkolewsky arvioi.

Konkolewskyn mukaan aktuaarien ammattitaito mitataan ennusteiden luotettavuudessa, sillä vakuutusmatematiikat joutuvat huomioimaan arvioissaan useita tekijöitä. Ennusteisiin vaikuttavat muun muassa yhteiskunnan talousrakenteiden ja väestön muutokset sekä valtion taloustilanne.

– Aktuaarit eivät valitettavasti pysty ennustamaan tulevaisuutta. Ennusteet antavat kuitenkin turvallisen pohjan tasapainoilla taloudellisen panostuksen ja riittävien sosiaalietuuksien välillä. ■

Kansainvälinen aktuaarikokous pohti: **Miten rahoitetaan eläkkeet ja terveydenhuolto väestön ikäntyessä?**

Suomi oli toukokuussa sosiaalivakuutusallalla toimivien aktuaarien ja tilastoasiantuntijoiden valokeilassa viikon ajan, kun asiantuntijat kokoontuivat pohtimaan alansa ajankohtaisia kysymyksiä Helsinkiin.

■ Kansainvälisen Aktuaariiliiton eläkkeitä ja sosiaaliturva-asioita käsittelevä sektio PBSS piti 2. kollokviuminsa Helsingissä 21.–23. toukokuuta. Sitä seurasi kolmipäiväinen Kansainvälisen sosiaaliturvajärjestön ISSAn 15. konferenssi aktuaareille ja tilastoasiantuntijoille. Suomessa edellisen kerran pidetystä vastaavasta ISSAn konferenssista oli kulunut aikaa 32 vuotta. Uutta oli se, että keskiviikko 23. päivä oli yhteinen kummallekin kokoukselle.

PBSSn ja ISSAn kokouksiin osallistui yhteensä noin 350 henkeä yli 70 maasta. Luennoijia oli saatu mm. Kansainvälisestä työjärjestö ILOsta, USA:sta, Kanadasta, Iso-Britanniasta, Ruotsista, Venäjältä, Hollannista, Japanista ja Ranskasta.

Myös suomalaiset olivat kokouksessa hyvin esillä. ISSAn konferenssin avausesitelmän piti Suomen Pankin pääjohtaja Erkki Liikanen. Järjestöjen puheenjohtajalla, Iso-Britannian Christopher Daykinilla oli keskeinen asema kokousten järjestämisessä Suomeen ja kokousten osittaisessa yhdistämisessä.

Eläköityminen tuo haasteita sosiaaliturvan rahoitukselle

ISSAn konferenssissa olivat esillä kysymykset väestön ikärakenteen vanhenemisesta sekä siihen liittyvistä eläke- ja terveydenhuoltomenojen kasvusta ja rahoituksesta. Aikaa käytettiin myös aktuaarikunnan teknisten kysymysten pohtimiseen. Esillä olivat mm. kuolevuuden ennustamisessa ja terveydenhuollon rahoituksessa käytettävät menetelmät.

Aktuaarikunnan keskeisenä tehtävänä on tuottaa päätöksentekijöitä varten ennusteita sosiaaliturvajärjestelmien menojen, tulojen ja rahastojen kehityksestä pitkälläkin aikavälillä. Tällä hetkellä tilanne on erityisen ajankohtainen. Lähes kaikissa teollisuusmaissa väestön huoltosuhde on kääntymässä epäedulliseen suuntaan suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle, mikä merkitsee suuria haasteita etuuskien rahoitukselle.

Konferenssissa yhtenä aiheena oli eläkkeiden rahoituksen optimointi tilanteessa, jossa väestön ikärakenne muuttuu ja talouskehitys on epävarmaa. Näitä teemo-

ja pohdittaessa palattiin aktuaarikunnan keskuudessa jo pitkään esillä olleeseen kysymykseen rahastoivan järjestelmän ja jakojärjestelmän rooleista.

Yleisesti ajateltiin, että optimi löytyy näiden rahoitusjärjestelmien välimaastosta. Osittaista rahastointia pidettiin yleisesti hyvänä ainakin nykyisenkaltaisessa tilanteessa, jossa on varauduttava suurten ikäluokkien siirtymiseen eläkkeelle. Osittaisella rahastoinnilla katsottiin voitavan lieventää tulevia vakuutusmaksujen korotustarpeita ja tasoittaa taloussyörien vaikutuksia.

Vallalla kaksi rahoitusjärjestelmää

Yksi "kuuma" aihe aktuaarikunnan keskuudessa oli kysymys etuusperusteisesta ja maksuperusteisesta rahoitusjärjestelmästä. Etuusperusteisessä järjestelmässä etuuskien suuruus on etukäteen määritelty ja vakuutusmaksut määrättyvät etuusmenojen kehityksen mukaan. Sen sijaan maksuperusteisessa järjestelmässä vakuutusmaksut on määritelty etukäteen ja etuuskien suuruus määrätty suoritettujen maksujen

Kuva Annika Söderblom

perusteella.

Maksuperusteinen järjestelmä on laajentunut viime vuosina maailmalla. Sitä kohtaan esitettiin voimakastakin kritiikkiä, sillä sitä pidettiin epäsosiaalisena, ja siinä riskejä siirryi yksittäisille vakuutetuille. Suhtautumisen näihin rahoitusjärjestelmiin nähtiin heijastavan myös eroja aktuaarien ja ekonomisten ajattelutavassa.

Ilmastomuutos heijastuu myös sosiaaliturvaan

Riskienhallintaa käsiteltäessä esille tuotiin myös kokonaan uusia riskejä. Esimerkiksi ilmastomuutoksen aiheuttamien riskien, kuten hirmumyrskyjen, tulvien ja aavikoitumisen, todettiin heijastuvan ainakin välillisesti myös sosiaaliturvajärjestelmiin. Ilmastomuutoksen vaikutukset

sosiaaliturva-asioihin nähtiin tärkeäksi selvittää, mutta ne ilmestyvät todennäköisesti vasta myöhempien kokousten esityslistoille.

Vaikka kokousaiheiden käsittelyssä pääpaino oli eläkkeissä, myös terveydenhuolto ja erityisesti sen rahoitus olivat asialistalla. Kokouksessa esiteltiin Kelassa kehitelty idea uudentyypisistä terveysvakuutuksesta. Kokousta

varten oli myös tehty erilaisia vertailuja eri maiden välillä terveydenhuoltomenoista ja aktuaarilaskelmissa käytetyistä laskentaperusteista.

Sosiaaliturva-asioissa työskentelevät asiantuntijat saivat konferenssissa tuoretta tutkimus- ja selvitystietoa omalta erityisalaltaan ja he pääsivät pohtimaan kollegojensa kanssa oman alansa erityiskysymyksiä. Kehittyneet

maat vaihtoivat tietoja maiden parhaista käytännöistä ja kehitysmaat ammensivat oppia kehittyneiltä mailta. Eri maiden sosiaaliturvajärjestelmien eroista huolimatta aktuaari- ja tilastotoiminnan näkökannalta ongelmassa ja teknisissä kysymyksissä oli paljon samankaltaisuutta. ●

Eliniän piteneminen vaikeuttaa ennusteiden laatimista

Kuva Annika Söderblom

Hillevi Mannonen, Suomi

Hillevi Mannonen työskentelee Ilmarisessa aktuaarijohtajana ja toimii Kansainvälisen aktuaariyhdistyksen (International Actuarial Association, IAA) presidenttinä. Lähes 50 000 aktuaarijäsentä käsittävä IAA kokoaa yhteen noin 80 aktuaariyhdistystä eri puolilta maailmaa. Presidentin pesti nyt on ensi kertaa Suomella.

ISSAn aktuaareille ja tilastotieteilijöille suunnatun konferenssin aiheista eliniän piteneminen on Mannosen mielestä yksi tärkeimmistä teemoista vakuutusmatematiikoille.

– Eliniän piteneminen yhdessä alhaisen syntyvyvyyden kanssa johtaa väestön vanhenemiseen, millä on kauaskantoisia vaikutuksia. Tämä näyttää olevan kehityssuunta kaikkialla. Suomessa väestön ikärakenne on sellainen, että vanhusväestön määrä suhteessa työikäisiin kasvaa muuta Eurooppaa nopeammin, mutta päättyy kyllä pidemmällä aikavälillä suunnilleen samalle tasolle. Näin ollen esimerkiksi eläkejärjestelmien rahoitukseen liittyvät haasteet ovat meillä

nopeammin edessä.

Mannosen mukaan eläke- ja sosiaalijärjestelmiä on jatkuvasti kehitettävä vastaamaan yhteiskunnan kehitystä.

– Päätöksenteon pohjaksi tarvitaan mahdollisimman hyviä ennusteita etuuksien tasosta, kustannuksista ja maksuista sekä niiden vaikutuksista eri väestöryhmiin. Vakuutusmatematiikoilla on erityisosaamista mallintaa tulevaisuuteen liittyvää epävarmuutta ja tehdä arvioida ja ennusteita taloudellisista vaikutuksista. Ennusteet ovat kuitenkin aina vain arvioita. Esimerkiksi uusia hoitomuotoja kehitetään koko ajan, toisaalta uusia sairauksia ilmenee. Tämän kehityksen vaikutusta keskimääräisen eliniän pitenemiseen on vaikea arvioida. Konferenssissa keskusteltiin mm. siitä mitä johtopäätöksiä historiallisen kehityksen perusteella voidaan tehdä tulevaisuutta ajatellen.

Konferenssi oli Mannosen mukaan tärkeä tiedonvaihdonkanava aktuaareille ympäri maailman.

– Kuluvan viikon aikana keskusteltiin monista muistakin asioista kuten eläkejärjestelmien rahoitusratkaisuksista sekä riskin jakautumisesta maksajien, etuudensaajien ja yhteiskunnan kesken. Maksutason kurissapitämiseksi sekä sijoitustuottojen tavoittelu että riskienhallinta ovat rahoituvissa eläkejärjestelmissä tärkeitä. ●

Iso-Britannian pääaktuaari pidentäisi työssäoloaika

Kuva Annika Söderblom

Chris Daykin, Iso-Britannia

Iso-Britannian hallituksen (The United Kingdom Government Actuary's Department, GAD) pääaktuaarina toimiva Christopher "Chris" Daykin on maailmalla tunnettu ja arvostettu aktuaari. Daykin toimi sekä ISSAn että sitä edeltäneen PBSSn konferenssien puheenjohtajana.

Daykinin mukaan ihmisten elintavat ovat muuttuneet. Eläkkeelle halutaan jäädä aikaisemmin, kun terveyttä on vielä jäljellä.

– Monissa maissa ihmiset elävät pidempään ja haluavat jäädä eläkkeelle entistä aikaisemmin. Eliniän piteneminen on tietenkin ihmisten kannalta hyvä asia, mutta sosiaaliturvajärjestelmää ajatellen suuri haaste. Maat etsivät keinoja jakaa eläkkeiden rahoittamisen vastuuta tasapuolisemmin sukupolvien kesken.

Konferenssikansaa kiinnostasti kuulla, miten eläkejärjestelmästä saadaan kannattavampi. Daykinin reseptiin kuului mm. työssäoloajan pidentäminen.

– Mutta jos ihmisiä kannustetaan työskentelemään pidempään, on pakko

miettiä, miten työmarkkinat pystyvät sopeutumaan muutokseen. Riittääkö ihmisille töitä ja ovatko ihmiset valmiita pidempään työikään?

Aktuaarit tekevät Daykinin mielestä haastavaa ja arvokasta työtä sosiaaliturvan hyväksi.

– Aktuaarit eivät voi tietenkään sanoa, kuinka pitkään ihmiset elävät, mutta heillä on ammattitaito sen ennustamisessa ja analysoinnissa. Vaikka elinikä pitenee kautta maailman, on huomioitava, että esimerkiksi kehitysmaissa tätä hidastavat erilaiset taudit, kuten AIDS. ●

ISSA haluaa kehittää aktuaariosaamista

Kuva Annika Söderblom

Théopiste Butare, Ruanda

ISSA:n projektinjohtaja Théopiste Butare on yksi ISSAssa pisimpään työskennelleistä henkilöistä. Hän aloitti työnsä ISSAn leivissä vuonna 1992 ja on ollut järjestön toiminnassa mukana 15 vuotta. Pitkänlinjan issalainen kehuu konferenssin antia:

– Konferenssi oli meille hyvin tärkeä. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun saimme järjestettyä sen samaan aikaan Kansainväliseen aktuaarijärjestöön kuuluvan eläke- ja sosiaaliturvajaoston PBSSn (IAA Section on Pensions, Benefits and Social Security) kanssa.

Butareen mukaan ISSAlla on paljon opittavaa aktuaarijärjestöltä.

– ISSA haluaa kehittää aktuaariosaamista, josta on hyötyä, kun mietitään sosiaaliturvan rahoittamisen keinoja. Ennusteet ovat tärkeä osa toimintaa, sillä muuten väestön muutoksiin on hankala varautua. PBSSllä taas on paljon tietoa sosiaaliturvasta, ja ennen kaikkea asiantuntijuutta aktuaariyöstä tällä saralla. Se voi suositella hyviä metodeja, miten aktuaarit pystyvät tekemään ennusteita. Tulemme tekemään jatkossakin yhteistyötä IAA:n kanssa. Suunnitteilla on jo seuraava yhteiskonferenssi vuodelle 2009.

Afrikan Ruandasta kotoisin oleva Butare on taustaltaan ekonomisti.

– Kun aloitin työt ISSAssa, en tiennyt aluksi mitään sosiaaliturvasta. Opin pikkukiljaa sosiaaliturvan tilastotoimintaa ja vuonna 1993 olin jo mukana aktuaariyössä. Vuonna 1997 työskentelin ISSAn ohjelmassa, jossa kehitettiin Afrikan maiden sosiaaliturvaa. Huomasin ensikertaa ISSAn ja sosiaaliturvan tärkeyden. Siihen asti

olin työssäni ollut pääasiassa tekemisissä länsimaiden kanssa. Aloin pohtia sosiaaliturvan merkitystä. Jos sosiaaliturvaa ei ole tarjolla, edessä on auttamatta köyhyys. Meidän täytyy pystyä turvaamaan ihmisten elämä, kaikilla on siihen oikeus. Afrikassa ei välttämättä pysty elämään työllään, vaikka haluaisi, sillä työtä ei aina ole tarjolla. Ennen ISSAa mietin asioita yleensä taloudelliselta kannalta. Jos joskus menen takaisin kaupalliselle alalle, koen, että ISSA on opettanut minulle hyvin paljon. Näen asiat eri tavalla. Kaikessa ei ole kyse taloudellisesta kasvusta.

Butareen mielestä ISSAn toiminta on muuttunut 15 vuoden aikana paljon. Esimerkiksi Afrikassa ei aikanaan tehty minkäänlaista tilastointia tai ennusteita väestöstä. Nyt maassa on osaamista näillä alueilla ja niiden merkitys ymmärretään.

– On kuitenkin vaikea nähdä muutoksia, kun työskentelee ISSAssa tiiviisti. Se on kuin oman lapsen kohdalla: kun hänen kanssaan elää

joka päivä, on vaikea nähdä muutoksia. Ulkopuolinen ihminen pystyy helpommin sanomaan, miten hän on kasvanut ja kehittynyt. ●

Mikä ISSA?

– ISSA on Kansainvälinen sosiaaliturvajärjestö, jonka lyhenne tulee nimestä International Social Security Association.

– ISSA aloitti toimintansa vuonna 1927.

– ISSAan kuuluu 360 jäsenjärjestöä 155 maasta ympäri maailman.

– Suomalaisiin jäsenjärjestöihin kuuluvat Kelan lisäksi Eläketurvakeskus, Kuntien eläkevakuutus, Maatalousyrittäjien eläkelaitos, Merimieseläkekassa, Tapaturmavakuutuslaitosten liitto, Työttömyyskasojen yhteisjärjestö ja Työttömyysvakuutusrahasto.

– ISSAa johtaa filippiiniläinen presidentti Corazon de la Paz, pääsihteerinä toimii Hans-Horst Konkolewski.

– ISSAn toiminta jakautuu eri toimistojen kesken. Pääsihteerin toimisto sekä neljä muuta ISSAn toimistoa sijoittuvat Geneveen. Paikallistoimistoja on Euroopassa, Afrikassa, Aasiassa ja Amerikassa.

– ISSA järjestää vuosittain satoja sosiaaliturvan kansainvälisiä ja alueellisia tapahtumia ja konferensseja ympäri maailman.

– Lisätietoja www.issa.int.

Väestöennusteita sosiaaliturvan

Piirros Juhon Juntunen

Mitä ennusteet paljastavat tulevasta elinajasta, väestön määrän kasvusta ja näiden vaikutuksesta sosiaaliturvaan? Matemaatikko Markku Ryytänen ja osastopäällikkö Jussi Haapa-aho Kelan aktuaari- ja tilasto-osastolta valottavat tulevaisuutta.

■ TEKSTI MARJUT REIVILÄ,
FREELANCETOIMITTAJA

● Ennusteita tarvitaan yhteiskunnallisten ja taloudellisten päätösten perustaksi. Kelan aktuaari- ja tilasto-osasto laatii väestöennusteita sosiaaliturvan rahoitustarpeen pohjaksi.

Kelan lisäksi Suomessa väestöennusteita laatii muiden muassa Tilastokeskus, Eurostat puolestaan laatii kaikkia EU-maita koskevia ennusteita.

Suomen väkiluku on nyt 5,3 miljoo-

naa henkilöä.

– Väestöennusteita laadittaessa huomioon otetaan laskelmien lähtökohdan väkiluku ja oletetut syntyvät ja kuolevat henkilöt sekä maasta- ja maahanmuuttajat, matemaatikko **Markku Ryytänen** Kelan aktuaari- ja tilasto-osastolta toteaa.

Ennusteissa on hänen mukaansa aina virhemahdollisuuksia, mutta ne eivät ole dramaattisia.

– Syntyvytydessä voi tulla ennalta arvaamattomia muutoksia. Vielä 1960-luvulla kokonaishedelmällisyys oli 2,5 lasta naista kohden. Luku pieneni 1970-luvun puoliväliin asti, ja 1970-luvun loppupuolelta lähtien naista kohti on syntynyt vuosittain 1,6–1,8 lasta.

Ulkomaalaisväestön määrän kasvu saattaa jonkin verran vaikuttaa kokonaishedelmällisyyslukuun, sillä maahanmuuttajanaisten kokonaishedelmällisyys on 2,1 lasta naista kohti, Ryytänen toteaa.

Elinaika pitenee

Tuorein ennuste perustuu vuoteen, jolloin miesten odotettavissa oleva elinaika oli 75,3 vuotta ja naisten 82,3 vuotta. Ennusteen mukaan miesten elinaika pi-

tenisi vuoteen 2030 mennessä 80,2 vuoteen ja naisten 85,4 vuoteen.

Tämä merkitsee sitä, että miesten elinaika pidentyisi vuosittain 0,19 vuotta ja naisten 0,12 vuotta.

– Entistä pidempi elinajan odote johtuu ennen muuta kansanterveyden kohentumisesta ja lääketieteen saavutuksista, osastopäällikkö **Jussi Haapa-aho** Kelan aktuaari- ja tilasto-osastolta sanoo.

Lääketieteen murrosta odottavat ovat hänen mukaansa puoliksi leikillään ennakoineet väestön elinajan kasvavan huomasti.

– He arvelevat, että jos lääketieteessä vanhenemisen mekanismi saataisiin hallintaan, ihmiset voisivat elää vaikka tuhatvuotiaiksi.

Maahanmuuttajien määrä voi muuttua

Maahanmuuttajien määrä saattaa muuttua yllättävästikin.

– Viime vuosina Suomesta on muuttanut vuosittain 12 000 henkilöä ja tänne on muuttanut 18 000 henkilöä. Suomeen muuttaneista kolmannes on paluumuuttajia, jotka tulevat lähinnä Ruotsista ja Inkerinmaalta. Loput ovat ulkomaalaisia

rahoitustarpeen pohjaksi

siirtolaisia, kuten somaleja ja virolaisia.

– Jos vuosittainen nettomuutto on 6000 henkilöä, muuttovoitto on 180 000 henkeä 30 vuodessa, Ryyänen laskee.

Tämä määrä muuttuisi huomattavasti, jos esimerkiksi rajat suljettaisiin maahanmuuttajilta.

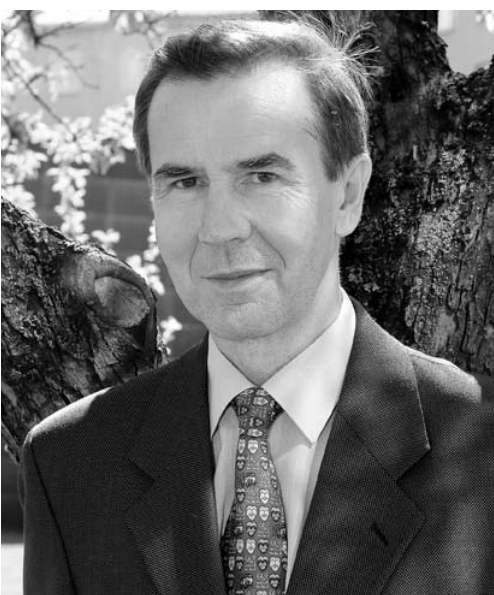
Tulevaisuudessa maahanmuuttajien osuuden koko väestöstä odotetaan kuitenkin kasvavan. Tämä vaikuttaa esimerkiksi sosiaaliturvaan. Maahanmuuttajat tarvitsevat erilaista sosiaaliturvaa kuin syntyperäiset suomalaiset, koska he ovat keskimäärin nuorempia.

– Muutkin arvaamattomat, pitkällä tähtäimellä uhiksi muodostuvat tekijät, kuten mahdolliset uudet vakavat infektioaudit, voivat vaikuttaa väestön määrään tulevaisuudessa, Haapa-aho toteaa.

– Maahanmuuttajista saattaa aluksi koitua kustannuksia, mutta heidän kotoututtuaan tilanne kääntyy päinvastaiseksi. Työelämään siirryttyään heistä tulee myös huoltajia, eläkkeen maksajia, Haapa-aho muistuttaa.

Tulevaisuudessa huollettavia on yhä enemmän

Väestön määrän lisäksi tärkeä väestöä kuvaava tunnusluku on väestön huoltosuhde. Se kertoo, montako huollettavaa kullakin huoltajalla on.

Kuva Nana Uitto

– Elinajanodote riippuu esimerkiksi lääketieteen saavutuksista, osastopäällikkö Jussi Haapa-aho sanoo.

– Vielä 1960-luvulla yli 65-vuotiaita oli suhteellisen vähän. Viime vuoden lopussa yli 65-vuotiaita oli kuitenkin jo yli 950 000 ja 16–64 -vuotiaita 3,4 miljoonaa. Kun suuret ikäluokat siirtyvät lähivuosina eläkkeelle, ikärakenne muuttuu voimakkaasti.

Sosiaaliturvan rahoituksen kannalta Suomen huoltosuhde on tähän asti ollut Haapa-ahon mukaan hyvä muuhun Eurooppaan verrattuna. Tilanne kuitenkin huononee nopeasti.

Nykyisin on sataa huoltajaa kohti 65 huollettavaa. Ennusteen mukaan vastaava luku on 2030-luvun alkupuolella 90.

– Laskelmat osoittavat, että huoltosuhde tulee olemaan yli 90 pitkälle tulevaisuuteen. Nykyisen kaltaiseen edulliseen tilanteeseen ei ole enää paluuta. Tämä merkitsee taloudellisesti nykyistä tiukempia aikoja, Ryyänen toteaa.

Huoltosuhteen heikkenemiseen on varauduttu

Huoltosuhde vaikuttaa Haapa-ahon mukaan monella tapaa sosiaaliturvaan ja palveluihin, kuten vanhuspalveluihin.

– Eläessään entistä pidempään ikäänntyvät tulevat jossain vaiheessa tarvitsemaan sosiaalipalveluita, sillä he eivät tule toimeen kotona yksin, hän toteaa.

Huoltosuhde on oleellinen tekijä puhuttaessa eläkkeiden rahoituksesta.

Haapa-aho oli haastattelua edeltävänä päivänä ollut Kuntien eläkevakuutuksen seminaarissa, jossa oli keskusteltu eläkkeiden rahoituksesta. Miten rahat riittävät eläkkeiden maksuun, kun eläkekustannukset kasvavat ja huoltajien määrä pienenee?

– Seminaarissa tultiin siihen tulokseen, että jos talouskehitys jatkuu hyvänä, rahat eläkkeiden maksuun riittävät. Jos taas talouskehitys häiriintyy, voi tulla rahoitusongelmia.

Suomessa huoltosuhteen heikkenemiseen on varauduttu keräämällä eläkerahastoja. Kelan järjestelmässä rahastointia ei ole, vaan eläkerahat kerätään vuosittain maksettuja eläkkeitä vastaavasti, Haapa-aho sanoo.

Työeläkejärjestelmässä on otettu käyttöön elinaikakerroin, jolla turvataan eläketurvan rahoitus tulevaisuudessa.

Kuva Nana Uitto

– Ennusteiden virhemahdollisuudet eivät ole dramaattisia, matemaatikko Markku Ryyänen toteaa.

– Tämä tarkoittaa sitä, että eliniän pidetessä alkavia eläkkeitä pienennetään elinajan muutosta vastaavasti. Siten nyt työelämään menevä sukupolvi joutuu työskentelemään vähän pidempään kuin nyt eläkkeelle siirtyvä sukupolvi, jotta se saisi yhtä suuren eläkkeen kuin vanhempansa ja isovanhempansa.

Koska eläkkeelle voi siirtyä 63–68 -vuotiaana, eläkkeensä suuruuteen voi vaikuttaa itse. Eläke nousee 4,5 prosenttia vuosittain 63 vuoden jälkeen. Eläkekarttuma on porkkana, joka voi tulevaisuudessa houkuttaa ihmisiä työskentelemään yhä pidempään, Haapa-aho arvelee.

Maahanmuuttajista työvoimaa ja huoltajia

Kantaväestön osuuden pienetessä maahanmuuttajien merkitys työvoimana ja huoltajina kasvaa.

– Ulkomailta tarvitaan työntekijöitä. Jo nyt joillakin aloilla on työvoimapula.

Maahanmuuttajia työskentelee ammateissa, joihin ei ole saatavissa riittävästi suomalaista työvoimaa. Esimerkiksi vanhustenhuoltoon tarvitaan tulevaisuudessa uusia työntekijöitä, Haapa-aho sanoo.

Koska maahanmuuttajien keski-ikä on 25 vuotta, he tarvitsevat sosiaaliturvalta ennen muuta lapsilisiä ja korvauksia lääkarissääkynneistä, tutkimus- ja lääkekuluista. Lisäksi he tarvitsevat työttömyysturvaa mutta eivät vielä eläkkeitä. ■

Moni köyhä ei hae toimeentulotukea

Susan Kuivalainen parantaisi toimeentulotuen järjestelmää korottamalla tuntuvasti ensisijaisia tukia, kuten työmarkkinatukea. Näin toimeentulotukea eivät enää saisi ne, joiden tuloista sen osuus on alle 10%.

Kuukausittain toimeentulotukea saa yli satatuhatta kotitaloutta. Silti toimeentulotukeen oikeutetuista sitä hakee vain kaksi kolmesta tai ehkä vain yksi kolmesta.

■ TEKSTI **HANNU KASKINEN**,
FREELANCETOIMITTAJA

Tällaisiin laskelmiin päätyi määrällinen sosiaalipolitiikan professorin viransijainen **Susan Kuivalainen** Turun yliopistosta.

– Mitä enemmän alikäyttöä, sitä tehotomampi järjestelmä. Kuitenkin köyhälle tulonsiirtojärjestelmien tehokas toimiminen on erityisen tärkeää, hän kiteyttää.

Hyvinvointivaltiossa kansalaisia tulisi kohdella tasa-arvoisesti. Kun tuen hakuun liittyy nöyryyttäviä piirteitä tai kontrollia sekä vilpin epäilyä, tukea haetaan vähän.

Huippuvuonna 1996 viimesijaista sosiaaliturvaa eli toimeentulotukea sai lähes 12 % suomalaisista. Yleisyydestään huolimatta toimeentulotuen saajaa leimataan yhä. Kuivalainen arvioi, että monet mieltävät toimeentulotuen vain pultsareiden ja huijareiden hyysäämiseksi.

– Osaltaan tuen hakua voi vähentää keskustelu jonojen pituudesta. Jos tietää, että pääsee hoitamaan asiaansa vasta neljän viikon kuluttua, se ei kannusta rahatonta. On pakko löytää muita keinoja, kuten tekstiviestivipit tai kavereilta lainaaminen, Kuivalainen konkretisoi.

Vuosituhaten alussa aloittaneille sosiaaliamiehille valitetaan eniten toimeentulotukiasioista. **Minna Dogan** teki viime vuonna sosiaalipolitiikan pro gradu -työnsä sosiaaliamiehistä. Doganin mukaan sosiaaliamiehet tuntevat olonsa tukalaksi, kun sosiaalimenojen kasvua vahtivat kuntien virkamiehet eivät arvosta kansalaisten oikeuksista kertomista.

Alikäyttö laajaa tai erittäin laajaa

Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä (1/2007) Susan Kuivalainen esittelee laajan kysely-

tutkimuksen tuloksia toimeentulotuen alikäytöstä. Vuonna 2005 kerätty aineisto edustaa koko väestöä.

Vuonna 2004 toimeentulotukea sai kuukaudessa keskimäärin 4,1 % eli noin 116 000 kotitaloutta. Kuivalaisen laskennallisen mallin mukaan toimeentulotukeen olisi oikeutettu vähintään kaksi prosenttiyksikköä suurempi määrä. Tässä tiukassa mallissa joukosta on poistettu muun muassa tulonsa ilmoittamatta jättäneet ja opiskelijat.

Rohkean arvion mukaan alikäyttäjiä olisi kuukausittain jopa yli kahdeksan prosenttia kotitalouksista, siis kaksinkertaisesti toimeentulotukea saaneiden määrä. Toimeentulotukeen olisi siis oikeus peräti yli 364 000 kotitaloudella.

Säädökset ovat hankalia, sillä valtaosalla heistä, jotka arvelivat olevansa oikeutettuja toimeentulotukeen, ei laskennallisesti ollut tätä oikeutta. Toisaalta vielä suuremmalla joukolla oli laskennallisesti oikeus toimeentulotukeen, vaikka he eivät sitä tienneet.

Toimeentulotukea saanut kotitalous sai tukea keskimäärin 327 euroa kuukaudessa.

Toimeentulotuen hakematta jättämistä on perusteltu pienellä hyödyllä vaivaan nähden. Tämä saa Kuivalaisen laskelmista sikäli tukea, että kolmannes tukeen oikeutetuista saisi sitä alle sata euroa kuukaudessa. Keskimäärin tukea jäi saamatta 270 euroa kuukaudessa. Se on iso summa pienituloiselle.

Jos kaikki tukeen oikeutetut hakisivat toimeentulotukea, se merkitsisi yhteiskunnalle vähintään 76 ja enimmillään 443 miljoonan euron lisälaskua. Toimeentulotukimenot siis jopa kaksinkertaistuisivat.

Ensisijaisten tukien korotus tarpeen

Susan Kuivalainen parantaisi järjestelmää nostamalla selvästi ensisijaisten tukien alarajaa. Näin toimeentulotukea eivätsäisi ihmiset, joiden tuloista tuen osuus alittaa kymmenen prosenttia. Tämä las-kisi kuntien kustannuksia ja helpottaisi sosiaalityöntekijöiden työtä.

– Suomi kuuluu niihin harvoihin maihin, joissa harkinnanvaraista tukea saavilla toimeentulotuen osuus on hyvin pieni. Monissa länsimaissa taas vähimmäisturvan riittävyys ehkäisee toimeentulotuen tarvetta. Esimerkiksi Britanni-

assa työtön saa tarveharkintaista tukea ja asumistuki kattaa vuokran kokonaan, Kuivalainen vertaa.

Hän jännittää hallituksen lupaamaa sosiaaliturvan uudistamista sekä verotuksen ja työttömyysturvan arviointia. Hallituspuolueista sekä keskusta että vihreät ovat esittäneet perustulua. Kuivalainen ei kuitenkaan usko isoihin muutoksiin.

– Perusturvaa kaiki-tyhdenmukaisesti. Meillä on työmäärärahat, äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahat, kodinhoidontuki ja opintotuki sekä sairauspäiväraha, mutta niiden vähimmäismäärät vaihtelevat. Ilmeisesti myös pienimpien tulojen verotusta helpotetaan.

Velvoitteet lisääntyvät

Väitöstutkimuksessaan 2004 Susan Kuivalainen vertaili toimeentulotuen muutoksia Britanniassa, Hollannissa, Irlannissa, Ruotsissa, Saksassa ja Suomessa. Kaikissa maissa toimeentulotuen käyttö alkoi kasvaneen työttömyyden myötä rajusti kasvaa jo 1980-luvun alussa.

Suomessa ja Ruotsissa toimeentulotuen osuus sosiaalimenoista oli 1990-luvun alussa noin prosentti. Vuonna 2005 osuus oli sama.

Suomessa toimeentulotuki poistaa suhteellisen tehokkaasti köyhyyttä, sillä suuri osa toimeentulotukea saavista kotitalouksista nousee tuen ansiosta köyhyysrajan yläpuolelle, Kuivalainen sanoo.

Suomessa velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja osallistua kuntouttavaan työtoimintaan tuli voimaan myöhemmin kuin vertailumaissa. Suomessa näistä kieltäytyviltä on karsittu 40 % toimeentulotuesta vuodesta 1998 alkaen, ja kuntouttava työtoiminta tuli pakolliseksi alle 25-vuotiaille tuensaajille 2001.

Kuivalaisen mukaan on nähtävissä, että velvoitteet lisääntyvät. Sinivihreässä hallitusohjelmassa mainitaan, että työn kannustavuutta lisätään ja pyrkimys on vähentää köyhyyttä.

Kesällä Kuivalainen aikoo sosiaalipolitiikan professori **Olli Kankaan** kanssa aloittaa tutkimuksen kansalaisten mielipiteistä toimeentulotuen saajista. Kangas ja **Jaana Sikiö** totesivat 1990-luvun puolivälissä tekemässään tutkimuksessa, että iso osa kansalaisista piti toimeentulotuen saajia laiskoina lurjuksina, pienempi osa piti toimeentulotukea tarpeellisena. ■

Kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet kehittyivät vakaammin

■ Kelan hoitamien etuuksien tasoa eli niiden euromääräistä arvoa ylläpidetään pääasiassa kahdenlaisilla korotuksilla. Korotuksia tehdään joko erillispäätöksin (indeksiin sitomattomat etuudet) tai kansaneläkeindeksin muutoksen perusteella.

Kansaneläkeindeksi las-

ketaan elinkustannusindeksin perusteella. Eräiden muiden etuuksien suuruus määräytyy ansiotason kehityksen tai korvauksen perusteena olevien kustannusten perusteella.

Artikkelissa vertaillaan, miten eräät kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet ja indeksiin sitomattomat etuu-

det ovat kehittyneet vuosina 1991–2007. Vähimmäisetuuk-
sien tason kehitystä verrataan myös eräisiin keskeisiin indeksisarjoihin, ja veronalaisia etuuksia tarkastellaan myös nettomääräisinä.

Mikä merkitys on indeksillä?

Etuuden euromäärän pysyessä vuodesta toiseen ennallaan sen ostovoima heikkenee inflaation verran. Etuuden jälkeenjääneisyyden estämiseksi tarvitaan tasokorotuksia. Elinkustannuksien

Eräiden etuuksien euromäärät tammikuussa 2007 ja etuuksien arvon reaali muutos neljän vuoden jaksoissa ja koko tarkasteluajana

Etuus 1/2007	e/kk	Etuuden tai indeksin reaali muutos, %				
		91-95	95-99	99-03	03-07	91-07
Täysi kansaneläke ¹	525	1	-1	3	1	5
Työmarkkinatuki ²	514	5	-2	4	-1	6
Työmarkkinatuki netto ³	415	4	-2	3	-2	3
Minimivanhempainpäiväraha	380	24	-28	5	26	19
Minimivanhempainpäiväraha netto ³	315	20	-25	3	21	13
Kotihoidon tuki ⁴	462	19	-30	-8	5	-20
Kotihoidon tuki netto ³	376	18	-29	-8	3	-20
Lapsilisä 1. lapsesta ⁵	100		-10	-8	6	-12 ⁽⁹⁵⁻⁰⁷⁾
Lapsilisä 2. lapsesta ⁵	111		-13	-8	-5	-23 ⁽⁹⁵⁻⁰⁷⁾
Korkeakouluopiskelijan opintoraha ⁶	259		-6	-8	-5	-18 ⁽⁹⁵⁻⁰⁷⁾
Opiskelijan asumislisä, enimmäismääräinen 1 hlö	202	3	-4	10	12	21
Yleinen asumistuki, enimmäismääräinen 1 hlö ⁷	279	-3	11	6	9	24
Eläkkeensaajan asumistuki, enim. 1 hlö ⁷	345	13	-1	0	7	20
Toimeentulotuki (perusosa 1. kuntaryhmä) ⁸	389	-5	-3	0	-1	-8
Eräiden indeksien pistelukuja						
Ansiotasoindeksi ⁹	2447	3	8	8	8	29
Työeläkeindeksi ¹⁰	2127	0	1	2	1	5
Vuokraindeksi ⁹	928	10	11	4	3	31

¹ Yksinäisen henkilön täysi kansaneläke kalliimmassa kuntaluokassa, eläketulovähennyksen vuoksi ei veroa.

² Vuodesta 1998 alkaen sidottu kansaneläkeindeksiin, sitä ennen palkkataan yleiseen nousuun.

³ Laskelmissa käytetty kunnallisvero- ja kirkollisveroprosentit: 1991=16,5 + 1,25; 1995=17,5 + 1,25; 1999=17,5 + 1,25; 2003=17,5 + 1,25; 2007=18,5 + 1,30.

⁴ Kotihoidon tuki yhdestä lapsesta, hoitoraha + täysi hoitolisä.

⁵ 1.1.1994 korotettiin lapsilisän euromääriä, korotus alle 3-vuotiaasta lapsesta lakkasi ja 16-vuotiaat otettiin lapsilisän piiriin. Samalla ansiotulosta tehtävät kunnallisverotuksen lapsivähennys ja yksinhuoltajavähennys sekä valtionverotuksen lapsenhoitovähennys ja valtionverosta tehtävä elatusvelvollisuusvähennys poistettiin ja yksinhuoltajakorotus alkoi.

⁶ 1.6.1992 opintorahaa nostettiin ja se muuttui veronalaiseksi, samalla poistui huoltajakorotus ja lainanhoitokorotus sekä opintolainan korkotuki ja -avustus. Enimmäistukiaika lyhennettiin 55 kuukauteen.

⁷ 10 vuotta vanha asunto, Turku, yhden henkilön ruokakunta.

⁸ Sidottiin vuonna 2001 kansaneläkeindeksiin kansaneläkkeen asemasta. Vuosien 1999 ja 2003 perusosaan sisältyi asumisen omavastuuosuutena 7 % asumistuessa hyväksytyistä asumismenoista eli noin 20 e/kk, mikä ei sisälly yllä olevaan taulukkoon.

⁹ Laskelmissa käytetty vuoden 2007 arvioitua pistelukua.

¹⁰ TEL-indeksi (yli 65-vuotiaiden), jossa elinkustannusten muutoksen paino on 80 % ja ansiotason muutoksen paino 20 %.

muutoksiin sidotut etuudet on suojattu yleistä hintojen nousua vastaan.

Esimerkiksi kansaneläkkeen euomäärä seuraa hintojen yleistä kehitystä. Tällöin kansaneläkkeiden ostovoima hyödykkeisiin nähden on huomoinpi, jos palkat kasvavat reaalisesti.

Kansaneläkkeiden huomoinpaa indeksidonnaisuutta suhteessa työeläkkeisiin tai ansiotasoon voidaan kompensoida tasokorotuksilla. Reaalisen ansiotason noustessa etuuskien sitominen vain hintojen muutokseen johtaa niiden tason laskuun suhteessa yleiseen hyvinvoinnin kasvuun pitkällä aikavälillä.

Keskeisiä indeksiin sitomattomia Kelan etuuksia ovat lapsilisä, pienten lasten hoidon tuki, opintoetuudet, yleinen asumistuki, työtulovakuutuksen vähimmäismääräiset sairaus- ja vanhempainpäivärahat ja sairaanhoitovakuutuksen sairaanhoidon korvaustaksat.

Keskeisiä kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksia ovat kansaneläkkeet, perhe-eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, työttömyysturvan peruspäivärahat, työmarkkinatuet, maahanmuuttajan erityistuki ja pitkäaikaistyöttömien eläketuki.

Artikkelissa esiintyvät euomäärät ja muutosprosentit ovat reaalmääräisiä. Taulukossa veronalaisista tulonsiirroista on laskettu myös nettomääräiset muutokset. Verojen keventäminen laman jälkeen on toteutettu ansiotuloja suosivalla tavalla.

Esimerkiksi vielä vuonna 1999 täysimääräisen työmarkkinatuen verotus oli vuositasolla samansuuruista palkkatuloa kevyempää. Vuonna 2007 työmarkkinatuen verotus on noin 7 prosenttiyksikköä suurempi kuin samansuuruisten palkkatulojen verotus. Eläketulovähennyksen vuoksi

pelkkää kansaneläkettä saava henkilö ei maksa veroa.

Kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet

Hintaindeksiin sidotut etuudet ovat kasvaneet reaalisesti vain vähän (ks. taulukko), koska tasokorotukset ovat olleet pienehköjä. Indeksidonnaisuus näyttäisi vakautavan etuuden tasoa verrattuna indeksiin sitomattomiin etuuksiin, vaikkakin erillisillä päätöksillä myös indeksikorotuksia jäädytettiin 1990-luvulla eräissä etuuksissa.

Ansioihin perustuva työ- ja yrittäjäeläke sekä kansaneläke ja perhe-eläke takaavat Suomessa asuville henkilöille eläketurvan vanhuuden ja työkyvyttömyyden sekä perheen huoltajan kuoleman varalta. Eläkkeellä olevien kansaneläkkeensaajien eläketurvan heikompi kehitys työeläkkeensaajiin verrattuna johtuu pääasiassa kansaneläkkeen elinkustannusindeksidonnaisuudesta.

Huomoinpaa indeksidonnaisuutta on kompensoitu kansaneläkkeiden tasokorotuksilla, joita on vuoden 1984 jälkeen tehty kolmesti, kaikki 2000-luvulla. Työeläkeindeksi on kasvanut reaalisesti 5 % vuodesta 1991 vuoteen 2007. Yksinäisen henkilön kalliimman kuntaryhmän täysimääräinen kansaneläke on kasvanut vastaavalla jaksolla myös 5 %. Tarkasteluaikana yksinäisen henkilön täysi bruttomääräinen työmarkkinatuki on kasvanut 6 % ja nettomääräinen tuki 3 %.

Indeksiin sitomattomat etuudet

Tyypillistä indeksiin sitomattomissa etuuksissa näyttää olevan harvakseltaan tapahtuvat korotukset erillisillä päätöksillä. Usein tasomuutosten yhteyteen on ajoitettu myös

tuen rakenteellisia muutoksia. Tyypiesimerkkejä tästä ovat minimivanhempainpäivärahan ja -sairauspäivärahan suuret muutokset.

Pienten lasten hoidon tuen rakennemuutoksessa tuki jakautui kotihoidon tukeen ja yksityisen hoidon tukeen. Kotihoidon tuen hoitorahan ja täysimääräisen hoitolisän yhteissummaan on tarkastelujaksolla tehty useita muutoksia.

Opintorahan vertailuarvona on käytetty korkeakouluopiskelijan suurinta opintorahaa. Vuoden 1992 kesäkuussa opintorahan määrää korotettiin opintotuen kokonaisuudistuksen yhteydessä 2,5-kertaiseksi, opintoraha muuttui veronalaiseksi ja eräät korotukset poistettiin. Uudistus lisäsi opintotukimenoja.

Vuoden 1994 alussa lapsilisän euomäärää korotettiin, alle 3-vuotiaiden korotus poistettiin, 16-vuotiaat otettiin lapsilisän piiriin ja samalla eräistä verovähennyksistä luovuttiin ja yksinhuoltajakorotus otettiin käyttöön. Verotus huomioon ottaen uudistus keskimäärin pienensi tuen kokonaistasoa.

Opintorahan ja lapsilisän osalta vertailut on tehty vuodesta 1995 vuoteen 2007. Korkeakouluopiskelijan suurin opintoraha on pienentynyt 18 %. Ensimmäisen lapsen lapsilisä on pienentynyt 12 % ja toisen lapsen lapsilisä on pienentynyt 23 %.

Yleisessä asumistuessa, eläkkeensaajan asumistuessa ja opiskelijan asumislisässä vertailuarvona käytetään yksinäisen henkilön enimmäismääräistä asumistukea kymmenen vuotta vanhasa turkulaisasunnossa. Eri asumistukijärjestelmissä enimmäismääräistä asumistukea on korotettu eri vuosina. Enimmäismäärät ovat kasvaneet tarkastelujaksolla

noin 20 prosentilla, vaikka vastaavalla tarkastelujaksolla vuokraindeksi on kasvanut noin 30 prosentilla.

Taulukon asetelmaan on otettu vertailuarvoksi myös yksinäisen 1. kuntaryhmän toimeentulotuen täysimääräisen perusosan euomäärä. Vuosina 1999 ja 2003 toimeentulotuen perusosaan sisältyi asumiskustannusten omavastuuosuus, joka oli laskennallisesti noin 20 euroa kuukaudessa. Omavastuuosuus poistettiin sysyyskuussa 2006.

Yhteenveto kehityksestä

Kelan etuudet ovat jääneet tuntuvasti jälkeen ansioketkehityksestä. Vuodesta 1991 vuoteen 2007 reaalin ansiotasoindeksi on kasvanut noin 30 %. Taulukon perusteella Kelan etuudet ovat muuttuneet eri aikoina ja eri tavoin. Kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuskien muutokset ovat olleet maltillisempia kuin indeksiin sitomattomien etuuskien. Tulevina vuosikymmeninä väestön ikääntyminen aiheuttaa erilaisia kustannuspaineita etuuksiin. ●

Voiko rikoksista tuomittua olla kuntouttamatta?

Kuva Mauri Helenius

Suomen rikosseuraamusjärjestelmän piirissä on päivittäin noin 8 500 vankia tai erilaista yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa rikoksista tuomittua. He ovat heterogeeninen ryhmä, jolla on tilastollisesti tarkastellen myös yhteisiä piirteitä. Heistä muodostuu Suomen sairain ja sosiaalisesti huono-osaisin kansanosa.

■ Ennen tuomion täytäntöönpanoa vähintään joka toinen rikosseuraamusasiakkaista on ollut työttömänä ja asunnottomana, lähes joka kolmas elänyt toimeentulotuen varassa ja ainakin joka viides alentuneesti työkykyisenä. Valtaosalta heistä puuttuu ammatillinen koulutus. Lisäksi suurimmalla osalla, arviolta kolmella neljästä heistä, on ollut muihin psykososiaalisiin ongelmiin kietoutuneita päihdeongelmia. Tekeillä oleva laaja tutkimus antaa täsmällisempää tietoa kohderyhmän terveydestä,

työkyvystä ja kuntoutuksen tarpeista, mutta ennakkotiedot kertovat, että tilanne on selvästi heikentynyt kuluneen 15 vuoden aikana.

Rikosseuraamusasiakkailla on kiistaton oikeus tarpeen mukaiseen kuntoutukseen, mutta lainsäädäntö ja palvelujärjestelmän hajanaisuus antavat tavoitteelle vain vähän tukea. Oikeusministeriön työryhmäraportti "Normaalisuusperiaatteen toteutuminen vankien, tutkintavankien ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien kohtelussa" (OM 2006: 12)

antaa tilanteesta kattavan selvityksen. Sen mukaan ensisijaisiin perusturvaetuksiin liittyvään lainsäädäntöön on jäänyt perusoikeuksien näkökulmasta yllättävää vaihtelua. Myös kuntoutus kohdentuu valikoivasti eikä yhdisty järkevällä tavalla muuhun julkiseen kuntoutusjärjestelmään.

Kuntoutussopimus on kattava – ja vuotava

Kuntoutuspalvelut ja -järjestelmät ovat kehittyneet erilaisten kulttuuristen ja

historiallisten tekijöiden vaikutuksesta tietyssä järjestyksessä. Kehityksen yleinen suunta on ollut kuntoutuksen laajentuminen yhteiskunnan kulloisenkin kehitysvaiheen edellyttämiin tilanteisiin kompensoimaan yksilöllisten selviytymisedellytysten puutteita. Kuntoutus sisältää yksilöllisten muutostavoitteiden ohella yhä enemmän fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön liittyvää kehittämistä. Tätä kokonaisuutta kutsutaan yhteiskunnalliseksi kuntoutussopimukseksi.

Kuntoutuksella tarkoitetaan työ- ja toimintakyvyn tukemista tai palauttamista. Toisinaan sillä voidaan myös tarkoittaa sellaisia toimenpiteitä, joilla ehkäistään yksilön toimintakyvyn heikkenemistä. Yleisellä tasolla voidaan puhua lääkinnällisestä, sosiaalisesta, työvoimapolitiittisesta tai esimerkiksi opetuksellisesta kuntoutuksesta tavoitteellisenä ja ammatillisena toimintana. Yksilöllisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta katsoen kuntoutussopimuksen kattavuus on jatkuvasti lisääntynyt muun muassa siksi, että kansalaisten perusoikeuksia hoitoon, tukeen, osallisuuteen ja kuntoutukseen on yleisesti vahvistettu.

Kuntoutussopimuksen voidaan kuitenkin katsoa vuotavan koska, se ei ole käsitteenä pysynyt mukana yhteiskunnan työnjaollisessa muutoksessa. Yksilöllisen ja tavoitteellisen kuntoutuksen rinnalla tulisi ottaa huomioon myös yhteiskunnallinen kehitys siten, että moninaisuudesta tulisi voima, ei niinkään riski. Kuntoutus tulisi määritellä myös järjestelmäkäsittienä siten, että kyseessä on ammatillinen ja tavoitteellinen asiakaskohtainen työ, jolla on yhteiskunnallinen subjekti (oikeus tehdä kuntoutuspäätös), ja jolla on aina myös selkeä

yhteys kuntoutuksen aikaisiin toimeentulojärjestelmiin. Näillä vähimmäisehdoilla kuntoutussopimus on kytkettävissä kansainvälisesti kohtalaisen hyvin kehittyneeseen suomalaiseen vakuutusyhteiskuntaan, joka puolestaan minimoi tehokkaasti kentän monitahoisuudesta aiheutuvat riskit yksilöasiakkaille.

Kuntoutuksen menetelmät tunnetaan

Vankeinhoidon periaatteena kuntoutus ei ole uusi eikä vieras asia. Työvelvollisuus suomalaisen vankeinhoidon perinteisenä periaatteena on viime vuosina muuttunut ja sen rinnalle on enenevässä määrin nostettu ammatillisen kuntoutuksen näkökulma. Jarno Ruotsalaisen tuore ja yksityiskohtainen raportti ”Kuntouttava vankityö. Selvitys työhön kuntouttamisen roolista vankeinhoidossa” (2006) osoittaa, että halua kehittämiseen ja kokeiluihin

löytyy niin vankiloissa kuin laajemminkin ammatillisen kuntoutuksen piirissä. Myös uusi vankeuslaki on kirjoitettu hyvin kuntoutuspainotteiseksi: tavoitteena on, että tuomittujen selviytymisedellytykset paranevat täytäntöönpanon aikana.

Rikosseuraamusalan sisällä varsinkin psykososiaalinen kuntoutus on kehittynyt huomattavasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vielä paremmin kuntoutuksen menetelmät kuitenkin tunnetaan niissä organisaatioissa, jotka toteuttavat ja kehittävät niitä päätoimisesti.

Kaikkein haastavimpien asiakkaiden ja potilaiden kuntoutuksessa tulisi käyttää parasta mahdollista asiantuntemusta. Päälekkäisten organisaatioiden rakentamisen sijasta voimavarat ja osaaminen tulisi keskittää. Kun esimerkiksi vankilassa ollaan keskimäärin kahdeksan kuukautta kerrallaan, olisi tämä aika hyödynnettävä

mahdollisimman tehokkaasti tarpeenmukaiseen kuntoutukseen.

Kuntoutuksessa tulisi pyrkiä myös mahdollisimman vaikuttavaan toimintaan. Tässä suhteessa keskeistä on jatkuvuus. Nykyisen aluevankilarakenteen myötä onkin syntynyt uusia rakenteellisia mahdollisuuksia tehdä kuntien ja sairaanhoitopiirien kanssa erilaisia yhteistyösopimuksia, joiden puitteissa asiakaskohtaista kuntoutusta toteutetaan jo vankeusajana, ja jatketaan mahdollisimman saumattomasti sen jälkeen.

Kehitys perustuu luottamukseen ja tahtoon

Tuomitun itsensä ohella tarvitaan luotettava sitoutuminen valtiolta (rikosseuramusten yleisvastuu), kunnilta (jokainen vanki on myös kuntalainen), työhallinnolta (työllistämisestä vastaavana laitoksena) ja Kelalta (väestön

yleisestä työ- ja toimintakykyisyydestä vastuullisena tahona). Muut osapuolet tulevat mukaan, kun kuntoutuksen perusta on kunnossa. Arvot ja asenteet muuttuvat hyvien kokemusten pohjalta.

Ensi vaiheessa on mahdollista hyödyntää käynnissä olevien kokeilujen tuloksia laajemmin. Kaikkinaista satunnaisuutta tulisi kuitenkin kuntoutusjärjestelmässä pyrkiä vähentämään. Monitahoisia ohjausongelmia helpotaisi oleellisesti ja tuntuvasti, mikäli kansallinen kuntoutussopimus kokonaisuudessaan leivottaisiin osaksi kunta- ja palvelurakennemuutosten sisällöllisiä tavoitteita. Koko yhteiskunnan edun mukaista on pyrkiä kehittämään kuntoutusjärjestelmiä johdonmukaisesti, ja aivan erityisen järkevää on samalla vahvistaa rikoksista tuomitujen selviytymisedellytyksiä siten, että koko yhteiskunnan turvallisuus ja hyvinvointi lisääntyvät. ●

Vankilasta vapaudutaan suunnitelmallisesti

■ Vankeinhoidon omat toimenpiteet eivät yksin riitä, kun vankilasta vapautuvien selviytymistä yhteiskunnassa pyritään edistämään. Vankilaan tulovaiheessa, vankilasta vapautuessa ja usein myös vankila-aikana tarvitaan vankeinhoidon ja muiden viranomaisten yhteistyötä. Erityisesti heti vapautumisen jälkeinen aika on kriittinen vastaisen selviytymisen kannalta.

Lokakuun alussa astui voimaan uusi vankeuslainsäädäntö, joka edellyttää vankien valmiuksien parantamista elää rikoksetonta elämää sekä rikollisuuden estämistä rangaistusajana. Vankilasta vapautumisen valmistelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen vapautumista. Vapauttamisen suunnittelu alkaa vankilasta vapautuvan selviytymisedellytysten ja palvelutarpeen arvioinnilla.

Palvelutarpeen arviointi kattaa henkilön koko sosiaalisen tilanteen. Vangin suostumuksella vapauttamisen valmistelussa tehdään tarvittaessa yhteistyötä hänen koti- tai asuinkuntansa sosiaali-, terveys-, päihdehuolto-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa tarvittavien palveluiden järjestämiseksi. Jos vapautuva vanki asetetaan valvontaan, vapauttamisen valmisteluun osallistuu myös Kriminaalihuoltolaitos.

Vapautuminen edellyttää vapauttamissuunnitelmaa

Lyhyttä rangaistusta suorittavilla vangeilla vapautumisen val-

mistelu voidaan käynnistää melko pian vankilaan tulon jälkeen. Pitkää tuomiota suorittavien kohdalla suunnittelu alkaa noin puoli vuotta ennen vapauttamista. Uutena vapauttamisvaihetta helpottavana mahdollisuutena on otettu käyttöön valvottu koevapaus. Valvottu koevapaus on osa suunniteltua vapauttamista. Sen suunnittelu aloitetaan aikaisintaan vuosi ennen vapautumista, jos koevapauden katsotaan palvelevan vangin yhteiskuntaan sijoittumista ja vangin voidaan arvioida noudattavan koevapauden ehtoja.

Vapauttamisvaiheessa on tärkeää, että vapautuvan sosiaalisia olosuhteita ja jatkokuntoutusta valmistellaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Yhteistyö vankilan ja muiden viranomaisten kesken mahdollistaa saattaen tapahtuvan vankilasta vapautumisen, mikä antaa paremmat mahdollisuudet vapautuneiden yhteiskuntaan sijoittumiselle ja on siten tärkeää myös uusintarikollisuuden ehkäisemisen kannalta. Pidempiaikainen intensiivinen työskentely sekä vankila-aikana että vapaudessa on usein tarpeen esimerkiksi päihderiippuvuuden hoitamisessa. ●

■ TEKSTI PÄIVI VUORIVIRTA,
TIEDOTTAJA, KELAN VIESTINTÄ

Toisen asteen opiskelijoiden toimeentulo riippuu vanhempien tuloista

Suuri osa toisen asteen opiskelijoista on 17–19-vuotiaita nuoria, jotka elävät sosiaaliturvan suhteen saumakohdassa: lapsilisä loppuu, mutta vanhempien tulot vaikuttavat yhä tuloharkintana opintotuen myöntämiseen. Tilanne on ongelmallinen etenkin itsenäisesti asuville nuorille, jotka muuttavat toiselle paikkakunnalle opintojen perässä.

Kuvat: Nana Uitto

■ TEKSTI HEIDI LIESIVESI,
TIEDOTTAJA, KELAN VIESTINTÄ

Vanhempien tulot ovat suuressa roolissa lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien toimeentulossa. Taloudellisesti ahtaimmalla ovat 17–20-vuotiaat, itsenäisesti asuvat opiskelijat.

● Kelan ja opetusministeriön yhteistyöhankkeena toteutettu tuore tutkimus antaa yleiskuvan toisen asteen opiskelijoiden toimeentulosta ja elämäntilanteesta. Tuloksissa korostuvat asumismuodon, vanhempien taloudellisen tuen ja opintotuen merkitys.

Aikaisemmin opiskelijoiden asemaa ja taloutta tutkittaessa painopiste on ollut lähes poikkeuksetta korkeakouluopiskelijoissa.

– Tutkimuksemme lähti liikkeelle opetusministeriön yhteydenotosta. Opintotuki ja toisen asteen opiskelijoiden toimeentulo olivat esillä keskusteluissa, ja aiheesta tarvittiin tietoa. Korkeakouluopiskelijoiden tilannetta on tutkittu paljon, mutta toisen asteen opiskelijoiden elämäntilanteesta tiedetään vähän, kertoo Kelan tutkimusprofessori **Katri Hellsten**.

Tutkimus toteutettiin vuoden 2006 keväällä kyselylomakkeella, joka lähe-

tettiin 4 500 yhteishaussa toisen asteen opiskelupaikan vastaanottaneelle. 1 663 opiskelijaa vastasi kyselyyn. Otoksessa noin puolet oli lukiolaisia ja puolet ammatillisessa peruskoulutuksessa olevia nuoria.

Kotona asuvat kokevat taloutensa hyväksi

Asumismuoto vaikutti vahvasti toisen asteen opiskelijoiden kokemukseen omasta toimeentulostaan. Oma talous koettiin varsin positiiviseksi, vaikka todelliset tulot olivat melko alaiset.

– Tähän vaikuttaa se, että suuri osa opiskelijoista asuu kotona, jolloin he kokevat toimeentulona koko perheen talouden. Nuori ilmoittaa taloudellisen asemansa sitä paremmaksi mitä korkeammat tulot perheellä on, Kelan erikoistutkija **Ulla Hämäläinen** kertoo.

– 16–19-vuotiaista lukiolaisista jo-

pa 93 % asui vanhempien taloudessa, ja puolet arvioi toimeentulonsa olevan erittäin hyvä tai hyvä.

Ammattiin opiskelevista taas vain joka viides kokee taloudellisen tilanteensa hyväksi tai erittäin hyväksi. Kun mukaan otetaan yli 20-vuotiaiden ammattiin opiskelevien vastaukset, jopa 45 prosenttia kertoo tilanteensa olevan huono tai hyvin huono. Ammattioppilaitoksissa opiskelevista, alle 20-vuotiaista nuorista noin 70 % asuu vanhempien taloudessa, kun taas yli 20-vuotiaista enää joka viides asuu kotona.

– Vanhempien talouden ulkopuolelle muuttaneet kokevat toimeentulonsa merkittävästi huonommaksi kuin vanhempien taloudessa asuvat. Mitä vanhemmasta opiskelijasta on kysymys, sitä heikomaksi hän kokee oman taloudellisen asemansa, Hämäläinen arvioi.

Ongelmallisin taloudellinen tilanne oli itsenäisesti asuvilla nuorilla, jotka ovat

Kuvat Nana Uitto

Opiskelijoiden toimeentuloa tutkittaessa painopiste on ollut lähes aina korkea-kouluopiskelijoissa.

– Tutkimuksessamme pyritään antamaan laaja kokonaiskuva toisen asteen opiskelijoiden taloudellisesta asemasta ja elämäntilanteesta, kertovat tutkimusprofessori Katri Hellsten ja erikoistutkija Ulla Hämäläinen Kelasta.

17 vuotta täytettyään menettäneet lapsilsän, mutta alle 20-vuotiaina oikeutettuja opintotukeen vain jos vanhempien tulorajat eivät ylitä.

– Tällaisessa tilanteessa oleva nuori voi jäädä kokonaan ilman tukea, Hämäläinen kuvaa.

Vanhempien tulorajat jäljessä tulokehityksestä

Keskeinen kysymys toisen asteen opintotuen on aina ollut vanhempien vastuu opintojen rahoittamisesta. Nykymuodossa pienituloisten vanhempien lapsia voidaan tukea opintotuella, kun taas vanhempien tulorajat rajaavat pois osan alle 20-vuotiaista opiskelijoista asuivatpa he kotona tai itsenäisesti.

Kun opintotukijärjestelmää kehitettiin 90-luvulla, vanhempien tulorajat määriteltiin silloisen tulotason mukaan. Tulojen kasvettua tulorajat jäivät suhteessa alhaisiksi. Moni opiskelija tippui kokonaan opintotukijärjestelmän ulkopuolelle. Vuonna 1995 opintotukea voitiin myöntää mediaanituloja ansaitsevan perheen lapsille, vuonna 2004 opintorahaa sai enää kaikkein pienituloisimmat.

Vuoden 2006 syksyllä vanhempien tulorajojen korotettiin, ja uusi korotus on tulossa loppuvuodesta 2007. Hämäläisen mukaan viime vuoden korotus ei kuitenkaan tuonut tulorajojen vielä vuotta 1994 vastaavalle tasolle.

Hämäläinen itse näkee opiskeluaikaisen rahoittamisen vastuun kolmijakoises-

ti: vastuuta jakavat henkilö itse, valtio ja vanhemmat.

– Toisen asteen opiskelijoilla vastuu opintojen rahoituksesta on valtiolla eli opintotukijärjestelmällä ja vanhemmilla. Vanhempien vastuu ei perustuslain mukaan lopu siihen, että nuori täyttää 18 vuotta, Hämäläinen muistuttaa.

– Korkeakouluopiskelijoilla vanhempien vastuu taloudesta on vähäisempi. Heidän taloudestaan korostuu opintotuen merkitys sekä oma vastuu, johon voidaan lukea ansiotulot sekä valtion takaama opintolaina. Toisen asteen opiskelijoilla työssäkäynti opintojen ohella on korkeakouluopiskelijoita harvinaisempaa. Sen sijaan ammattiopintoja suorittavat ottavat lainaa jopa yleisemmin kuin yliopistossa opiskelevat.

Tulokset tärkeitä kehitystyössä

Tutkimus nostaa tutkijoiden mukaan esiin tärkeitä asioita ja antaa mm. päätäjille tarpeellista yleistietoa toisen asteen opiskelijoiden elämäntilanteesta.

– Etenkin 17–19-vuotiaiden nuorten asema liittyy vahvasti etuusjärjestelmien saumakohtiin: lapsilisä loppuu ja vanhempiensa tulot vaikuttavat tuloharkintana opintotuen myöntämiseen. Ongelmallinen tilanne näkyy selvästi etenkin itsenäisesti asuvilla 17–19-vuotiailla, jotka ovat muuttaneet toiselle paikkakunnalle opintojen perässä, Hellsten huomauttaa.

– Jos kouluverkostoa tulevaisuudessa karsitaan, nuoret joutuvat yhä enemmän

muuttamaan pois omalta paikkakunnaltaan. Miten järjestetään toimeentulo itsenäisesti asuville alle 20-vuotiaille?, kysyy vuorostaan Hämäläinen.

Tutkimustulos opintotuen riittämättömyydestä toimeentulona ei sinällään ole Hellstenin mukaan yllättävä, mutta tutkimus toi esiin uuden puolen kotona asuvien kokemasta toimeentulosta:

– Vaikka kotona asuvan opiskelijan vanhemmat olisivat pienituloiset, hän saattaa kokea, ettei toimeentulo ole kovin huono. Tutkimus osoitti, että sosiaalinen tuki vaikuttaa subjektiiviseen kokemukseen.

Hellstenin mielestä tutkijan tehtävä on esittää tulokset, johtopäätösten tekeminen jää päättäjille.

– Ne ovat aina politiikkakysymyksiä, hän toteaa.

– Tuloksia hyödynnetään kuitenkin opetusministeriön kehitysehdoitelmissa. Ja toivotaan, että tutkimusta luetaan monella eri taholla. ■

Tutkimus: Ulla Hämäläinen, Vesa-Pekka Juutilainen ja Katri Hellsten:

Lukiolaisten ja ammatillista perustutkintoa tekevien elämäntilanne ja toimeentulo. 2007.

Elokuvia sosiaalisista ongelmista

■ Kelan tutkimusosasto käynnisti huhtikuussa seminaarisarjan, jossa tarkastellaan sosiaalisia ongelmia suomalaisen elokuvan avulla Kelan seitsemänä vuosikymmenenä. Kultakin vuosikymmeneltä esitetään yksi elokuva, joka heijastelee ajalle tyypillisiä ongelmia. Useimmilla ongelmilla on ilmenemismuotonsa myös tänä päivänä.

Koko seminaarisarjan kattava teema on "kohtaamattomuus, paikattomuus ja sopeutumattomuus". Sarja jatkuu vuoden 2008 kevääseen noin puolentoista kuukauden välein tiistaisin klo 17–20. Jokaisen elokuvaesityksen yhteydessä puhuvat elokuvan teemoihin perehtyneet asiantuntijat niin tieteen kuin taiteenkin puolelta.

Kevään 2007 aikana nähtiin elokuvat Ne 45 000 vuodelta 1933 Nokea ja kultaa vuodelta 1946. Sarja jatkuu syyskuussa. Seminaarisarjaan kuuluvat tilaisuudet ovat kaikille avoimia ja maksuttomia, mutta edellyttävät ennakoilmoittautumista.

Filmi-Kelan ohjelma

Seuraava näytös:

11.9.2007 klo 17-20

Kelan päättalo, 1.krs,
Nordenskiöldinkatu 12, Helsinki

Opri (1954),

ohj. Edvin Laine, 79 min.

Kertomus Karjalan evakon, Oprin, ikävästä ja sopeutumisesta elämään kunnalliskodissa.

Teema: kodittomuus

Puhujat:

Antti Karisto, vanhenemisen tutkija

Jari Sedergren, poliittisen historian lehtori;

Suomen elokuva-arkiston tutkija

Taina Semi, dementia koti Opri ja Oleksin perustaja

Silva Tedre, sosiaaligerontologi; hoivan ja kodin tutkija

Ennakoilmoittautuminen sähköpostitse 7.9. mennessä
henrik.jussila@kela.fi.

16.10.2007

Jengi (1963),

ohj. Åke Lindman

Teema: Irrallisuus

27.11.2007

Vihreä Leski (1968),

ohj. Jaakko Pakkasvirta

Teema: Vieraantuneisuus

15.1.2008

Ajolähtö (1982),

ohj. Mikko Niskanen

Teema: Paikattomuus

11.3.2008

Kissan kuolema (1994),

ohj. Raimo O. Niemi

Teema: Turvattomuus

22.4.2008

Eila (2003),

ohj. Jarmo Lampela

Teema: Osattomuus

Turvallisesti trampoliinilla?

■ Sosiaaliturva, sosiaalinen turvallisuus; näitä aiheita olen melko pitkään pyöritellyt, mutta vasta äskettäin koin oivaltaneeni niistä jotain hyvin perustavaa

Turvallisuutta pidetään yhtenä ihmisen perustarpeista. Samalla turvallisuus ja turvattomuus ovat keskeisimpiä tunnekokemuksiamme, joihin on helppoa vedota. Tämä ei ole jäänyt poliitikoilta tai mainostajilta huomaamatta. Loppujen lopuksi olennaista ei ole niinkään se, millainen "todellinen" maailma ja yhteiskunta ympärillämme on, vaan se, miltä se meistä tuntuu, sillä tämän kokemuksen varassa me elämässämme toimimme. Ahaa-elämykseni oli, että myös sosiaalipolitiikasta käyty keskustelu ja sosiaalipolitiikan suuntaamisyritykset perustuvat pitkälti meidän turvattomuuden tunteisiimme ja pelkoihimme.

Turvallisuudesta on tullut suorastaan kansanmurhe. Edellisissä eduskuntavaaleissa liki jokainen ehdokas mainitsi sanan "turvallisuus" omassa vaalimainoksessaan, kertoo Hille Koskela Oikeus-lehdessä (3/2003). En tiedä, onko tämän kevään vaalimainoksia jo tutkittu, mutta en olisi yllättynyt, mikäli sama päätisi edelleenkin. Turvallisuudella perustellaan ja vaaditaan milloin mitään: turvallisuusstrategioita kuntaan kuin kuntaan, poliisin valtuuksien lisäämistä, nollatoleranssia, maamiinoja, maahanmuuton estämistä, lisätutkimuksia kännykkäsäteilystä...

Hille Koskelan mukaan turvallisuuden tavoittelussa

on menty jo liian pitkälle. Myös Matti Wuori kirjoitti puolesta samaisessa lehdessä eduskuntaankin levinneestä turvallisuushysteriasta. Samansuuntaisia ajatuksia on esittänyt Ruotsissa psykiatri David Eberhard kirjassaan "I trygghetsnarkomanernas land". Hän piirtää kuvan paniikkihäiriöisestä maasta, jossa ihmiset istuvat kotonaan pyöräilykypäret päässä, ettei onnettomuuksia pääsisi sattumaan. Jossa pelätään kaikkea, jopa elämää itseään.

Ylimoitettun turvallisuushakuisuuden kritiikki voidaan

kohdistaa myös hyvinvointivaltioon. Silloin oletuksena on, että liika turvallisuus passivoi ja vie aloitekyvyn. Siksi on syytä kehittää hyvinvointivaltiosta riisutumpi ja riskinottoon kannustava (joitakin suosittuja iskusanoja mainitakseni).

Tästä kaikesta syntyy helposti noidankehä: sosiaaliturvan heikentäminen johtaa lisääntyvään sosiaaliseen turvattomuuteen (miten muuten voisi ollakaan?), yhteiskunnan epävakauttamiseen, kenties lisääntyvään

rikollisuuteen. Lopputulos on, että kaikki – eivät vain ne, joiden sosiaaliturvaa on heikennetty – kokevat olonsa turvattommaksi. Sitten voidaan alkaa vaatia lisää kurinpitotoimia ja järjestystä. Sosiaalinen turvattomuus synnyttää näin "turvavaltion", joka ei ole lainkaan turvallinen. Ei siksikään, että sen käyttövoimana on ihmisten turvattomuuden tunne.

Wendy McKeen on kirjoittanut kanadalaisen sosiaalipolitiikan muutoksesta (Critical Social Policy 4/2006). Myös kielikuvat ovat muuttu-

Piirros Juhon Juntunen

neet: sosiaalipolitiikka ei enää ole turvaverkko, joka auttaa ihmisiä markkinahäiriöiden sattuessa, vaan trampoliini, jolta ihmiset voivat ponkaista takaisin työmarkkinoille.

Kiinnostava metafora. Trampoliinit kehitettiin alun perin trapetsitaiteilijoiden turvaverkon idean pohjalta. Viime vuosina maailmalla on kuitenkin alettu keskustella trampoliinien vaarallisuudesta. Onpa jossain vaadittu niiden kieltämistäkin. Vähintäänkin on kehoitettu virittämään trampoliinin ympärille turvaverkko. Ei kuitenkaan

sosiaalipolitiikan kontekstissa, jossa trampoliinihyppelyä suositellaan.

Toisin kuin toivoisimme, elämä ei koskaan ole turvallista. Suuri osa nykyisestä turvallisuushuolesta selittykin erheellisellä odotuksellamme, jonka mukaan elämän pieniltä tai suurilta vastoinkäymisiltä on mahdollista säästyä. Jos taas hyväksyisimme sen perustotuuden, että emme milloinkaan emmekä missään olosuhteissa voi elää täysin turvassa, ei turvattomuuden pelkojamme voitaisi käyttää manipulaation välineinä.

Mikä ei tarkoita, ettei sosiaalipolitiikan tulisi edelleenkin pyrkiä huolehtimaan ihmisten taloudellisesta turvallisuudesta. Sillä yksilöt pysyvään epävarmuuteen tuomitsevaa taloudellista turvattomuutta on, ja sille pitäisi tehdä jotain. Sille myös voidaan tehdä jotain erilaisten järjestelmien avulla – toisin kuin ihmisen elämän eksistentiaaliselle turvattomuudelle.

Kuten Robert Castel toteaa kirjassaan "Sosiaalinen turvattomuus", edellisen kaltaiset ajatuksenkulut

johtavat kahteen näennäisen ristiriitaiseen, mutta itse asiassa toisiaan täydentävään ehdotukseen: yhtäältä on paljastettava turvallisuushuolen inflaatio, toisaalta vahvistettava turvamekanismien tarpeen tarkeys. Ehkäpä on paikallaan muistuttaa, että hyvinvointivaltio luotiin sosiaalisen turvallisuuden edistämiseksi. ●

tutkija

Määräaikainen tutkimusamanuensi
Laura Peutere teki maisterinopintonsa
lopputyönsä hyvin. Tilastollinen
tutkimus selvittää sosiaalisen pääoman
merkitystä työelämässä.

Kuva Ari Korkala

Sosiaalista pääomaa ei riitä pätkätyönaiselle

Sosiaalinen pääoma suojaa vakinaisia työntekijöitä työpaineilta. Kunnissa määräaikaiset naistyöntekijät oireilevat eniten.

■ TEKSTI **HANNU KASKINEN**, FREELANCETOIMITTAJA

Tulokset ovat **Laura Peutereen**, 25, sosiaalipsykologian pro gradu -työstä. Tutkielma sai harvinaisen laudatur-arvosanan ja sosiologien Westermarck-seuran parhaan gradun 2006 palkinnon.

Peutere selvitti tilastollisin menetelmin, voiko työyhteisön sosiaalisella pääomalla selittää työntekijöiden psyykkistä oireilua. Hän etsi syy-seuraussuhteita eli miten jokin asia vaikuttaa toiseen.

Alussa oli aineisto

Sosiaalipsykologi Peutere pohjaa havaintonsa aineistoon, jonka keräsivät Tampereen yliopiston lääketieteen laitoksen tutkijat. He tekivät kyselytutkimuksen vuosina 1998 ja 2002. Ensimmäinen kysely suunnattiin seitsemän kunnan ei-vakinaisille työntekijöille.

Peutere tutki vuoden 2002 aineistosta julkiselle sektorille töihin sijoittuneita. Otokseksi tuli 1 130 kuntatyöntekijän vastaukset.

Aineiston uusiokäyttö on Peutereen mieleen jo siksi, että ihmisiä ei tarvitse erikseen vaivata kyselyillä. Tyypillisesti tutkijat tai heidän apulaisensa keräävät aineiston, josta tutkijat keskittyvät pieneen osaan. Valtaosa aineistosta voi jäädä kokonaan hyödyntämättä.

Aineistonsa Peutere kohtasi vuonna 2004 työpaikastaan, Tampereella sijaitsevasta Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkeistosta. Peutere näet arkistoi opiskelunsa ohessa tutkimusaineistoja.

Hän oli suunnitellut tekevänsä gradunsa masennuksesta, ja lopputyön ohjaaja **Vilma Hänninen** ehdotti aiheen käsittelyä sosiaalisen pääoman avulla. Peutere ei ollut silloin käsitteestä kuulutkaan.

Vastavuoista pääomaa

Laura Peutere päätteli, että sosiaalinen pääoma ei aina jakaudu tasaisesti työyhteisössä. Jos tietty porukka vahvistaa ryhmähenkeään, sitä vahvistetaan suhteessa

muihin. Siksi hän vertaili määräaikaisia ja vakituisia työntekijöitä.

Peutere mittasi sosiaalista pääomaa kysymysarjoilla, joilla työntekijää pyydettiin arvioimaan työyhteisöstään esimerkiksi luottamusta, tiedonkulkua ja vastavuoista toverillisuutta.

– Lisäksi tutkin yhdysvaikutuksia, kuten sitä, suojaako sosiaalinen pääoma kiireeltä. Toki voisi ajatella toisinkin päin: Jos on hirveä kiire, sosiaalista pääomaa ei pääse kehittymään, Peutere pohtii.

Epävarmuuden ja kiireen lisääntymisen on monissa tutkimuksissa todettu haittaavan työntekijöiden hyvinvointia. Peutere havaitsi, että kiire ei juuri lisännyt psyykkistä oireilua. Varsinkin itsenäisissä töissä työntekijä sopeutui ongelmita kiireeseen.

Vakinaiset suojassa

– Työpaikan sosiaaliset suhteet ovat sekä vakinaisten että määräaikaisten työntekijän hyvinvoinnille keskeisiä, Laura Peutere kiteyttää.

Kun työolot ja sosiaaliset suhteet olivat samankaltaiset, määräaikaisissa työsuhteissa oireiltiin psyykkisesti enemmän kuin vakinaisissa töissä. Määräaikaiset naistyöntekijät oireilivat enemmän kuin vastaavassa asemassa olleet miehet. Vakituisten työntekijöiden oireilussa ei ollut eroa sukupuolten välillä.

– Sosiaalinen pääoma suojasi vakituisia työntekijöitä työn vaatimuksilta. Ilmeisesti määräaikaisten suurempi oireilu selittyy paljolti heidän heikommalla työhön sitoutumisellaan. Sitähän ei voi kohuudella heiltä odottaa, Peutere katsoo.

Peutere arvioi, että muutospainneissa toimiva julkinen sektori ei rohkene luoda pysyviä rakenteita. Silti hän toivoo, että kunnissa vakinaistettaisiin määräaikaisia työsuhteita.

– Lyhyellä tähtämellä määräaikaisuus saattaa näyttää edulliselta. Pidemmälle katsottaessa epävarmuudesta maksetaan muun muassa kasvaneina sairauspäivinä, Peutere varoittaa.

Tutkijamaisesti hän kommentoi, että määräaikaisuus ei ole yksiselitteisesti ongelma. Määräaikaiset tehtävät voivat olla tarkasti rajattuja, ja määräaikainen työntekijä saattaa välttää työpaikan risti-riidoilla paremmin kuin vakinaiset. Toisaalta määräaikaiset työt voivat raskauttaa vakinaisia, kun nämä joutuvat omien töidensä lisäksi perehdyttämään tiuhaan vaihtuvia sijaisia.

Läheiset suhteet puolisoon, ystäviin ja muihin läheisiin ovat Peutereen mukaan kuitenkin tärkeämmät kuin työyhteisö. Tämän hän päätteli seuraamansa neljän vuoden ajanjaksosta.

– Mitä paremmaksi työpaikan ulkopuolinen sosiaalinen tuki oli muuttunut seuranta-aikana, sitä vähemmän vastaajalla oli jälkimmäisellä kyselykerralla psyykkisiä oireita.

Huono johtaja kaikkien riesa

Esimiesten osaamattomuus lisäsi sekä vakinaisten että määräaikaisten oireilua. Peutere toteaa, että huono organisointi heikentää työpaikoilla väistämättä sekä työn laatua että ihmissuhteita.

Hän analysoi myös esimieheltä saatua kannustusta. Toisin kuin työolotutkimuksessa yleensä, Peutereen mukaan pomon jakama tuki ei vähentänyt psyykkistä oireilua. Peutere tulkitsee, että sosiaalista pääomaa nauttineet tuntuivat mieltävän pomon antaman tuen itsestäänselvyydeksi.

– Yksi selitys on myös se, että kaikilla ei välttämättä ole suoranaista esimiestä, hän täsmentää.

Pätkätyömiehet eivät Peutereen mukaan juuri oireilleet. Hän päätelee, että ilmiötä selittävät kunta-alan sukupuolittain eriytyneet ammatit.

– Varsinkin teknisen alan asiantuntijatehtävissä mies on usein paremmassa työmarkkina-asemassa kuin nainen. Moni mies valitsee projektiluontoisen työn ja viihtyy siinä.

Tutkija itse on valmistumisensa jälkeen jo toisessa pätkätyöpaikassa. Laura Peutere toimii nyt määräaikaisena tutkimusamanuenssina tutussa paikassa, Yhteiskuntatieteellisessä tietoarkeistossa. Peutere harkitsee saamiaan työtarjouksia vuoden loppuun. Häntä on houkuteltu tutkijaksi – määräaikaiseksi.

Lisätiedot:

<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01517.pdf>

Työperäinen maahanmuutto lisää töitä Kelassa

Suomi tarvitsee tulevaisuudessa yhä enemmän ulkomaista työvoimaa paikkaamaan eläköitymisen aiheuttamaa työvoimavajetta.

Jos työperäistä maahanmuuttoa tulee lisää, mitä vaikutuksia sillä on Kelan hoitamaan sosiaaliturvaan?

TEKSTI **HELI SALONEN**,
TIEDOTTAJA, KELAN VIESTINTÄ

● Kauas ollaan tultu ajoista, jolloin maahanmuuttajia vastaan argumentoitiin uskottelemalla, että ”ne vievät meidän työpaikat”. Uutta hallitusohjelmaa myöten korostetaan, että työperäistä maahanmuuttoa tulisi helpottaa ja lisätä niillä aloilla, joilla kotimainen työvoima ei riitä.

Työikäisen väestön määrä vähenee ennusteiden mukaan vuosina 2010–2025 noin 270 000 hengellä, ja jo lähi-vuosina eläkkeelle siirtyy 10 000–15 000 työntekijää vuosittain.

Suomeen muutetaan vielä harvoin työn perässä

1990-luvun alusta ulkomaalaisten määrä Suomessa on kasvanut 26 300:sta 121 700:aan, mutta edelleen maamme väestöstä vain noin kaksi prosenttia on

syntyperältään ulkomaalaisia. Ulkomaan kansalaisia asuu suhteellisesti eniten pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Ahvenanmaalla, jossa heidän määränsä vaihtelee neljän ja kuuden prosentin välillä.

Viime vuonna Suomeen muutti noin 13 500 ulkomaan kansalaista. Arvioiden mukaan Suomeen pitäisi muuttaa vuosittain noin 20 000 henkilöä, jotta työikäisen väestön osuus pysyisi nykyisellä tasolla. Tämänhetkisen elatussuhteen ylläpitäminen vaatisi kuitenkin vielä huomattavasti runsaampaa maahanmuuttoa.

Toistaiseksi Suomeen muutetaan vielä vain harvoin työn perässä. Tärkein maahanmuuton syy on ollut perhesiteet, ja suurin osa maassa asuvista ulkomaalaisista onkin lapsia kotona hoitavia äitejä sekä muita kuin työikäisiä. Maassa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten työttömyysaste on korkea, noin 24 prosenttia.

Tilapäinen tai määräaikainen työskentely lähialueilta on viime aikoina kuitenkin lisääntynyt, ja Suomessa käy vuosittain noin 30 000 ulkomaalaista pätkätöissä.

EU-jäsenyys tarkensi pysyvän asumisen kriteerejä

Pysyvästi Suomeen muuttavilla henki-

löillä on oikeus sosiaaliturvaan samoin ehdoin kuin Suomen kansalaisilla. Kotikuntalain mukaiset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin saadaan yleensä vähintään vuoden pituiseen oleskeluun oikeuttavalla luvalla.

Vastaava tutkija **Maija Sakslin** Kelan tutkimusosastolta huomauttaa, että kansainvälinen liikkuvuus on huomioitu sosiaaliturvalainsäädännössä, johon on

tehty useita muutoksia Suomen EU-jäsenyyden seurauksena.

– EU-kansalaisilla on oikeus tulla vapaasti toihin toiseen jäsenvaltioon. Unionijäsenyyden myötä on määritelty tarkemmin se, milloin ihminen asuu pysyvästi Suomessa ja milloin hän muuttaa pois täältä. Tämä on selkeyttänyt muun muassa tilanteita, joissa eläkeläiset asuvat osan vuodesta Suomessa ja osan ulkomailla.

Maahanmuuttajat värittävät Varissuon arjen

■ Turun Varissuolla asuu väkimäärään suhteutettuna eniten maahanmuuttajia Suomessa: alueen asukkaista noin 29 % ja kouluikäisistä lapsista jopa yli puolet on maahanmuuttajataustaisia.

– Tarkkoja lukuja meillä ei ole, mutta näppituntumalla ehkä kuusi asiakasta kymmenestä on maahanmuuttajia, Kelan Varissuon toimiston johtaja **Minna Nilsson** arvioi.

Kaikkiaan Turussa on maahanmuuttajia noin kuusi prosenttia väestöstä.

Suurin osa Varissuon Kelan maahanmuuttajasiakkaista on pakolaisia ja turvapaikanhakijoita, ja työttömyysprosentti maahanmuuttajien keskuudessa on korkea, 43 prosenttia. Lähi-aikoina kuitenkin erityisesti

virolaisten vuokratyöläisten määrä on ollut kasvussa.

– Virosta tulevilla on usein työsopimus valmiina vähintään neljäksi kuukaudeksi, ja he työskentelevät lähinnä rakennus- ja kuljetusalalla. Viron EU-jäsenyydellä on ollut vaikutusta, asiakassihteerit **Leila Heininen** kertoo.

Haasteina kieli, kulttuuri ja tavat

Puhutuimmat kielet Itä-Turussa ovat suomen ja ruotsin lisäksi venäjä, albania, kurdi, arabia ja somali. Vakuutussihteerit **Marian Gustafsson-Varho** selittää, että suomea taitamattomat maahanmuuttajat tulevat usein toimistoon lapsen tai asiamiehen kanssa,

jotka toimivat tulkkeina.

Yhä enemmän Varissuolla kuitenkin käytetään virallisia tulkkeja, jotka tilataan Turun seudun tulkkeskuksesta. Tulkki voidaan tilata asiakkaan aloitteesta tai sitä voidaan ehdottaa asiakkaalle, jos yhteistä kieltä ei löydy. Kelan ohjeiden mukaan alle 18-vuotiaat eivät saa toimia tulkkeina.

Myös kulttuurierot näkyvät asiakaspalvelutyössä.

– Monissa kulttuureissa mies hoitaa asiat vaimon puolesta, vaikka molemmat olisivat tiskin takana. Myös työn käsite voi olla erilainen: työksi ei välttämättä lasketa sitä, että auttaa kaveria, eikä Kelaan muisteta aina ilmoittaa, jos on siirtynyt työelämään, Heininen ja Gus-

tafsson-Varho ynnäävät.

Yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa

Tulkkauksen ja vieraille kielille käännettyjen mallilomakkeiden lisäksi maahanmuuttajien suuri määrä on Varissuolla otettu huomioon siten, että yhteistyö esimerkiksi sosiaalitoimiston ja työvoimatoimiston kanssa on tiivistä.

– Yhteistyötä tehdään myös paikallisten maahanmuuttajayhdistysten kanssa, ja meiltä on käyty pitämässä yleistietoiskuja asukasyhdistyksissä. Alueella toimii myös kiinteistöpalveluyhtiön asukasneuvoja, toimistonjohtaja Nilsson kertoo.

Asiakaspalvelutyö on Gustafsson-Varhon ja Heinisen mukaan erityisen haasteellista toimistossa, jossa asiakkaiden enemmistö on maahanmuuttajataustaisia.

– Vaatii jaksamista, kun kulttuurit vaihtuvat koko ajan, ja välillä asioita saa vääntää rautalangasta. Asiakaspalvelutilanne pitää usein sisällään paitsi etuasian hoitamisen myös suomalaisen toimintakulttuuriin perehdyttämistä.

Toisaalta on hienoa, kun saa selvitettyä oikein monimutkaisen asian ja asiakas lähtee toimistosta ymmärtäen, mistä asiassa oli kyse, molemmat vakuuttavat. ●

Kuva Annika Söderblom

Minna Nilsson, Leila Heininen ja Marian Gustafsson-Varho kohtaavat työssään päivittäin maahanmuuttajia.

Kuva Annika Söderblom

Tutkija Maija Sakslin korostaa, että työvoiman liikkuvuus on huomioitu sosiaaliturvalainsäädännössä erityisesti EU-jäsenyyden jälkeen.

Myös etuuslainsäädäntöä on tarkennettu: Suomeen töihin tulevan EU-kansalaisen on täytettävä tietyt työskentely-aikaan ja työstä saatavaan palkkaan liittyvät minimivaatimukset, jotka täytettyään pääsee sosiaaliturvan piiriin, vaikkei asuisikaan Suomessa pysyvästi.

– Ruotsissa on tehty samanlaisia asumista tarkentavia ehtoja sosiaaliturvaan. Sama suuntaus on nähtävissä myös Iso-Britanniassa, Irlannissa ja Ranskassa, Sakslin kertoo.

Kustannuksia vai ei?

Maahanmuuton voidaan ajatella olevan erityisen haasteellista asumisperusteiselle sosiaaliturvalle, jossa joudutaan kantamaan vastuuta myös liikkuvasta työvoimasta. Kasvatko sosiaaliturvan kustannukset sitten ulkomaalaisten työntekijöiden myötä? Ainakaan Sakslin ei allekirjoita väitettä.

– Jos Suomeen muutetaan ulkomailta töihin, työntekijä ja hänen työnantajansa huolehtivat sosiaaliturvamaksuista ja ve-

roista. Eri asia on niiden ihmisten kohdalla, jotka eivät tule töihin tai joiden ei anneta tehdä töitä. Periaatteena suomalaisessa järjestelmässä on kuitenkin vanhaan ollut, että kaikista pidetään huolta.

Tarkkoja laskelmia siitä, aiheuttaako lisääntynyt liikkuvuus ylimääräisiä sosiaaliturvamenoja, ei ole tehty. Työministeriön vuonna 2006 teettämän tutkimuksen mukaan ainakin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttämisessä on vain niukasti eroja maahanmuuttajien ja muun väestön välillä. Maahanmuuttajat ovat nuorempia ja käyttävät vähemmän terveydenhuollon palveluja, mutta toisaalta he hoitavat alle kolmivuotiaita lapsiaan useammin kotona.

Maahanmuuton haasteet Kelalle

Tutkija Sakslin näkee, että ihmisten lisääntynyt liikkuvuus on jo muuttanut Kelan työtä: työmäärät kansainvälisissä asioissa ovat lisääntyneet, osaamista on keskitetty ja kahdenväliset sopimukset ovat yleistyneet. Kansainvälistyminen vaatii myös

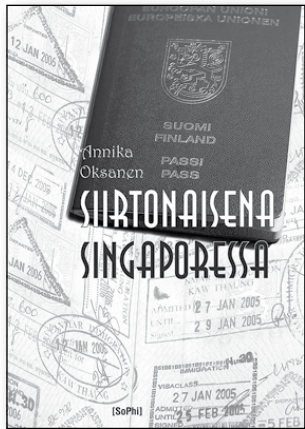
henkilökunnalta lisää osaamista.

– Hyvä yhteistyö eri maiden sosiaaliturvalaitosten kanssa ja tietojen vaihtaminen on korostunut. Kaiken kaikkiaan liikkuvuuden lisääntyminen, oli se sitten työntekijöiden tai ihmisten yleensä, on johtanut siihen, että Kela on aika erilainen laitos kuin vielä 10–15 vuotta sitten, Sakslin muistuttaa.

EU-jäsenyyden jälkeen Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä on moninkertaistunut, ja Sakslin uskoo ulkomaalaisten määrän kasvavan myös tulevaisuudessa. Mihinkään ryntäykseen hän ei kuitenkaan usko.

– Kaikkiaan Suomen osuus ulkomaalaisten vastaanotossa tulee olemaan pieni. Kun uusilta jäsenmailta poistuu viimeisetkin rajoitukset työvoiman liikkuvuuteen, menettänee Suomi vetovoimaansa. Nämä perinteiset syyt, kieli ja kylmä ilmasto, hillitsevät kuitenkin edelleen tänne muuttoa. ■

Siirtonainen antaa lahjan miehelle ja miehen työnantajalle – mutta jää itse ilman sosiaaliturvaa

Annika Oksanen
Siirtonaisena Singaporessa
 Minerva Kustannus Oy,
 Helsinki/ Jyväskylä 2007

■ Annika Oksanen on kahdesti lähtenyt miehensä mukaan tämän ulkomaankomennukselle. Väitöskirjassaan hän on tutkinut kohtalotovereitaan, ja tuo tässä kirjassa tutkimuksensa hedelmiä elävän kiinnostavassa muodossa. Naisten ja perheen mukanaolo on tärkeää miehen sopeutumiselle uuteen työympäristöön, mutta samanaikaisesti nainen kohtaa monenlaista aliarvostusta, väärinymmärrystä ja myös sosiaaliturvan puutetta.

Parin viime vuosikymmenen aikana eripituiset ulkomaankomennukset ovat muuttuneet harvinaisista poikkeuksista osaksi yritysten strategisen suunnittelun arkipäivää.

Fintran julkaisu tiivistää yrityksen näkökulman: "Tehoton tai pahimmassa tapauksessa keskeytynyt ulkomaankomennus on

hukkainvestointi, johon yhdelläkään yrityksellä ei ole varaa. Koko perheen sitoutuminen yrityksen tavoitteisiin – yhteen hiilen puhaltaminen – luo ulkomaan komennuksen onnistumiselle hyvän lähtökohdan."

Suomalainen nainen, joka on kotimaassaan tottunut omaan työhön ja työn arvostukseen, joutuu ulkomaille lähtiessään kotirouvan asemaan; myös silloin, kun perheellä ei ole lapsia.

Monissa muissa maissa kotirouvainstituutio on osa yhteiskuntaa. Esimerkiksi Ranskasta tai Saksasta kotirouvaksi tuleva siirtonainen on toisessa kulttuurisessa asemassa kuin suomalainen nainen, joka itsekin arvostaa palkkatyötä ja kokee kotirouvana elävänsä "miehen siivellä".

Kuitenkin Oksanen mukaan ulkomaille asettumisen ja sopeutumisen on jo itsessään suuri työ, varsinkin kun naista ei tue työyhteisö, kuten miestä. Asettumisen jälkeen siirtonainen usein kokee elävänsä "kultaisessa häkissä". Hänellä on kaunis koti ja mahdollisesti palvelijoita tekemässä työt, mutta häneltä itseltään puuttuu mielekäs tekeminen ja merkityksen tunne. Nainen on hyvin haastavassa tilanteessa: hänen tulisi yksin kyetä luomaan vieraissa oloissa itselleen tyydyttävä ja merkityksellinen elämä.

Lisäksi ympäristö painaa alas aliarvostuksellaan. Eräs

haastateltava nainen kertoo, kuinka hän yritti päivälliskutsuilla kertoa omasta aiemmasta toimittajan ja tiedottajan työstään. Pöytäseuralaismies vastasi: "Minun vaimoni harrastaa kutomista."

Siirtonaiset osoittavat sosiaaliturvamme aukkohdat

"Suomalaisen yhteiskuntajärjestyksen valossa siirtonaiset eivät toimi ainoastaan vallitsevien kulttuuristen käytäntöjen vastaisesti. Sosiaaliturvajärjestelmämme rakentuu palkkatyön varaan, jolloin palkkatyön ulkopuolelle jättäytyminen vaikuttaa ratkaisevasti yksilön sosiaaliturvaan", Oksanen toteaa.

"Miestensä ulkomaan työkomennukselle mukaan suostuvat naiset ovat taloudellisen turvan osalta puolisoittensa hyväntahtoisuuden varassa. Siirtonaiseuteen sisältyy kaksi katkosta, joissa palkkatyöhön sidotun sosiaaliturvan puutteet tulevat näkyviin."

"Vakavin katkos syntyy olosuhteissa, joissa se parisuhde, jonka varassa on maailmalle lähtenyt, syystä tai toisesta purkautuu. Toinen katkos syntyy tilanteessa, jossa nainen siirtonaiseutensa vuoksi luopuu työsuhteestaan kotimaassa, jolloin hänellä on ulkomaanjakson päätyttyä saattaa olla vaikeuksia työllistää itsensä uudelleen. Kaikissa tapauksessa siirtonaiseuden vuoksi työsuhteesta

luopuminen merkitsee suomalaisnaiselle sitä, että ulkomaanjakson aikana hänelle ei kerry Suomen työeläkejärjestelmän mukaista eläkettä."

Oksanen haluaa rohkaista kirjallaan siirtonaisia ja muita solidaarisia ihmisiä ottamaan siirtonaisen todellisuuden kaikinpuolisesti vakavasti.

TUULA-MARIA AHONEN
 FREELANCETOIMITTAJA

Viron perhevapaajärjestelmän suuri harppaus

■ Suomessa on sosiaaliturvaa uudistettaessa usein otettu oppia läntisistä naapurimaista. Varsinkin perhepolitiikassa muut Pohjoismaat ovat usein olleet edelläkävijöitä, joiden esimerkkiä olemme seuranneet. Viime vuonna on tähän joukkoon liittynyt muitakin maita, kuten Saksa, jotka kävisivät hyvin esikuviksi (Takala 2007). Sen sijaan itään tai Suomenlahden eteläpuolelle olemme harvemmin tässä mielessä vilkuilleet. Nyt alkaa näyttää siltä, että saattaisi olla syytä.

Virossa on viime vuosina varsin nopeaan tahtiin uudistettu vanhempainvapaajärjestelmää siten, että täällä lahden pohjoispuolella voimme olla vain kateellisia. Vuonna 2004 hyväksyttiin laki, jonka mukaan äitiys- ja vanhempainvapaan päiväraha muutettiin ansiosidonnaiseksi. Vapaiden ajalta maksetaan edellisen kalenterivuoden keskimääräisen kuukausipalkan suuruista korvausta. Äitiysvapaalta maksettavalle korvaukselle ei ole asetettu ylärajaa, ja vanhempainvapaan korvauksen yläraja on korkealla: kun ansiot nousevat yli kolme kertaa keskipalkan, ansiot eivät enää kasvata päivärahaa. Jos Suomessa vanhempainpäivärahan katto määriteltäisiin samalla tavalla, rajaus vaikuttaisi vain alle puoleen prosenttia isistä ja muutamaa äitiä.

Virolaisen järjestelmän mukaan ne vanhemmat, jotka eivät ole työssä, saavat perhevapaan ajalta vähimmäiskorvauksena 159 euroa kuukaudessa. Pienituloisten,

osan vuotta tai aikaisempina vuosina työskennelleiden vanhempien päiväraha taas maksetaan vähintään vähimmäispalkan suuruisena (192 euroa kuussa). Tämä säännös korottaa pienituloisten vanhempien päivärahoja keskimäärin 10–20 prosenttia. (Pall 2006a.)

Pidemmät vapaat kuin Suomessa

Myös perhevapaiden kestossa Viro ohittaa nykyisin Suomen. Vuoden 2004 uudistuksen mukaan äitiysvapaa kestää 140 päivää. Äidin ja isän jaettavissa oleva vanhempainvapaa on sen jälkeen 225 päivää, eli yhteensä vanhemmat voivat olla hoitamassa vauvaa kotona täyden vuoden täydellä palkalla – mikäli he ovat olleet työelämässä. Niiden äitien, jotka eivät olleet työelämässä, vapaiden kokonaispituus oli 11 kuukautta. Vuodesta 2006 vanhempainvapaata pidennettiin kuitenkin 90 päivällä, joten nykyisin työssä käyvien vanhempien vapaat kestävät yhteensä 455 päivää – ja päiväraha on koko ajalta 100 prosenttia ansioista. (Pall 2006b.) Lehtitietojen Viron istuvalla hallituksella on aikomus edelleen pidentää vanhempainvapaata muutamalla kuukaudella.

Lastenhoidon tukemisella on Virossa pitkä historia. Neuvostoliiton aikana sekä miesten että naisten työmarkkinoille osallistumista pidettiin tärkeänä. Siksi myös lasten päivähoito oli hyvin järjestetty, ja äidit

olivat oikeutettuja kohtuullisesti korvattuihin äitiys- ja hoitovapaisiin. 1980-luvulla lastenhoitovapaata pidennettiin lapsen kolmanteen ikävuoteen siten, että äidillä oli turvattu paluu entiseen työpaikkaan. Vuonna 1991 tapahtuneen itsenäisyyden saavuttamisen jälkeen naisten työssäkäynti kuitenkin väheni romahdusmaisesti, ja monista sosiaali- ja perhepoliittisista tukimuodoista luovuttiin. Oikeus pitkään lastenhoitovapaaseen kuitenkin säilyi, mutta siltä ajalta maksettava korvaus jäi vaatimattomaksi.

Taustalla huoli syntyvyydestä

Tärkeimpänä syynä perhevapaajärjestelmän suureen harppaukseen vuonna 2004 pidetään nopeasti alentunutta syntyvyyttä, josta tuli 1990-luvulla todellinen kansallinen huolenaihe. Kun Virossa vielä neuvostoaikana 1980-luvun lopulla lapsia syntyi selvästi yli väestön uusiutumistason (vuonna 1988 kokonaishedelmällisyysluku oli 2,26), maan itsenäistyminen ja siirtymätalouden aika muuttivat tilanteen täysin. Vuonna kokonaishedelmällisyysluku painui Euroopan alhaisimpiin siten, että vuonna 1998 se oli vain 1,28. Tämän jälkeen – ja varsinkin vuodesta 2004 lähtien – on tapahtunut hienoisita nousua. (Pall 2006b.)

Virossa ei ole vielä paljon ehditty tutkia tehtyjen uudistusten vaikutuksia. Jotain kuitenkin tiedetään. Rekisteri- ja kyselyaineistojen perusteella tehdyt selvitykset osoittavat,

että perhevapaauudistuksen jälkeen työssä käyvien ja varsinkin korkeasti koulutettujen naisten toisten ja kolmansien synnytysten määrät ovat jonkin verran lisääntyneet. Sen sijaan työttömien naisten kohdalla tällaisia muutoksia ei ole havaittavissa (Pall 2006). Kuinka paljon itse uudistus on saanut aikaan nämä muutokset, on toistaiseksi epäselvää.

Isät harvoin vapaalla

Viron perhevapaauudistus ei kuitenkaan merkitse sitä, että maa olisi siirtynyt pohjoismaisen mallin maihin, joissa sukupuolten tasa-arvo on tärkeä tavoite. Tässä suhteessa maa on pysynyt perinteisellä kannalla. Isien osallistuminen vauvan hoitoon ei ole virolaisessa keskustelussa ollut tärkeä puheenaihe. Perhevapaisiin kuuluu kyllä kahden viikon mittainen isyysvapaa, joka on pidettävä kahden kuukauden kuluessa lapsen syntymästä samaan aikaan, kun äiti on äitiysvapaalla. Isyysvapaalta maksettava päiväraha ei kuitenkaan ole ansiosidonnainen vaan kaikille yhtä suuri ja tasoltaan matala. Isä saa tältä vapaalta 4,2 euroa päivässä eli 126 euroa kuussa – mikä on hieman vähemmän kuin vähimmäisäitiysraha (Pall 2006a).

Muiden maiden kokemusten mukaan tällainen järjestelmä ei ole omiaan kannustamaan isä perhevapaiden käyttöön. Virossa vain 14 prosenttia isistä on käyttänyt isyysvapaata, kun meillä vastaava osuus on 70 prosenttia. Vanhempainva-

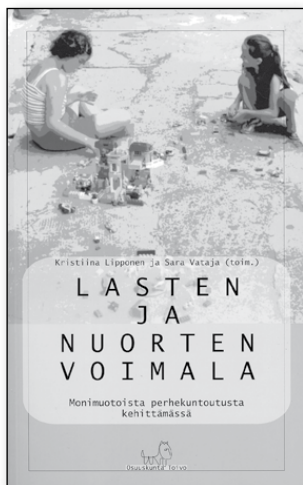
paan ajalta isä sen sijaan saisi ansiosidonnaista korvausta, mutta vanhempainvapaa nähdään yhä lähinnä äidin etuutena eikä siihen kuulu mitään taloudellisia kannustimia (kuten isäkiintiö tai bonusvapaa) lisätä isän osallistumista. On arvioitu, että vain yksi prosentti isistä käyttää vanhempainvapaata (Pall 2006a), kun Suomessa vastaava luku on jo noin kymmenen. ●

Kirjallisuus

Pall K Country notes on leave policies and research: Estonia. Teoksessa: Moss, P & O'Brien, M (eds.). International review of leave policies and related research 2006. London: Department of Trade and Industry, Employment relations research series No. 57, 2006, 100-104. (2006a)

Pall K Parental benefit in Estonia – First years of experience. Paper presented at 3rd seminar of International network on leave policy and research, 9-10 November, Lisbon, 2006. (2006b)

Takala P. Saksan radikaali perhevapaaudistus: Konservatiivisen tukipolitiikan tilalle pohjoismainen malli. Sosiaalivakuutus 2/2007, 38-39.

Kristiina Lipponen ja Sara Vataja (toim.)
Lasten ja nuorten voimala
Monimuotoista perhekuntoutusta kehittämässä

Kustannus Osuuskunta Toivo.
 Helsinki 2007, 204 sivua.
 Hintaa 25 euroa.

■ Lasten ja nuorten Voimala on Osuuskunta Toivon ja Kelan yhteinen hanke, joka toimii pääkaupunkiseudun lisäksi Tampereella, Kotkassa ja Oulussa. Toiminnalla pyritään auttamaan psykososiaalisista ongelmista kärsiviä lapsia, nuoria ja heidän perheitään.

Juuri ilmestyneessä kirjassa kerrotaan hankkeesta kehitetyistä uudenslaisista asiakastyön keinoista ja lähestymistavoista. Kirjan 12 artikkelia kuvaavat perhekuntoutusmallin kehittämisessä mukana olleiden työntekijöiden kokemuksia. Kirjassa ei silti pyritä antamaan kuvaa yhdestä yhtenäisestä toimintamallista, vaan kukin kirjoittaja valaisee omalla tavallaan, millaiset toimintatavat ja näkökulmat ovat osoittautuneet hyödyllisiksi. ●

Kalle Kallio (toim.)
Suomi, sisu ja sosiaaliturva

Työväenmuseo Werstaan
 julkaisuja 2007:1
 Tampere 2007, 34 sivua.
 Hintaa 3 euroa.

■ Suomi, sisu ja sosiaaliturva on Työväenmuseo Werstaan sosiaalhistoriallinen perusnäyttely, joka on esillä vuoden 2009 loppuun saakka. Näyttely kertoo siitä, miten ihmiset ovat turvaneet toisiinsa niin syntymän hetkellä, työelämässä kuin sairauden yllättäessä. Näyttelyssä voi tutustua muun muassa 1800-luvun ahtaisiin työväenasuntoihin, itsenäisen Suomen terveysvalistukseen, rintamamiestalojen rakentajiin ja hyvinvointivaltion synnytystuskiin.

Näyttelyn aineistoista on koottu samanniminen julkaisu, jossa käsitellään sosiaaliturvan ja sen eri muotojen historiaa Suomessa. Kirja on jaoteltu elämänvaiheittain ja -alueittain. Pieneen sivumäärään on saatu mahtumaan elävästi ja mielenkiintoisesti mittava määrä yleistietoa, hauskoja yksityiskohtia ja valokuvia.

Kirjasesta löytyy nopeasti

ja helposti monta hyödyllistä vuosilukua ja detaljia, joita sosiaaliturvan ammattilaisilta saatetaan kysyä, kuten "milloin jaettiin ensimmäiset äitiyspakkaukset" tai "milloin hautausavustus poistettiin kansaneläkelaista".

Kirjan päättää Juha Pantzarin ja Riitta Särkelän kirjoittama artikkeli suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan nykyisistä haasteista ja tulevaisuudesta. ●

Kansainvälisten eläkehakemusten määrä kasvussa

Kelan tekemän ennusteen mukaan kansainvälisten eläkehakemusten määrä kasvaa huomattavasti lähivuosina. Suomi–Ruotsi -eläkehakemusten määrä lisääntyy jopa 50 prosentilla vuoteen 2012 mennessä.

■ TEKSTI **HELI SALONEN**, TIEDOTTAJA, KELAN VIESTINTÄ

● Viime vuonna julkaistun Kelan kansainvälisten eläkehakemusten määrän kehitys ja ennuste -tutkimuksen mukaan kansainvälisten eläkehakemusten määrä on ollut kasvussa Suomen Eta-jäsenyydestä lähtien. Lähivuosina vauhti on vain kiihtynyt: ulkomailta saapuvien Eta-hakemusten määrä kasvoi yli 50 prosenttia vuosina 2000–2005, ja samana aikana Suomessa tehtyjen Eta-hakemusten määrä kasvoi lähes 70 prosenttia.

Jopa 90 prosenttia Kelaan saapuvista kansainvälisistä eläkehakemuksista tulee Ruotsissa työskennelleiltä tai asuneilta, joten tutkimuksessa keskityttiin Suomen ja Ruotsin välisiin hakemuksiin.

Hakemusmäärien huiput vuosina 2012–2015

Henkilöitä, jotka eivät ole vielä eläkkeellä ja joilla on asumis- tai työskentelykausia sekä Suomessa että Ruotsissa, on tutkimuksen mukaan noin 234 000. Ruotsissa asuvien, Suomesta eläkettä saavien henkilöiden määrä kasvaa ennusteen mukaan vuoden 2005 arvioidusta 50 000 eläkkeensaajasta kymmenessä vuodessa runsaaseen 62 000:een. Huippuvuosina 2012–2015 eläkkeelle jää noin 5 500 Ruotsissa asuvaa Suomen eläkejärjestelmään kuuluvaa henkilöä vuosittain.

Hakemusmäärinä tämä tarkoittaa sitä, että vuosina 2006–2008 Kelaan saapuu Ruotsista noin 6 600 hakemusta joka vuosi. Jaksona 2012–2015 hakemuksia tulee jopa 9 500 vuodessa. Saman verran hakemuksia odotetaan Suomessa asuvilta Ruotsin eläkejärjestelmään kuuluvilta, joiden määrän ennustetaan olevan noin 49 000 vuonna 2015.

Ennustetta tehneessä työryhmässä mukana ollut suunnittelija **Päivi Kiviniemi-Bruun** Kelan eläke- ja toimeentuloturvaosastolta kertoo olleensa yllätynyt, että hakemusten määrä kasvaa jopa 50 prosenttia vuoteen 2012 mennessä.

– Olisin veikannut hieman pienempää kasvuprosenttia. Toisaalta 1960- ja 1970-luvuilla muuttoliike Ruotsiin oli vilkkaimmillaan, ja tuon ajan muuttajat olivat juuri suuriin ikäluokkiin kuuluvia.

Työt lisääntyvät, työntekijät vähenevät

Hakemusmäärien kasvu tulee lisäämään työtä tuntuvasti Kelan ulkomaan yksikössä, joka käsittelee ulkomailta asuvien eläkehakemukset, sekä eri puolilla Suomea olevissa EU-eläkeyksiköissä, jotka käsittelevät Suomessa asuvien kansainväliset eläkehakemukset.

– Kun samanaikaisesti EU-eläkeyksi-

Kuva Mauri Helenius

köiden työntekijöistä melkein puolet jää eläkkeelle on selvää, että näihin yksiköihin tarvitaan lisää työntekijöitä. Ulkomaan yksikössä eläkkeelle jäävien osuus on pienempi, mutta myöskään siellä ei kasvavasta hakemusmäärästä selvitä ilman lisäresursseja, Kiviniemi-Bruun korostaa.

Henkilökunnan määrän lisäksi on panostettava myös palvelun laatuun. Kiviniemi-Bruunin mielestä asian huomiointamisella on jo kiire.

– Kansainväliset eläkeasiat ovat mo-

nimutkaisia ja niiden oppiminen vie pitkään, vähintään 2–3 vuotta. Toimenpiteet uusien resurssien saamiseksi olisikin käynnistettävä pian.

Tilastotietojen saaminen vaikeaa

Ennusteen tekemiseen käytettiin Kelaan saapuneita ETA-eläkehakemuksia kuvaavia tilastoja vuosilta 2000–2005. Eläkehakemusten määrään keskeisesti vaikuttavia tekijöitä ovat kohdejoukon lukumäärä

ja heidän ikäjakamuksensa. Ruotsissa asuvien Suomen kansalaisten tai Suomessa asuvien Ruotsin kansalaisten eläkeoikeuksista ja eläkehakemusten määrästä ei ole olemassa luotettavia tietoja, joten hakemusnusteet jouduttiin rakentamaan siirtolaisuustilastojen pohjalta.

Tekijät korostavatkin, että ennusteen tuloksiin tulee suhtautua varauksella, ja se soveltuu lähinnä tulevan kymmenen vuoden hakemustrendin ennustamiseen.

Tutkijat hyödyntämään rekistereitä

● Suomessa monet viranomaiset ja organisaatiot keräävät tilastollisiin ja hallinnollisiin tarkoituksiin sekä toimintaansa kuuluvia rekisteritietoja. Rekisteritutkimuskeskuksen tukikeskus eli ReTki on koonnut verkkosivuilleen tietoa näistä rekistereistä (<http://retki.stakes.fi>). Ne on luetteloitu sekä aakkosellisesti että rekisterinpitäjän mukaan, ja kustakin rekisteristä on linkki sen sisältöä kuvaavaan rekisteriselosteeseen tai aineistokuvaukseen.

– Luettelossamme on noin kaksisataa rekisteriä, joista osa, kuten Kelan etuusrekisteri, sisältää useita eri rekisterejä, ReTkin päällikkö **Irma-Leena Notkola** sanoo.

ReTki perustettiin Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukseen eli Stakesiin vuonna 2003 Suomen Akatemian myöntämällä rahoituksella. Vuoden 2006 alusta keskuksen perustominnan ovat rahoittaneet Kela, Kansanterveyslaitos, Stakes ja Työterveyslaitos.

– Periaatteessa kaikki maamme rekisterit ovat tutkijoiden käytettävissä, Notkola toteaa.

Rekisteritiedot ovat yleensä tietosuojan alaisia salassa pidettäviä tietoja.

– Niitä voi kuitenkin saada tieteelliseen tutkimukseen viranomaisen luvalla, jos tutkimussuunnitelma ja lupahakemus ovat kunnossa.

– Henkilön omaa suostumusta tarvitaan silloin, kun rekisteritietoja halutaan yhdistää henkilöltä itseltään kerättyihin tietoihin tai näytteisiin. Koska henkilöt ovat jo aikaisemmin suostuneet esimerkiksi tutkijan haastateltaviksi, he yleensä suostuvat antamaan tietojaan myös tutkimuksessa tarvittavien rekisteritietojen käyttämiseen, Notkola sanoo.

ReTki neuvoo tutkijoita ilmaiseksi

Aineistojen käyttö maksaa. Hinta määräytyy maksuperustelain mukaan. Mitä enemmän työtä aineiston luovuttamiseksi tutkijalle tämän tarvitsemassa muodossa viranomaisen joutuu tekemään, sen korkeampi on luonnollisesti aineis-

Tutkijat hyödyntävät puutteellisesti rekistereitä.
– Varsinkin sosiaalitieteiden rekistereitä voisi käyttää tutkimusten pohjana paljon nykyistä enemmän, toteavat yhteistuumin Rekisteritutkimuskeskuksen päällikkö Irma-Leena Notkola ja Kelan tilastopäällikkö Vesa Ylönen.

■ TEKSTI **MARJUT REIVILÄ**, FREELANCETOIMITTAJA

Kuva Annika Söderblom

– **Aiomme jalkautua yliopistoihin esittelemään kokoamiamme rekistereitä, ReTkin päällikkö Irma-Leena Notkola kaavailee.**

tosta perittävä maksu.

Notkolan mukaan tutkijat hyödyntävät rekistereitä enemmän terveys- kuin sosiaalitieteiden alan tutkimuksissa. Vuoden 2006 alusta ReTkin yhtenä tavoitteena onkin ollut edistää eritoten sosiaalialan rekistereiden käyttöä tutkimuksissa.

– Ilmeisesti näitä rekistereitä tunnetaan liian vähän. Jopa samassa talossa kerättäviä rekisteritietoja tunnetaan huonosti eikä niitä siitä syystä käytetä. Esimerkkinä voi mainita vaikka Stakesin lastensuojelurekisterin vähäisen käytön Stakesin omissa tutkimuksissa, Notkola sanoo.

ReTki pyrkii edistämään rekisterien

tutkimuskäyttöä eri tavoin. Se tarjoaa tietoa rekistereistä ja niiden tutkimuskäytöstä ja järjestää koulutusta rekisteritutkimuksesta sekä neuvoo rekisteriaineistojen tutkimuskäyttöön liittyvissä asioissa.

– Olemme järjestäneet seminaareja, esitelleet työtämme esimerkiksi Lääkiripäivillä ja tulevaisuudessa jalkaudumme yliopistoihin kertomaan työstämme. Neuvomme myös yksittäisiä tutkijoita tai tutkijaryhmiä rekisteritutkimusongelmissa ilmaiseksi.

Tuorein hanke on rekisteriviranomaisten ja rekisteritutkijoiden internet-pohjainen verkosto.

Kuva Annika Söderblom

– Etuustiedot kerätään nopeasti rekistereihin, tilastopäällikkö Vesa Ylönen Kelasta sanoo.

– Se on työn alla. Mietimme esimerkiksi sitä, pitäisikö se laittaa internetiin salasanan taakse vai riittäisikö rekisteröityminen.

– Verkostossa tutkijat ja rekistereiden pitäjät voivat keskustella pulmistaan ja me näemme, millaiset kysymykset asiakkaitamme askarruttavat. Tarkoituksemme on järjestää myös seminaari, jossa pohditaan eri rekisterinpitäjien pelisääntöjä ja mietitään, voitaisiinko niitä entistä enemmän yhdenmukaistaa, Notkola kertoo.

Etuusrekisteristä voi tutkia huono-osaisuuden kasautumista

Rekisteritutkimuksen tukikeskuksen, ReTkin, sivustolla avautuu etuusrekisteri-nimikkeen takaa satakunta Kelan eri etuuksia kattavaa rekisteriä.

Etuusrekisterissä on etuuslajien käsittelyn yhteydessä koottuja tietoja. Ne ovat henkilö-, osoite- ja asumistiedot, perhesuhde-, vakuuttamis-, verotus- ja ennakonpidätystiedot, työtulo- ja omaisuus-tiedot ja etuuksien viitetiedot.

Rekistereistä löytyvät ihmisen eri elämäntilanteet, kuten raskaus, synnytys, lapsenhoito, lapsen/omaisen tai oma sairaus, vamma ja avuttomuus ja oma työkyvyttömyys. Myös koulutus-, asuminen ja toimeentulo sekä vanhuus-, kuten eläketiedostoja on koottu.

– Kelalta on pyydetty rekisteritietoja enemmän terveys- kuin sosiaalitieteiden tutkimuksiin. Esimerkiksi erityiskorvauksiin oikeuttavien lääkkeiden ja apteekkien reseptitiedostoja on pyydetty paljon. Se on ymmärrettävää, koska nämä tiedostot kattavat koko väestön ja antavat parhaan mahdollisen kuvan tietyn taudin esiintyvyydestä, tilastopäällikkö Vesa Ylönen Kelan aktuaari- ja tilasto-osastolta sanoo.

Sosiaalitieteiden rekistereistä tietoja on pyydetty vähän. Silloin niitä on hyödynnetty esimerkiksi eläköitymisen seurantaan.

– Meiltä on kerätty eläköitymistä edeltävien sairaspäivärahadiaagnoosien ja -kausien tietoja ja eläketietoja ja ne on sitten yhdistetty muualta saatuihin työ-eläketietoihin, Ylönen toteaa.

Sosiaalialan tutkijat voisivat kuitenkin hyödyntää Kelan rekistereitä, kuten juuri etuusrekisteriä, paljon nykyistä enemmän. Esimerkiksi huono-osaisuuden kasautumista rekistereistä voitaisiin tutkia.

Kela ja Stakes ovat yhdessä työstäneet valmiiksi informaatiota ihmisten toimeentuloturva.

– Kelan aineistosta on esimerkiksi muutaman kerran selvitetty henkilön toimeentuloturvan kokonaisuutta. Sitten tietoihin on lisätty Stakesin rekisteristä henkilölle maksettu toimeentulotuki, Ylönen sanoo.

Rekisteriin pohjaavassa tutkimuksessa on etuja ja haittoja

Tällaista yhteistä tiedostoa laadittaessa tulee ilmi muuan rekisterien hankaluus.

– Kelan etuusrekisterit muodostetaan etuuksittain. Siten esimerkiksi yleinen asumistuki kuvaa koko ruokakunnan saamaa asumistukea. Tällöin yhden henkilön toimeentuloturvan selvittämiseksi Kelan täytyy purkaa ruokakuntokohtaiset tiedot henkilötiedoiksi. Tutkijat itse eivät rekistereitä pysty purkamaan, vaan Kelan tulee tehdä työ, Ylönen sanoo.

Yleensä Kelan rekisteritiedostot ovat tietosuojattuja ja informaation saaminen niistä edellyttää lupaa.

– Niinpä tutkija, joka haluaa tarkastella vaikka reseptitiedostoja muiden tietojen yhteydessä, on voinut joutua jo edeltä hakemaan eettiseltä toimikunnalta käyttöluvan.

Tietosuoja otetaan Kelassa vakavasti ja luvan saadakseen tutkijan tutkimussuunnitelman tulee täyttää tieteellisen

tutkimuksen vaatimukset. Rekisteritiedot annetaan sellaisessa muodossa, että niiden perusteella henkilöitä ei tunnisteta. Tutkija joutuu lisäksi antamaan vaitiololupauksen.

Kelassa tutkimuspyynnöt käsittelee keskitetysti palveluosasto. Luvan saanti kestää noin kuukauden. Aikaa kuitenkin kuluu, jos tutkija tarvitsee luvan usealta rekisterin pitäjältä, kuten esimerkiksi reseptitiedostoja tutkiva, joka hakee lupaa myös Stakesin hoitoilmoitusrekisteristä.

ReTki on laatinut esimerkin erään tutkimuksen aikataulusta.

“Psykoosilääkkeiden ja mielialaa taasaavien lääkkeiden vaikutus uusien psykoosirelaksien ilmaantumiseen: naturalistinen seurantatutkimus ensimmäiseen skitsofreeniseen tai bipolaariseen psykoosiin sairastuneilla potilailla” alkoi elokuussa vuonna 2002 ja oli valmiina käsikirjoituksena elokuussa vuonna 2004.

Tutkimusryhmän, jossa on jäseniä Stakesista, Kansanterveyslaitoksesta, Kelasta ja Kuopion yliopistosta, prosessi kesti siis kaksi vuotta.

– Se on pitkä aika. Eri organisaatioiden lupia edellyttävät yhdistelmä-tutkimukset voivat olla hankalia eritoten silloin kun tutkija on saanut apurahan, joka edellyttää tutkimuksen valmistumista tietyn ajan puitteissa.

– Valmiiden rekisteritiedostojen käyttö ei ole kovin kallista. Tosin aineisto voi maksaa enemmän, jos tutkija ei oikein osaa selvittää tietotarvettaan rekisterin pitäjälle ja jos atk-keskuksemme joutuu keräämään tiedot. Yleensä tutkijat tietävät, että aineistoista veloitetaan maksuperustelain mukaan, Ylönen toteaa.

Kelan rekisterit syntyvät toimihenkilöiden työn ohessa. Siten ne ovat käytettävissä nopeasti. Viime vuoden etuustiedoista ensimmäiset rekisteritiedot valmistuivat jo tämän vuoden tammi-kuussa.

Rekisteritietoihin perustuissa tutkimuksissa on hankaluuksien ohella myös monia etuja.

– Ne ovat kattavia eikä niissä tarvitse rasittaa ihmisiä kyselyin ja haastatteluin. Survey-tutkimukset taas perustuvat otantaan ja niitä tehtäessä haastateltavilta kysellään tietoja.

Rekisteritutkimuksien pitkät aikasarjat ovat arvokasta ja luotettavaa aineistoa tutkimusten pohjaksi. Haastatteluin vastaaviin tuloksiin ei päästä, Ylönen sanoo. ■

Kelan Kohtaamisia-dokumentti:

Ihmisiä tiskin kummallakin puolella

Dokumenttielokuva *Kohtaamisia* kertoo Kelan kahden toimihenkilön, ivalolaisen Leenan ja helsinkiläisen Kirstin, erilaiset tarinat työssä ja sen ulkopuolella – asiakkaan ja organisaation välissä.

■ TEKSTI **HILKKA AROLA**,
TOIMITTAJA, KELAN VIESTINTÄ

Elokuvantekijä **Jyrki Heinonen** on elokuvaa varten noin vuoden ajan seurannut Leenan ja Kirstin elämää sekä heidän työssään Kelan asiakaspalvelussa että töiden ulkopuolella.

Näiden kahden ihmisen kautta elokuvantekijä kertoo kuvanneensa ”suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän toimintaa ja kansalaisten kohtaamisia järjestelmän kanssa”.

Leenan ja Kirstin näköinen

Elokuvantekijä uskoo, että juuri valmistunut 47 minuutin mittainen dokumentti on Leenan ja Kirstin näköinen.

– Leenassa on vahvuutta ja peräänantamattomuutta, elokuvantekijä sanoo.

Leena vakuuttaa dokumentin lopussa, ettei hän aio antaa periksi. Hän toteaa olleensa niin kauan töissä Kelassa, että hänelle on syntynyt jonkinlainen käsitys siitä, mitä on hyvä asiakaspalvelu eli mitä asiakkaat arvostavat. Ei pelkästään päätösten oikeellisuus ja päätöksenteon nopeus, vaan työn inhimillisuus on hänen mielestään tärkeää. Hän tekee, minkä parhaaksi näkee, vaikka kolmen minuutin tiimalasi asetettaisiin asiakastiskille sen merkiksi, että tuottavuustavoitteiden mukaan hänen pitäisi ottaa vastaan jo seuraava asiakas.

– Kirstissä suuresti arvostan sitkeyttä, voimaa ja asiakkaan aseman syvää tuntemusta. Kirsti ja Leena ovat koko ajan

puun ja kuoren välissä. Heiltä vaaditaan yhä enemmän, Jyrki Heinonen sanoo.

Yhteiskunnan näköinen

Dokumentti on myös suomalaisen yhteiskunnan näköinen. Näkökulma on kriittinen. Dokumentti ei suitsuta Kelalle kultaa eikä kunniaa.

– Take away -pikakulttuuri on tullut esimerkiksi pankkeihin – ja Kelaankin. Moni kuitenkin haluaisi asioida mieluummin ihmisten kuin koneiden kanssa, Jyrki Heinonen sanoo, mutta haluaa korostaa:

– Kriitiikki ei ole ainoa asia, joka elokuvasta löytyy. Toivon elokuvan myös näyttävän katsojilleen, että ihmisistä on kysymys tiskin kummallakin puolella. Toimihenkilöiden yksityiselämäkin vaikuttaa siihen, miten he kohtaavat asiakkaansa tiskillä.

Inhimillisuus on asia, johon Jyrki Heinonen sanoissaan palaa yhä uudelleen.

– Tämän päivän maailmassa se usein tuntuu unohtuvan.

Kohtaamisia muistuttaa inhimillisyyden tarpeesta.

– Kovat arvot ovat saaneet jalansijaa. Tätä ilmiötä ei esiinny pelkästään Kelassa eikä Suomessa, vaan se on globaali ilmiö. Kun katselen maailmanmenoa yleensä, jotakin inhimillistä tässä ollaan romuttamassa.

Jyrki Heinonen toivoo, että *Kohtaamisia* herättäisi eteenpäin vievää keskustelua.

– Toivon, ettei keskustelu jäisi vain keskusteluksi, vaan että havainnot aiheuttaisivat muutoksia ja toimenpiteitä eli vaikuttaisivat rakentavasti siihen, miten asioita hoidetaan ja asiakkaita palvellaan.

Mutta hän antaisi mieluummin dokumenttielokuvan puhua kuin puhuisi

siitä itse.

– Dokumentista syntyy varmasti yhtiä monta tulkintaa kuin on katsojaakin, hän arvelee.

Elokuvantekijän näköinen

Jyrki Heinonen teki *Kohtaamisia* -dokumentin Kelan tutkimusosaston tutkijana. Elokuva on uudenlainen tapa kertoa Kelan asiakaspalvelusta. Elokuvan ”tutkimustulokset” syntyivät autenttisesti, Kelan toimiston arkipäivää kuuntelemalla.

– Dokumentin tekemisessä kuunteleminen on tärkeää. Ennen kuvaamisen alkua kuuntelin asiakaskohtaamistilanteita niin kuin harjoittelijat istuvat opettelemassa uutta työtään. Istuin kuuntelemaan toimihenkilöiden kahvitauoilla, joissa puidaan ja puretaan päivän tapahtumia. Kuuntelin ja kuuntelin.

Hän kuunteli toimihenkilöitä, jotka ovat työskennelleet Kelassa 20, 30 ja jotkut jopa 40 vuotta.

– Sitä kokemusta kyllä uskon.

Hän sanookin dokumentin olevan ”kentän ääni”, joka kuvatun aineiston perusteella olisi saattanut olla vielä ankarampi:

– Rankkaa aineistoa on jätetty valmiista dokumentista pois. Toisaalta ihan ruusuisen kuvan luominen tästä aineistosta olisi vaatinut melkein pä valehtelemistä, tai sitten olisi pitänyt jättää pois aivan keskeisiä ja olennaisia asioita.

Jyrki Heinonen sanoo, että dokumentti on aina myös tekijänsä näköinen.

– Vaikka itsellä olisikin mielipiteitä, ne pitää yrittää pitää taka-alalla ja kuunnella sitä, minkä ihmiset kokevat tärkeäksi. Lopullisen elokuvaan totta kai vaikuttaa se, miten tekijä valitsee materiaalin, mitä otetaan mukaan ja mitä ei. Jo kuvaus on rajaus todellisuudesta. ■

Kohtaamisia

Dokumenttielokuva. Tuottaja: Kela. Ohjaaja: Jyrki Heinonen

Pääosissa: Kelan toimihenkilöt Leena Ivalosta ja Kirsti Helsingistä

Valmistumisvuosi 2007. Ensi-ilta 4.6.2007. Elokuvan kesto: 47 minuuttia

Elokuvassa hahmotetaan uudella ja kiinnostavalla tavalla asiakkaiden monimuotoisia elämäntilanteita, ja ennen kaikkea Kelan toimistojen työntekijöiden edellytyksiä toimia niin, että ihmiset kokevat tulevansa otetuiksi huomioon yksilöllisine ja kulttuurisine tarpeineen. Elokuva on Kelan tutkimusosaston tuottama ja osa tutkimusosastossa toteutettua yhdenvertaisuushanketta.

Elokuvaa tullaan käyttämään mm. Kelan koulutustilaisuuksissa ja seminaareissa.

Elokuvaa on tarjottu myös Yleisradiolle televisiossa esitettäväksi.

Sosiaalinen yritys viestii pätevästi

Kuva Ari Korkeala

Katalyytti Oy:n Tiia Laiho vastaa osin omistamassaan yrityksessä tiedotuksesta, asiakasyhteyksistä ja taloudesta.

Viisihenkinen Markkinointiviestintätoimisto Katalyytti Oy täyttää sosiaalisen yrityksen kriteerit tuplasti, sillä vähemmistöosakkaan vajaakuntoisuuden lisäksi kaksi työntekijää on entisiä pitkäaikaistyöttömiä. Työntekijät on valittu ammatillisin ja koulutuksellisin perustein.

■ TEKSTI **HANNU KASKINEN**,
FREELANCETOIMITTAJA

● Katalyytin muodostavat kaksi pääosakasta, vähemmistöosakas **Tiia Laiho**, 34, ja kaksi työntekijää.

– Emme valitse tarpeeksi vammaisia, että kiintiö täytyisi. Työntekijämme ovat kaikkein motivoituneimpia, koska ovat olleet pitkään työttöminä, tiedottaja Laiho korostaa.

Katalyytti ei häpeile sosiaalisen yrityksen leimaa. Pikemminkin päinvastoin.

– Kun meille tuleva näkee sosiaalisen yrityksen julisteet, hän yleensä kysyy asiasta. Me kerromme, että joukossamme on vajaakuntoinen ja pitkäaikaistyöttömiä, mutta kaikki työt teemme ammatitaitoisesti, Laiho sanoo.

Yritys perustettiin Tampereella alkuvuonna 2006, kun nykyiset yhtiökumppanit lähtivät mediatoimistosta, joka oli

jättänyt palkat maksamatta. Kolmikko sai palkkansa palkkaturvasta ja halusi pitää hyvän tiimin koossa. Osa petoksista syytetyn mediatoimistoyrittäjän entisistä asiakkaista otti kolmikkoon pian yhteyttä.

Katalyytti toimii Tampereen seudun uusyrityskeskus Ensimetrin ja Toistametriä-kehittämispalvelun asiantuntijayrityksenä. Nämä lähettävät aloittelevia yrityksiä Katalyyttiin, joka tarjoaa ilmaiseksi perusopit markkinoinnissa, mainonnassa tai viestinnässä. Joistakin tulee myöhemmin Katalyytin asiakkaita.

– Viestinnän ala on kovasti kilpailtu, ja markkinointiviestintä erityisesti. Meillä on kuitenkin verkot hyvin vesillä, Tiia Laiho kiteyttää.

Laiho ehti jo myyjänä ahkeroidessaan suorittaa tiedotusopin perusopinnot

Tampereen yliopistossa, kunnes vuonna 1994 diagnosoitu MS eli keskushermoston pesäkekovettumatauti vei jalat alta.

Kun neurologi sanoi, että maisterin papereiden hankkiminen käy liian raskaaksi, Laihio aloitti Kelan kuntoutustuen turvin etäopiskelun Markkinointiinstituutissa. Pian oli koossa kolme viestintäalan tutkintoa. Alan työt hän aloitti 1999.

Laihio kiertää työnsä ohessa luennoimassa ympäri Suomen sosiaalisesta yrittäjyydestä. Hän edistää asiaa myös tekemällä pirkanmaalaisen Equal-ohjelmaan kuuluvan Syke-projektin katsausta työvoimatoimistolle ja Pirkanmaan TE-keskukselle.

Tuet nousivat vappuna

Laki sosiaalisista yrityksistä tuli voimaan 2004. Se pyrkii helpottamaan sosiaalisten yritysten syntymistä sekä vaikeasti työllistyvien työllistymistä. Sosiaalisen yrityksen työvoimasta vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia ja pitkäaikaisytyöttömiä.

Laki muuttui toukokuun alussa. Nyt vajaakuntoisia työllistävä yritys voi saada palkkatukea puolet palkasta, vähimmillään noin 830 ja enimmillään 1 300 euroa kuukaudessa.

Palkkatukea myönnetään vajaakuntoiselle enintään kolmeksi vuodeksi. Esimerkiksi pysyvästi vammaisen tuki voi jatkua heti toisen kolmivuotiskauden. Pitkäaikaistyöttömälle tukea myönnetään enintään kahdeksi vuodeksi.

Laki hyvä, vaan ei täydellinen

Tiia Laihion mukaan lakiuudistus paransi sosiaalisten yritysten työllistämismahdollisuuksia, vaikka ei tuonut paljoa uutta.

– Lakia pitäisi laajentaa koskemaan myös mielenterveyskuntoutujia. Väärin on sekin, että vajaakuntoinen yrittäjä ei saa itse lukeutua 30 prosenttiin tukeen oikeutettujen joukkoon, Laihio puntaroi.

Työministeriö ylläpitää rekisteriä sosiaalisista yrityksistä. Huhtikuussa rekisteriin oli merkitty 97 yritystä, jotka työllistivät rekisteröintihetkellä 428 vajaakuntoista tai pitkäaikaistyöttöntä.

Pirkanmaalla sijaitsee noin puolet sosiaalisista yrityksistä. Laihio selittää Pirkanmaan hyvää osuutta sillä, että Syke-projektin työntekijät ovat jalkautuneet yrityksiin.

Kuva Ari Karkala

– **”Periksi en anna”** on markkinointiviestintätoimiston tiedottajan, MS-tautia sairastavan Tiia Laihion motto.

Julkiset hankinnat kiikarissa

Sosiaalisiin yrityksiin on syntynyt vähäisesti pysyviä työpaikkoja. Projektipäällikkö **Eveliina Pöyhönen** Stakesin HOT- eli *Hoitoalan avustavat tehtävät työpaikoiksi* -hankkeesta toivoo sosiaalisen yrityksen käsitteen laajennusta.

HOT pyrkii luomaan sosiaalisia yrityksiä sosiaali- ja terveysalalle. Pöyhönen sanoo, että alan pätevyysvaatimukset ovat kovat, joten henkilöstön 30 prosentin vajaakuntoisuus sopii vain harvoille.

Hän pitää lakiuudistuksen isona parannuksena sitä, että tuen saa koko ajalta täytenä, eikä vain ensimmäiseltä vuodelta. Pulma on se, että paikalliset työvoimatoimistot voivat käyttää harkintaansa. Päätökset siis voivat vaihdella paikkakunnasta toiseen.

HOT keskittyy edistämään sitä, että vajaakuntoisten työllistäminen toisi lisä-

pisteitä julkisen sektorin hankinnoissa.

Pöyhönen kehaisee Espoota, jonka kaupunginjohtaja on määrännyt, että kaikissa kaupungin hankinnoissa otetaan sosiaaliset kriteerit huomioon. Parhailaan Espoo, HOT-hanke ja Kuntaliitto ovat kehittämässä tähän mallia.

Italia on Pöyhösen esimerkkimaa. Siellä julkinen sektori voi suosia sosiaalisia yrityksiä kilpailuttamalla vain niitä keskenään alle EU-hankintarajan eli noin 200 000 euron hankinnoissa.

– Italiassa A-tyyppiset osuuskunnat tuottavat sosiaali- ja koulutuspalveluita, B-tyyppiset työllistävät pitkäaikaistyöttömiä ja vajaakuntoisia. Malli voisi toimia Suomessakin sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestelyissä, Pöyhönen visioi.

HOTin lisäksi sosiaalisiin yrityksiin keskittyvät valtakunnallisesti Vates-säätiön ja Oulun yliopiston hankkeet. Alueen maakunnallisia EU-hankkeita oli toukuussa 13. ■

Tekstityö haukkaa yhä isomman osan työajasta

Sosiaali- ja hoitoalalla erilaisten tekstien kirjoittamisesta on tullut arkipäivää. Tekstien tuottaminen vie suuren ajan työstä, jossa ihmisen kasvokkain kohtaamisen pitäisi olla työn ydintä.

● Tutkija **Ulla Tiirilä** epäilee virkatekstejä syntyvän laatu- ja leikkauspolitiikan ristipaineessa. Yhä useampi ala sisältää kirjoittamista ja yhä useampi työpäivä kuluu tekstejä tuottaen. Tekstien tuottamisen lisäksi niitä suunnitellaan, niistä sekä puhutaan että vastataan niiden pohjalta esitettyihin kysymyksiin. Silti tekstien tuottamiseen varataan huolestuttavan vähän resursseja. Tekstien tuottaminen on arkipäivää myös aloilla, joiden resurssit ovat jo valmiiksi suppeat tai niitä

supistetaan jatkuvasti.

Väitöskirjassaan ”Tekstit viraston työssä” tekstualisoituvaa julkishallintoa tutkinut Tiirilä uskoo, että idealistisella kehittämistasolla leijuttaessa työn arki jää usein vieraaksi. Tekstityön määrä on paljastuessaan yllätys monelle, myös sosiaali- ja hoitoalalle aikovalle. Tiirilällä on missio tehdä tekstityön tekeminen näkyväksi aloilla, joissa kirjoittamisen ei tulisi olla työn ydintä.

Kuva Annika Söderblom

– Kuka ehtii lukea toisten kirjoittamat tekstit, kun kirjoittamisenkin kanssa tekee tiukkaa? Mikäli kukaan ei ehdi lukea kirjoitettua, vesittyvät kirjaamisen hyvät tavoitteet, pelkää tutkija Ulla Tiirilä.

parhaimmillaan se nopeuttaa kirjoittamista ja tekee teksteistä tasalaatuisia. Tiirilä näkee ongelmallisena tietojärjestelmien sopimattomuuden tekstien tuottamiseen. Niitä on harvoin suunniteltu ensisijaisesti kirjoittamista varten, ja siksi niistä voivat puuttua esimerkiksi oikolu-kuohjelmat.

Yhteiskunnan tekstualisoituminen tulisi huomioida jo opetuksessa

Hyvien virkatekstien kirjoittaminen ja etenkin tekstien massatuotanto vaatii kirjoittajalta paljon. Ulla Tiirilä haluaisi tähän kiinnitettävän huomiota jo ammattillisessa opetuksessa. – Jo opetussuunnitelmissa tulisi huomioida yhteiskunnan tekstualisoituminen ja reagoida siihen. Äidinkieltä tulisi entistä enemmän integroida eli yhdistää muihin oppiaineisiin. Esimerkiksi hoitosuunnitelmien tekemistä saatetaan harjoitella hoitotyön tunneilla eikä äidinkielen opetuksessa.

– Äidinkielenopettajat tuntevat integroimisen tarpeen, mutta rattaat kääntyvät varsin hitaasti. Erityisesti valmiuksia mallipohjaiseen kirjaamiseen tulisi kehittää, koska samaan aikaan kun tekstejä tuotetaan yhä enemmän, sidotaan kirjoittajien kädet yhä tiukemmin. Kirjoittajat joutuvat käyttämään kieltä, joka ei ole heidän omaansa, Tiirilä painottaa.

Hyvien virkatekstien syntymisen edellytyksenä on ajan ja rauhan löytyminen. Laadukkaita tekstejä tuotetaan harvoin kiireessä. Ulla Tiirilä haluaa kiinnittää huomiota myös kirjaamisen teknisiin edellytyksiin. – Tekniset järjestelmät eivät aina ole täysin toimivia, eikä kaikilla työntekijöillä ole niiden tarkoituksenmukaisen käytön edellyttämiä oikeuksia. Viimeistään järjestelmien toimimattomuus vesittää kirjaamisen hyvät tavoitteet.

Lisääntynyt dokumentointi palvelee pahamaineisia virkatekstejä

Vaikka virkatekstejä tuotetaan yhä enemmän, ei laadukkaalle kirjoittamiselle ole useinkaan varattu riittävästi resursseja. Arjessa tekstin tuottamisen ehdot sanelee entistä useammin kiire, ja lisääntyvästä tekstityöstä yritetään selvittää massatuotannon avulla.

– Lisääntynyt dokumentointi on pahamaineisen virkakielen kasvualusta. Mitä enemmän tekstejä syntyy, sitä enemmän kieltä joudutaan kierrättämään ja tekstit alkavat rakentua toistensa varaan. Tällöin teksteistä tulee toistensa puheaiheita ja entistä vaikeaselkoisempia. Ja kun tekstit rakentuvat toistensa varaan, myös riski tiedon vääristymisestä kasvaa, Ulla Tiirilä pohtii.

Hierarkkisesti organisoidussa massatuotannossa tekstit tehdään valmiille pohjille tai erilaisista mallipaloista leikkaa liimaa -periaatteella koostaen. Yhden tekstin tuottaminen työllistää useita ihmisiä viraston eri portailla, mutta kenelläkään ei välttämättä ole kokonaiskuvaa siitä, ketkä kaikki vaikuttavat tekstin syntymiseen. Mallikatkelmien avulla tuotetut tekstit eivät useinkaan toteuta hyvän virkakielen periaatteita.

Tekstien massatuotannolla ei ole ainoastaan negatiivisia vaikutuksia vaan

Kuva Annika Söderblom

Tekstityön arvostus on huipussaan

Dokumentointi on lisääntynyt, koska ihmisillä on valtava usko tekstien voimaan. Tekstiuskovaisuuden rinnalla ajatellaan kuitenkin, että kieli on vain pintaa. Tiililä haluaa korostaa kielenkäytön olevan elimellinen osa organisaation toimintaa. – Aina ei ymmärretä, mikä kaikki työ viittaa teksteihin. Ohjelmissa, suunnitte-

lussa ja budjetissa on kyse kielityöstä.

Tekstiuskovaisuuden sijaan Ulla Tiililä haluaisi nähdä uskon ihmisiin kasvavan. – Sosiaali- ja hoitoalalla tulisi luottaa ammattitaitoon niin, ettei kaikesta tarvitsisi sopia paperilla. Epäilen, että dokumentointi kuitenkin lisääntyy esimerkiksi mahdollisiin ristiriitatilanteisiin varautumisen vuoksi. Dokumentointi kuvastaa hyvin yhteiskunnan juridisoitumista.

Ristiriitatilanteisiin varautumisen lisäksi tekstien uskotaan olevan neutraaleja ja muuttumattomia faktoja. Pätkätöiden maailmassa tekstit edustavat pysyvyyttä. Vaikka työntekijät vaihtuvat yhä nopeampaan tahtiin, tekstit säilyvät muuttumattomina. Ilmaan jää kysymys, miten tekstit muuttuvat lihaksi ja toiminnaksi. ■

Päiväkodissa tekstit saavat lihaa ympärilleen

■ Itähelsinkiläisen päiväkoti Kurjen johtaja **Tiina-Kaisa Suhonen** kertoo tekstityön lisääntyneen päiväkodeissa huimasti viime vuosien aikana. Hoito- ja kasvatussuunnitelman lisäksi jokaisesta lapsesta kirjoitetaan erinäinen määrä kuvauksia ja esityksiä vanhempia, neuvo-

laa, koulua ja muita yhteistyötahoja varten.

Tiina-Kaisa Suhonen puhuu kuitenkin lisääntyneen tekstityön ja kirjaamisen puolesta ja kehuu niiden suomaa mahdollisuuksia. – Lapsen kehityksen arviointi on ottanut suuria harppauksia tekstityön lisääntymisen myötä.

Dokumentointi mahdollistaa lapsen kehityksen seuraamisen yksilönä ja auttaa muun muassa lapsen kouluvalmiuden määrittelyssä.

Suhonen haluaa kertoa esimerkin, jossa tekstityö saa lihaa ympärilleen. – Monikulttuurisilla lapsilla on usein ongelmia suomen kielen kanssa. Päiväkodissa lapsen kieli arvioidaan ja sen kehittymistä seurataan säännöllisesti. Seuraamisen ja arvioinnin avulla voimme tarjota lapselle parhaan mahdollisen erityistuen. Tämä helpottaa erityisesti koulumaailmaan siirtymistä.

aiheuttavat myös tekniset järjestelmät rajoitteita. Päiväkoti Kurjen ryhmällä on muutama tietokone yhteiskäytössä, ja lasten lepoaikojen aikana koneelle olisi useampikin käyttäjä.

– Suurimmaksi ongelmaksi on kuitenkin muotoutunut kaksinkertainen kirjaaminen. Keskusteltuamme lasten vanhempien kanssa hoito- ja kasvatussuunnitelmista, kirjamme keskustelun sisällön ensin paperille ja vasta myöhemmin koneelle. Tilaisuus koneelle kirjaamiseen voi tulla vasta viikkojen kuluttua, jolloin jotain merkittävää saattaa jo olla unohtunut, pahoittelee Suhonen.

Lasten lepoaikat ovat päiväkodin kysytyintä aikaa

Päiväkodin arjessa tekstityö on mahdollista silloin, kun ei toimita lasten kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa lasten lepo- tai ulkoiluhetkiä, jolloin ainakin osa hoito- ja kasvatushenkilöstöstä on vapaana. Tiina-Kaisa Suhonen huokaisee syvään, sillä lepo- ja ulkoiluhetkillä on hieman liian suuri kysyntä suhteessa niiden määrään. – Lepo- ja ulkoiluhetkien aikana meidän tulisi tekstityön lisäksi järjestää viikkokokoukset ja tiimipalaverit. Ja jossain välissä olisi myös suunniteltava päiväkodin toimintaa kokonaisuudessaan.

Vaikka aikaa tekstien kirjaamiselle löytyisikin,

Ryhmäkokojen pienentäminen antaisi aikaa myös kirjaamiselle

Suhosen mukaan ratkaisu lisääntyneen kirjaamisen aiheuttamaan aikapulaan löytyy ryhmäkokojen pienentämisestä. – Mitä vähemmän ryhmässä on lapsia, sitä vähemmän on myös kirjaamista ja enemmän aikaa toimia lapsen hyväksi. Ryhmäkokojen pienentäminen olisi myös ratkaisu moneen muuhun kiireen ja hektisyyden aiheuttamaan ongelmaan.

Tekstityö ja kirjaaminen vievät kaiken sille tarjotun ajan ja enemmänkin. Lasten vanhempien ja henkilökunnan toiveissa on ylimääräisen ajan tarjoaminen lapselle. ●

Kuva Annika Söderblom

– Päiväkodissa on enää kovin harvoin luppoaikaa, jolloin henkilökunnalla olisi mahdollisuus istua kahvipöydässä ja keskustella lasten kasvatuksesta vapaasti, pahoittelee itähelsinkiläisen päiväkoti Kurjen johtaja Tiina-Kaisa Suhonen.

Köyhänä on hyvä olla

Alexander von Schönburg
Tyylikkään köyhäilyn taito
Suom. Raija Nylander.
Atena Kustannus Oy 2007

■ Epäiletkö jatkuvan taloudellisen vaurastumisen mielekkyyttä? Oletko jo ryhtynyt kulutushysteriaa vieroksuvaaksi? Oletko ostoskeskuksien houkutuksiin koukussa oleva kulutusaddikti? Kuulutko niihin laitapuolen kulkijoihin, joiden käytettävissä olevat tulot jäävät alle suhteellisen köyhyysrajan? Vai oletko vaikka vain rikkaan suvun musta lammas, jota rappioromantiikka vetää vastustamattomasti puoleensa?

Jos vastasit edes yhteen kysymykseen kyllä, saksalainen Alexander von Schönburg on kirjoittanut kirjan sinulle. Von Schönburg käsittelee kirjassaan "Tyylikkään köyhäilyn taito" sitä, miten tavariippuvuudesta voi päästä eroon ja synkältä näyttävän taloudellisen alamäenkin voi kääntää henkiseksi voitoksi. Hänellä on asiasta kokemusta. Hänen aatellinen sukunsa on köyhtynyt vuosisatojen ajan, ja hänen oma journalistin uransa katkesi "taloudellisista

ja tuotannollisista syistä" tapahtuneeseen irtisanomiseen.

Kirjan nimi on vähän harhaanjohtava. Köyhäily-sanalla tarkoitetaan yleensä tapaköyhyyttä, vähän samaan tapaan kuin uskovaisten keskuudessa on tapana puhua tapakristillisyydestä. Von Schönburgilta saa kyllä ohjeita parempien piirien kepeä trendiköyhäilijäkin, mutta kirjan perussanoma on vakavampi. Hän kirjoittaa, että jos ja kun meidän on syytä ja toisesta "pakko raijata turhia asioita elämästäme, tarkistaa elintapojamme, meille tarjoutuu tilaisuus oppia arvostamaan vain oikeasti yllellisiä asioita. Köyhtyminen voi myös opettaa panemaan asioita tärkeysjärjestykseen tai ylipäänsä tunnistamaan, mikä on itselle tärkeää. Puhuaksemme tehokkuuteen pyrkivien kaiken hallitsevien yritysjohtajien kielellä me voimme siis keskittyä ydintehtäväämme ja noudattaa kevyen toimintatavan periaatetta. Karsimme kuluja kuten yrityksetkin ovat tehneet."

Sääliittävä eliitti

Sosiaalipolitiikassa nykyisin vallitseva diskurssi korostaa hyvinvointivaltion taloudellista tilivelvollisuutta ja sosiaali-etuksien perustana on alettua nähdä pikemminkin velvollisuudet kuin oikeudet. Köyhää vaatimattomuuden hyveisiin opastavan puheen luulisi siis lämmittävän myös vastuullisuuden yhteiskuntaoppia saarnaavan eliitin mieltä. Von Schönburgin viesti on kuitenkin monikerroksisempi ja yhteiskuntakriittisempi. Jo kirjan alussa hymy pyyhkiyty nopeasti ainakin talouskas-

vusta, aarteenkasaamisesta ja sisäisestä yrittäjyydestä kaikkein lumoutuneimpien uusrikkaiden huuilta.

Von Schönburg vuoroin säälii ja vuoroin ilkkuu rikkaan eliitin elämäntapaa. Hän kertoo omiin kokemuksiinsa perustuen, että useimpia rikkaita ihmisiä vainoaa ainainen pelko ryöstetyksi tulemisesta. Hänen mukaansa hyvin monet rikkaat ihmiset ovat myös aika sietämättömiä ja itse asiassa erittäin köyhiä siksi, että he ovat jatkuvasti tyytymättömiä johonkin – silkkipaita ei ole kunnolla silitetty, korkea arvoinen poliitikko ei taaskaan tervehtinyt, autonkuljettaja haisee valkosipulilta ja niin edelleen.

Epikuroksen hengessä hän varoittaa monin hauskein esimerkein kulutusyhteiskunnan tarjoaman mammonan ja ylenpalttisuuden vaaroista. Se, mitä rahalla saa, on hänen arvomaailmassaan halpaa; onnea ei voi ostaa. Ilman rahaa voi kuitenkin rikastua vain siinä tapauksessa että käy kriittisesti läpi kaikki tarpeensa ja harkitsee samalla, eikö olisi rikkaampi ilman niiden tydyttämistä. Von Schönburgin mukaan luopumisen kyky on nautinnon oleellinen edellytys. Elämän parhaista asioista ei tarvitse luopua, vaikka tilin saldo pienenee.

Työn ja nimenomaan palkkatyön autuaaksi tekevään vaikutukseen hän suhtautuu myös epäilevästi. Hän toteaa, että työn perimmäinen tarkoitus oli tehdä joutilaisuus mahdolliseksi. Työ on välttämätön paha, ei vapahduksen väline. Von Schönburg on tältä osin Osmo Soininvaaran hengenheimolainen. Soininvaaran tuoreen teoksen "Vauraus ja aika" pääteesi on, että

meidän kannattaisi lyhentää työaika yhä vain suuremman vaurastumisen sijasta. Siis "enemmän aikaa, vähemmän roinaa!"

Liikaa optimismia

Von Schönburgin kirja ravistelee todennäköisesti ennen kaikkea keskiluokkaa ja varsinkin nuorempaa keskiluokkaa pohtimaan omia elämäntapa- ja kulutusvalintojaan. Hän tarjoaa heille myös lohdutusta, jos menestyksen ovet eivät jostain syystä avaudukaan. Tiukan linjan kulutuskarkureille kirja on liian kepeä ja niille, jotka elävät pitkäkestoisen ja vastentahtoisen köyhyiden synkimmässä kurimuksessa kirjan köyhyyttä ylistävä vapautuksen teologia on liian epäuskottava.

Von Schönburgin käsitellyssä länsimaita koettelevat vakavat talouskriisitkin saavat kovin optimistisen tulkinnan: "Resurssien ehtymisen ja hyvinvoinnin taantumisen ei tarvitse välttämättä johtaa taisteluun niiden hallinnasta, vaan seuraus voi olla täysin odottamaton: meidän ihmisten uudestisyntyminen sosiaalisina olentoina. Ne ajat ovat ohi, kun saatoimme siirtää kaiken vastuun toisista ihmisistä nimettömille laitoksille. Niin ikävä kuin talouskriisi onkin, tämä on kuitenkin sen ehdottoman hyvä puoli."

Toisaalta, eikös meillä Suomessa 90-luvun alun lama juuri johtanutkin sosiaaliseen uudelleensyntymään. – Meillä se vain merkitsi alkua sosiaalisuuden hiipumiselle ja eriarvoisuuden lisääntymiselle.

MARKKU LAATU
TUTKIJAA, KELA

Sosiaaliturvan hajanaisuus johdattaa viimeiselle luukulle

Kirkon diakoniatyö on muodostunut "viimeiseksi luukuksi" sosiaalitoimistojen ja Kelan asiakkaille 1990-luvun lamavuosista alkaen. Diakoniatyöntekijä ei huutele evankelisluterilaisen kirkon jäsenyyden perään vaan kohtaa asiakkaan ihmisenä. Lähimmäisen rakkaus ei tunne institutionaalisia rajoja. Se kuuluu kaikille.

■ TEKSTI PÄIVI VUORIVIRTA,
TIEDOTTAJA, KELAN VIESTINTÄ

● Diakoniatyö on avun tarpeessa olevien aineellista, henkistä ja hengellistä auttamista. Aineellisen avun turvin autetaan diakonian asiakasta pääsemään kaikkein tiukimman tilanteen yli. Ruoka-apu, osto-osoitukset ja maksusitoumukset ovat eräänlainen täsmä-apu akuuttiin hätään, kuten täydelliseen rahattomuuteen tai jopa nälkään.

Taloudellisen avun elementeistä suurin painoarvo on kuitenkin henkisillä ja hengellisillä elementeillä. Niiden avulla diakoniatyöntekijät tukevat asiakasta niin, että tämän talous tai muu elämäntilanne helpottuu. Hengellisillä elementeillä voidaan löytää asiakkaan kanssa sellaisia voimavaroja, joiden avulla tämä kykenee kestämään heikonkin taloudellisen tilanteen aiheuttamat paineet.

– Keskustelu ja myötäeläminen ovat diakoniatyöntekijöiden merkittävimpiä

työmetodeja. Ne ovat myös elementtejä, joita ilman monet asiakkaat jäävät asioidessaan taloudellisten kysymysten kanssa julkisen sosiaaliturvan piirissä, missä heitä kohdellaan kasvottomina etuuskäsittelyn asiakkaina. Diakoniatyöntekijä saattaa myös olla ainoa, joka näkee asiakkaan kokonaistilanteen, pohtii tutkija **Elina Juntunen**.

Kankea järjestelmä vie diakonian asiakkaaksi

Diakonian taloudellisen avuntarpeen kehittymiseen vaikuttavat erityisesti viime sijaisen sosiaaliturvan ongelmakohdat tai katvealueet. Ennen diakonian asiakkaaksi siirtymistä moni on saattanut hakea toimeentuloa jo kahden eri instituution alaisuudesta.

Elina Juntunen nostaa sosiaaliturvan

Kuva Nana Uitto

– Sosiaaliturvajärjestelmä koetaan diakonian asiakkaiden keskuudessa kovin monimutkaisena, koska etuuksia saa monelta luukulta. Sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistaminen palvelisi ainakin viimeisen luukun asiakkaita, pohtii tutkija Elina Juntunen.

Kuva Mauri Helenius

yhdeksi suurimmaksi ongelmaksi Kelassa maksettavien etuuksien matalan tason.

– Työmarkkinatuen ja yleisen asumistuen tasot ovat melko matalia suhteutettuna yleisiin elinkustannuksiin Suomessa. Perusturvan matala taso aiheuttaa toistuvasti siirtymistä toimeentulotuen ja diakonian taloudellisen avun asiakkaaksi.

Viimesijainen sosiaaliturvajärjestelmä reagoi hitaasti asiakkaan elämäntilanteen muutoksiin, kuten työllistymisiin tai perhesuhteissa tapahtuneisiin muutoksiin. Juntunen mukaan myös maksupäivien epätarkkuus ja etuuksien takaisinmaksut ovat tyyppillisiä diakonian asiakkaaksi johdattavia polkuja. – Kelan etuudet aiheuttavat usein ongelmia, jos asiakkaan elämäntilanteessa on tapahtunut jokin muutos tai murros, esimerkiksi äkillinen työttömyys. Järjestelmä reagoi kankeasti tiettyihin elämänmurrosvaiheisiin.

Muiksi sosiaaliturvan katvealueiksi eli sosiaaliturvan toimimattomuuden aiheuttamiksi ongelmiksi Elina Juntunen nostaa sosiaalietuuksien hakemisen työläyden, etuuksia koskevien päätösten pitkän odotusajan sekä sosiaaliviranomaisen vaikean tavoitettavuuden. Diakonian asiakkaat ovat usein myös epätietoisia omista oikeuksistaan. Tällaisissa tilanteissa taloudellista vajetta joudutaan paikamaan toimeentulotuella ja diakonian taloudellisella avulla.

Sosiaaliturvajärjestelmä huutaa remonttia

Viimeisenkin julkisen sosiaaliturvaverkon läpi tippuneelle asiakkaalle diakoniatyö tarjoaa viimeisen luukun, josta hakea apua. Elina Juntunen pahoittelee, että sosiaaliturvan hajanaisuus ja kankeus tuottavat apua tarvitseville hahmotusvaikeuksia. Siksi hän puhuu sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamisen puolesta.

– Sosiaaliturvaetuksien myöntäminen yhdeltä luukulta voisi olla ratkaisu etuusviidakkoon ja etuuksien monitahoisuuteen.

Diakonian asiakkaiden näkökulmasta yhden luukun sijoittaminen Kelaan näyttäisi toimivalta ratkaisulta, koska heidän toimeentulonsa koostuu useissa tapauksissa toimeentulotuen lisäksi Kelan työmarkkina- ja asumistuksista. Juntunen kuitenkin pelkää, ettei Kelaan sijoitetulta yhdeltä luukulta välttämättä löydettäisi heitä, joilla olisi myös tarvetta konkreettisen sosiaalityöhön.

Elina Juntunen lisää sosiaaliturvajärjestelmään tarvittavan myös takuumallia, jollainen on jo otettu käyttöön terveydenhoitosektorilla.

– Sosiaalitakuu takaisi sosiaalipalvelujen saannin ja laadun tietyssä määräjässä. Se määritteli sen ajan, jonka puitteissa henkilön sosiaalipalvelujen tarve tulee arvioida. Sosiaalitakuu parantaisi merkittävästi sekä yksilön oikeusturvan toteutumista että syrjäytymisen ja syvän köyhyyden ehkäisemistä.

Kolmantena vaihtoehtona Elina Juntunen heittää ilmoille ajatuksen perusturvaetuksien verohelpotuksista. Hän jää pohtimaan ajatusta, millaisia olisivat vaikutukset, jos verotusta arvioitaisiin uudelleen suhteessa sosiaalietuuksiin?

Diakoniassa ihminen kohtaa ihmisen

Diakoniatyön tarjoama taloudellinen apu on noussut erittäin merkittävään asemaan verkostoiduttuaan paikallistasolla julkisen ja kolmannen sektorin sosiaalisten ja taloudellisten tukimuotojen kanssa. Muun muassa kolmas sektori on alkanut tuottaa julkisen sosiaaliturvajärjestelmän rinnalla hyvinvointipalveluja sosiaaliturvan katvealueiden jättämien aukkojen täyttämiseksi.

Myös diakoniatyöntekijät ovat saaneet hyvinvointijärjestelmän kannattelijoiden piirteitä ohjatessaan, neuvoessaan ja tukessaan asiakkaiden taloudellista tilannetta ja kokonaisvaltaista elämänhallintaa.

Elina Juntunen pitää kolmannen sektorin tarjoamien hyvinvointipalvelujen vahvuutena ihmisen kokonaisvaltaista kohtaamista, mihin muilla toimijoilla on enää harvoin resursseja.

– Diakoniassa ihminen kohtaa ihmisen. Se on merkittävää sekä diakoniatyöntekijän että hänen asiakkaansa kannalta. Toivonkin, että sosiaaliturvajärjestelmää kehitettäessä otettaisiin huomioon ”viimeisellä luukulla” asiakkaan tapaavat diakoniatyöntekijät, sillä heillä on valtavasti niin kutsuttua hiljaista tietoa yhteiskunnan viimesijaisen turvaverkon tilasta. ■

Elina Juntunen, Henrietta Grönlund ja Heikki Hiilamo: Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. 2007. www.evl.fi/kkh/to/kdy/viimeisellaluukulla.html.

Miten sujuu monikulttuurinen yhteistyö työpaikoilla?

Maarit Vartia, Barbara Bergbom, Terhi Giorgiani, Anita Rintala-Rasmus, Riitta Riiala, Simo Salminen:

Monikulttuurisuus työn arjessa

Työterveyslaitos 2007

■ Hallituksen uuden maahanmuuttopoliittisen ohjelman yksi keskeinen tavoite on työperäisen maahanmuuton aktiivinen edistäminen. Nykyisin työperäisen maahanmuuton osuus kaikesta maahanmuutosta on noin 10 %. Tutkimustietoa monikulttuurisista työpaikoista on toistaiseksi liian vähän työpaikkojen tukena. Työterveyslaitoksen laaja-alainen tutkimus paikkaa havaittua tiedon aukkoa.

Suomessa ikärakenne vanhenee useita muita Euroopan maita aikaisemmin. Pulaa työvoimasta on muun muassa siivoussektorilla ja liikenteessä sekä lisääntyvässä määrin rakennustyössä ja sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Maahanmuuttajien toivotaan helpottavan tilannetta.

Siksi on tärkeää tietää miten maahanmuuttajat kokevat suomalaisen työelämän. Tutkimuksessa verrattiin työtä ja työoloja sekä työntekijöiden kokemuksia työyhteisön toimivuudesta ja vuorovaikutuksesta maahan muuttaneiden ja suomalaisten työntekijöiden välillä.

”Rekrytointitilanteissa eniten syrjäytymiskokemuksia on ollut sellaisilla maahanmuuttajilla, jotka erottuvat ulkoisesti selkeimmin väestöstä, kuten somali- tai arabitaustaiset”, tutkimus kertoo.

Kuitenkin, jos maahanmuuttaja saa työpaikan, monilla työpaikoilla on hyvin positiivisia kokemuksia heistä. Hoito- ja palvelualoilla koettiin, että suomalaisten asenteissa asiakkaisiin saattaa korostua kiireen ja tehokkuuden vaatimukset, kun taas maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden asenne asiakkaisiin nähtiin ihmisläheisenä, sosiaalisesti orientoituneena.

”Ulkomaisten työntekijöiden kautta voi meillekin syntyä uudestaan se vanhus- kunnioittaminen, joka jo menetettiin”, sanoo eräs vanhus- huollon työhönottaja.

Maahanmuuttajat tulevat yhteisöllisistä kulttuureista, ja he tuovat työpaikalle mukanaan välittämisen henkeä.

”Maahanmuuttajien yhteisöllisyys on ihan mahtavaa, kun he ovat niin täydellä sydämellä siinä työyhteisössä mukana”, sanoo ympäristö- huollon kehityspäällikkö.

”Maahanmuuttajien säteilyvaikutus on ihan myönteinen. Se oli sellainen, että se tarttu muuhunkin henkilökuntaan. Eli se lähestymistapa on monella maahanmuuttajalla sellainen, että me voitais ottaa oppia siitä”, sanoo ylihoitaja.

Pitääkö maahanmuuttajien sopeutua unohtaen oman kulttuurinsa?

Suomalaisilla työpaikoilla on kuitenkin tavallinen asenne, että maahanmuuttajien on sopeuduttava täysin suomen kieleen ja kantaväestön työtapoihin.

Tutkimuksen tekijät kysyvätkin, missä määrin maahanmuuttajatyöntekijöille halutaan antaa mahdollisuus säilyttää omia kulttuurisia tapojaan työpaikoilla? Missä määrin työpaikoilla halutaan ja pystytään hyödyntämään maahanmuuttajien erilaisia ajatuksia, tapoja ja osaamista esimerkiksi asiakaspalvelussa?

Suomalaisten on toistaiseksi vielä hiukan vaikeata kestää erilaisuutta ja nähdä siinä sosiaalisen rikkauden mahdollisuuksia. Maahanmuuttajatyöntekijät, lukuun ottamatta Virosta tulleita, kokivat olevansa henkisen väkivallan ja kiusaamisen kohteena suomalaisia työtovereitaan useammin. Sekä maahanmuuttajat että suomalaiset työntekijät totesivat kiusaajan olevan useimmiten suomalainen työtoveri ja toiseksi useimmin lähin esimies

tai työnjohtajat.

Toisaalta kuvaavasti, maahanmuuttajatyöntekijät ilmoittivat suomalaisia harvemmin joutuneensa asiakkaiden, potilaiden tai oppilaiden epäasiallisen tai loukkaavan käyttäytymisen kohteeksi.

Meidän suomalaisten olisi varmaan hyvä nöyrytyä toteamaan, että meillä on sosiaalisissa taidoissa jotain oppittavaa maahanmuuttajilta?

TUULA-MARIA AHONEN
FREELANCETOIMITTAJA

Anneli Kiljunen

Kelan valtuutetut

Eduskunnan täysistunnossa 3. toukokuuta valittiin Kelan valtuutetut ja varavaltuutetut uudelle eduskuntakaudelle. Valtuutettuina toimivat seuraavat 12 kansanedustajaa: Hannakaisa Heikkinen (kesk), Timo Kaunisto (kesk), Hannes Manninen (kesk), Paula Sihto (kesk), Sanna Lauslahti (kok), Arja Karhuvaara (kok), kansanedustaja Eero Lehti (kok), Anneli Kiljunen (sd), Valto Koski (sd), Kari Rajamäki (sd), kansanedustaja Unto Valpas (vas) ja Kirsi Ojansuu (vihr).

Valtuutettujen puheenjohtajana toimii Anneli Kiljunen. Lappeenrantalainen Kiljunen valittiin eduskuntaan Kymen vaalipiiristä ja hän on ammatiltaan johtava sosiaalilyöntekijä. Varapuheenjohtajaksi valittiin Eero Lehti. Valtuutettujen sihteerinä jatkaa suunnittelupäällikkö Olli Valpola Kelan hallintosastolta.

Olli Kangas johtamaan Kelan tutkimusosastoa

Kelan hallitus on nimittänyt tutkimusprofessori, VTT Olli Kankaan tutkimusosaston osastopäälliköksi 1.1.2008

Olli Kangas

alkaen. Kangas väitteli valtiotieteen tohtoriksi Helsingin yliopistossa vuonna 1991. Hän johti Turun yliopiston sosiaalipoliittikan laitosta vuosina 1996–1999 ja 2001–2003 ja on uransa aikana toiminut yli 20 tieteellisen tutkimusprojektin johtajana.

Tällä hetkellä Kangas toimii tutkimusprofessorina sekä Tanskan sosiaalitutkimuslaitoksella että Kelan tutkimusosastolla. Kankaan erityisasiantuntemuksen piiriin kuuluvat mm. vertaileva hyvinvointitutkimus, sosiaalipoliittikan kehittymiseen vaikuttavat poliittiset ja rakenteelliset tekijät sekä sosiaalipoliittikan vaikutukset tulonjakoon ja köyhyyteen.

Ilona Autti-Rämöstä kuntoutuksen johtava tutkija

LKT Ilona Autti-Rämö on nimitetty Kelan tutkimusosastolle kuntoutuksen johtavaksi tutkijaksi 1.8.2007 alkaen. Autti-Rämö tulee Kelaan terveydenhuollon menetelmien arviointiyksikkö FinOHTAsta, jossa hän on työskennellyt ylilääkärinä.

Ilona Autti-Rämö

Anita Haataja erikoistutkijaksi

VTT, FK Anita Haataja on nimitetty Kelan tutkimusosastolle erikoistutkijaksi 1.5.2007 lukien. Hänen erityisalaansa on sosiaaliturvan tutkimus ja mikrosimulaatio.

Sosiaalilääketieteellinen neuvottelukunta

Kelan hallitus on asettanut Kelan sosiaalilääketieteellisen neuvottelukunnan toimikaudeksi 1.3.2007-28.2.2010. Neuvottelukunnan puheenjohtajaksi nimettiin Kelan ylilääkäri Jorma Järvisalo ja varapuheenjohtajaksi professori Jussi Huttunen. Jäseniksi nimettiin dosentti Eero Hirvensalo, apulaisjohtaja Tarja Holi, professori Risto Huupponen, varatoiminnanjohtaja Risto Ihalainen, professori Matti Isohanni, professori Sirkka-Liisa Kivelä, dosentti Jorma Lahtela, professori Marjatta Leirisalo-Repo, professori Pertti Neuvonen, toiminnanjohtaja Matti Pöyry, professori Raimo Sulkava, professori Helena Taskinen ja professori Reijo Tilvis sekä sihteeriksi ja jäseneksi

Anita Haataja

asiantuntijalääkäri Heikki Palomäki. ●

Mielialakyselyn toimivuus ja luotettavuus

■ Tutkimuksessa selvitetään Suomessa lähes kolmekymmentä vuotta käytössä olleen RBDI- eli Mielialakyselyn käytännön toimivuutta ja luotettavuutta. Kyseessä on käsikirja, josta ilmenevät Mielialakyselyn masennusoireilun ja itsetunnon asteikkojen luotettavuus ja käyttöohjeet.

Kysely osoittautui toimivaksi masennuksen ja itsetunnon kartoittamisessa seuraavissa ryhmissä: koululaiset ja opiskelijat, nuoret, aikuiset, työssä käyvät, ikääntyneet, psykosomaattisesti oireilevat, kuntoutuksessa olevat ja vakavaa masennusta sairastavat. Kyselyn helppokäyttöisyyttä edistävät sen lyhyys ja helposti ymmärrettävät kysymykset sekä perinteisiä masennusasteikkoja monipuolisemmat vastausvaihtoehdot.

Julkaisu: Raitasalo R. Mielialakysely. Suomen oloihin Beckin lyhyen depressiokyselyn pohjalta kehitetty masennusoireilun ja itsetunnon kysely. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 86, 2007. Tarkista julkaisun hinta tilattaessa.

Tulehduskipulääkkeiden haitat puntaroitavana

■ LL Arja Helin-Salmivaaran väitöstutkimuksessa tarkastellaan Suomessa käytettävien tulehduskipulääkkeiden vakavia haittapähtymisiä. Uudet tulehduskipulääkkeet, eli niin sanotut koksibit eivät osoittautuneet tutkimuksessa merkittävästi perinteisiä tulehduskipulääkkeitä turvallisemmiksi.

Ruuan- ja suolakanavan verenvuoto on perinteisten tulehduskipulääkkeiden hyvin tunnettu haitta, joka on ollut koksibien kehittämisen pontimina. Helin-Salmivaaran rekisteritietoihin perustuvassa epidemiologisessa tutkimuksessa tulehduskipulääkkeiden käyttöön liittyi kolminkertaisesti lisääntynyt ruuan- ja suolakanavan vuodon vaara verrattuna lääkkeitä käyttämättömiin.

Tulos on yhdenmukainen aiempien epidemiologisten tutkimusten kanssa. Vaaran suuruus oli koksibeilla samaa tasoa kuin perinteisillä lääkkeillä, kun analyysissä huomioitiin muu sairastavuus ja lääkkeiden käyttö.

Julkaisu: Helin-Salmivaara A. Non-steroidal anti-inflammatory drugs in Finland. Pharmacoepidemiology study with emphasis on serious adverse events. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 85, 2007. Hinta: 8 euroa.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten on vaikea siirtyä koulusta työelämään

■ Suomessa arvioidaan olevan 10 000–15 000 alle 25-vuotiasta syrjäytymisvaarassa olevaa nuorta, joilla on selviä vaikeuksia hallita elämäänsä. Moniammatillinen työryhmä teki 58 nuorelle kuntoutustutkimuksen, jonka mukaan nuorten ongelmat painottuvat psyykkisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Hyvän kuntoutussuunnitelman avulla ongelmiin voidaan kuitenkin puuttua.

Valtaosalla nuorista ongelmat ilmenivät mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöinä. Suurella osalla todettiin mielenterveyspalvelujen tarve, mutta palvelujen saatavuus oli usein riittämätöntä ja myös niiden toteutumiseen liittyi runsaasti ongelmia. Suurelle osalle nuorista voitiin tehdä tavoitteellinen ammatillinen suunnitelma, mutta joillakuilla sen käynnistäminen arvioitiin mahdolliseksi vasta lisätutkimusten tai riittävän hoidon jälkeen.

Hankkeen suosituksissa korostetaan muun muassa avun tarpeen varhaisesta tunnistamista, eri viranomaisten saumatonta yhteistyötä, vastuutahon nimeämistä kuntoutussuunnitelman seurannalle ja uusien nuorille tarkoitettujen mielenterveyspalvelujen kehittämistä.

Julkaisu: Halonen J-P, Aaltonen T, Hämäläinen A, Karppi S-L, Kaukinen J, Kervilä A, Lehtinen M, Pere E, Puukka P, Siitonen V, Silvennoinen S ja Talo S. Syrjäytymisvaarassa olevien vajaakuntoisten nuorten kuntoutustarpeen arviointi. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 73, 2007. Hinta: 8 euroa.

Lähes 90 000 sai Kelan kuntoutuspalveluja

■ Kelan kuntoutusmenot olivat viime vuonna 289 miljoonaa euroa, mikä oli 1,4 prosenttia edellisvuotista enemmän. Kelan kuntoutuspalveluja sai 88 400 henkilöä, noin 2 prosenttia enemmän kuin vuonna 2005. Yleisin sairauspääryhmä, jonka vuoksi Kela kuntouttaa, on tuki- ja liikuntaelinten sairaudet. Niiden vuoksi järjestettävä kuntoutus on kuitenkin vähentynyt viime vuosina, kun taas eniten kuntoutuksen sairauspääryhmistä on kasvanut mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt.

Kuntoutujia on ollut 1970-luvulta lähtien suhteellisesti eniten Itä- ja Pohjois-Suomessa. Viime vuosina myös Pohjanmaalla asuvia on kuntoutettu keskimääräistä huomattavasti enemmän. Niissä maakunnissa, joissa kuntoutujia on suhteellisesti eniten, korostuu vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen mer-

kitys. Etelä-Suomessa kuntoutus puolestaan painottuu muuta maata enemmän harkinnanvaraiseen kuntoutukseen.

Tiedot ovat peräisin juuri ilmestyneestä Kelan kuntoutustilasto 2006 -julkaisusta, joka sisältää tärkeimmät tiedot Kelan järjestämästä kuntoutuksesta ja maksetuista kuntoutusrahoista. Julkaisussa on tilastotietoa kuntoutujista sairauden, iän, asuin-kunnan ja ammatin sekä kuntoutustoimenpiteen mukaan.

Julkaisu: Kelan kuntoutustilasto 2006, Suomen virallinen tilasto.
Helsinki: Kela 2007. Hinta 3 euroa.

Kunnat rahoittivat neljänneksen työmarkkinatuesta

■ Vuoden 2006 alussa tuli voimaan muutos työmarkkinatuen rahoitukseen, jonka mukaan kunnat rahoittavat puolet vähintään 500 päivää työmarkkinatukea saaneiden työmarkkinatuesta, mikäli he ovat edelleen työttömiä. Lakimuutoksen seurauksena kunnat rahoittivat työmarkkinatukea viime vuonna 192 miljoonalla eurolla, mikä oli 24 prosenttia koko työmarkkinatuesta.

Työnhakijoille maksettavat erilaiset työttömyysturvaetuuudet laskivat viime vuonna. Etuuksia maksettiin 2,6 miljardia euroa, mikä oli 7 prosenttia edellisvuotista vähemmän. Perusturvan maksut laskivat 11,5 prosenttia ja ansioturvan maksut runsaat 4 prosenttia.

Luvut on poimittu työttömyysturvaetuksia koskevasta tilastotiedotteesta, jossa on tuoreimmat tiedot Kelan ja työttömyyskassojen maksamasta työttömyysturvasta vuonna 2006. Tilastotiedote on julkaistu Kelan internetsivuilla. Kelan ja Vakuutusvalvontaviraston yhteistyönä tekemä painojulkaisu Suomen työttömyysturvasta ilmestyy lokakuussa.

Julkaisu: Tilastotiedote työttömyysturvasta 2006 (pdf) osoitteessa
www.kela.fi/tilasto > Verkkotilastot > Tilastotiedotteet.

Kela maksoi sotilasavustusta vajaat 17 miljoonaa euroa

■ Kela maksoi sotilasavustusta viime vuonna 16,6 miljoonaa euroa lähes 13 000 henkilölle. Heistä 10 400 oli varusmiehiä, 1 110 siviilipalvelusmiehiä ja 970 omaisia. Noin 90 prosenttia sotilasavustuksesta oli asumisavustusta.

Sotilasavustusta maksettiin keskimäärin 310 euroa kuukaudessa. Varusmiehillä keskimääräinen sotilasavustus oli 281 euroa kuukaudessa, siviilipalvelusmiehillä 273 ja omaisilla 667 euroa kuukaudessa.

Luvut ovat uusimmasta Kelan sotilasavustustilastoista –julkaisusta, johon on koottu taulukoita ja kuvioita maksetuista sotilasavustuksista ja niiden saajista. Julkaisu ilmestyy vain internetissä.

Julkaisu: Sotilasavustustilastoja 2006 (pdf) osoitteessa
www.kela.fi/tilasto > Verkkotilastot > Vuositilastot.

Tilaukset:

www.kela.fi -> Julkaisut

Tutkimusjulkaisut puh. 020 634 1938, publ@kela.fi

Tilastojulkaisut: puh. 020 634 1664, tilasto@kela.fi

Hinnat eivät sisällä lähetyskuluja.

Suurin osa julkaisuista on ladattavissa ilmaiseksi internetsivuilta (pdf).

Nuoren kestävyyskunto edistää aikuisiän terveyttä

Koulun kuntotestistön perusteella koululainen voi saada tietoa siitä, mitä ominaisuutta hänen tulisi kehittää terveytensä edistämiseksi. Kestävyyskunnan kohotusta tarvitsevat rehtori Lasse Mikkelsenin mukaan niin tytöt kuin pojat.

● Koulun kuntotestistöä tulisi hyödyntää nykyistä enemmän.

– Liikunnanopettajat käyttävät sitä kyllä koululaisten kunnan mittaamiseen mutta aiempaa runsaampi käyttö olisi paikallaan, sanoo rehtori Lasse Mikkelsen.

Hiljattain julkaistussa liikuntapedagogiikan väitöskirjassaan Mikkelsenin tutki, ennustaako Koulun kuntotestistö aikuisiän terveyskuntoa, koettua kuntoa, verenpainetauti, alaselän ja polven kipuja, jännitysniskaoireita ja koettua terveyttä. Lisäksi hän tarkasteli aikuisiän mitatun ja koetun kunnan yhteyttä.

Koehenkilöinä oli 1356 oppilasta, jotka olivat osallistuneet vuonna 1976 Koulun kuntotestistöön 12–17-vuotiaana ja jotka vastasivat kyselyyn vuonna 2001

eli 25 vuoden kuluttua testiin osallistumisesta. Lisäksi 64 koehenkilöä, joiden kouluiän kestävyysjuoksukunto oli hyvä tai huono, mitattiin tarkoin Liikuntakeskus Pajulahdessa.

Mikkelsen on nykyään Liikuntakeskus Pajulahden toimitusjohtaja ja rehtori. Aiemmin hän on toiminut muiden muassa kestävyysjuoksuvalmentajana Suomessa ja Englannissa.

Hän valmensi myös TV 1:ssä esitetyn ”Tähtäimessä maraton” -ohjelmasarjan henkilöitä. Myös Mikkelsen lähti maratonille mukaan.

– Sen juokseminen on huomattavasti helpompaa kuin väitöskirjan teko. Tutkimustyössä niska-hartiaseutu kipeytyi mutta urheilijana minun oli saatettava työ loppuun. Periksi en voinut antaa,

juoksijana kunnostautunut Mikkelsen naurahtaa.

Kouluiän kestävyys, nopeus ja notkeus ovat terveysvaltteja

Mikkelsenin tutkimuksen koehenkilöt oli testattu ikävuosina 12–17 kahdeksan kertaa. Aikuiset testattavat olivat 40–45-vuotiaita. Näin väitöskirjassa ovat mukana tutkittavien koulu- ja aikuisiän tulokset.

Kouluiän kuntotestituloksilla on tutkimuksen mukaan yhteys sekä aikuisiän mitattuun että koettuun kuntoon ja terveyteen. Kouluiän hyvä kestävyysjuoksukunto suojaa miehiä verenpainetaudilta.

– Kouluajan nopeisiin juoksijoihin verrattuna hitaiden juoksijoiden riski

Kuva Mauri Helenius

sairastua verenpainetautiin aikuisena on kolminkertainen, Mikkelsen sanoo.

Aikuisiän niska-hartioireilta miehiä suojaa kouluikäisen hyvä notkeus. Kouluajan notkeimmalla kolmanneksella on muita pienempi riski saada jännitysiskaoireita.

Naisia puolestaan suojaa niska-hartioireilta kestovoima. Kestovoimaltaan parhaimpaan kolmannekseen sijoittuvien naisten riski sairastua on pienempi heikoimpaan kolmannekseen verrattuna.

– Sukupuolten välillä on eroa. Naiset ovat yleensä notkeampia kuin miehet ja miehet voimakkaampia kuin naiset, Mikkelsen toteaa.

Kestovoimaltaan kouluikäisissä parhaimpaan kolmannekseen sijoittuvilla miehillä on kuitenkin riski saada polvivammoja.

– Tämä johtuu heidän korkeasta liikunta-aktiivisuudestaan, Mikkelsen selvittää.

Kouluikäisten nopeat juoksijat muita terveempiä aikuisina.

Tutkimuksessa siis kysyttiin haastateltavilta heidän kokemustaan kunnostaan ja sitä myös mitattiin.

– Kouluikäisen kestävyysjuoksukunto, nopeus ja notkeus ennustavat aikuisiässä koettua kuntoa, Mikkelsen kertoo.

Kouluikäisen nopeus ennustaa miesten koettua terveyttä ja kouluikäisen puristusvoima taas ennustaa miesten aikuisena koettua voimaa. Naisten koettua terveyttä ennustavat kouluikäisen kestävyysjuoksukunto ja nopeus.

– Jos aikuinen kokee itsensä terveeksi, hän yleensä on terve. Mitattu ja koettu terveys vastasivat toisiaan. Tutkittavien nuoresta iästä, 40–45 vuotta, johtuen kaikkia tekijöitä ei vielä pystytty selvittämään.

– Tämän ikäiset ovat yleisesti ottaen vielä aika terveitä. Jos he olisivat olleet jo esimerkiksi 50-vuotiaita, kunto olisi ollut jo havaittua huonompi. Esimerkiksi polvikipuja olisi ollut enemmän ja verenpaineikin olisi voinut olla korkea, Mikkelsen arvioi.

Liikunnanopettajat avainasemassa terveyden edistäjinä

Miesten aikuisiän terveyskuntoon vaikuttavat eniten kouluikäisen kestävyysjuoksukunto ja notkeus. Naisten aikuisiän terveyskuntoa taas ennustaa hyvä kesto-voima.

– Kansanterveyden kannalta kouluikäisessä tulisikin kiinnittää huomiota erityisesti koululaisten kestävyyskuntoon, Mikkelsen toteaa.

Nuorten kestävyys on heikentynyt selvästi 28 vuoden kuluessa. Tämä käy Mikkelsenin mukaan ilmi myös varusmiehille tehdyssä Cooperin testissä. Kun vuonna 1976 viisi kierrosta juosset pojat olivat tietyn ajan sisällä maalissa, niin vuonna 2001 juoksijoilla oli saman ajan juostuaan matkaa jäljellä vielä yksi kierros.

Vuonna 1976 12-vuotiaat pojat painoivat 40 kiloa mutta vuonna 2001 jo 45 kiloa. Varusmies oli vuonna 2001 seitsemän kiloa painavampi kuin vuonna 1976. Lihominen aiheuttaa vääjäämättä

Rehtori Lasse Mikkelsen tekee niin kuin valmentaa eli juoksee itsekin maratonin.

erilaisia verisuoniston oireita. Liikunnanopettajan tulisi liikuntaharjoitusten lisäksi ohjata ylipainoinen nuori koulu-terveydenhoitajan vastaanotolle.

Kouluissa liikuntatunteja on sen verran vähän, että ne yksin eivät riitä terveyden edistämiseen ja oireiden ehkäisemiseen. Liikunnanopettajan tulisi motivoida nuoria liikkumaan ja etsiä heille sopivia kiinnostavia liikuntalajeja.

– Tyttöjä liikunta motivoi, koska se auttaa laihtumaan. Pojille taas pitäisi keksiä jokin muu innostuksen lähde. Parkour, seikkailulajit ja laskettelu voivat innostaa sekä tyttöjä että poikia.

Jos liikunnanopettaja toteaa koululaisten kuuluvan kunnoltaan heikoimpaan kolmannekseen, hän voi ohjata kouluista suorittamaan asianmukaisia harjoituksia, kuten pojille rentouttavia ja liikkuvuutta lisääviä harjoituksia ja tytöille voimakapasiteettia lisääviä harjoituksia.

– Jo siirtyminen huonoimmasta kolmanneksestä keskikolmannakseen edistää terveyttä. ■

Mielenterveyshäiriöiden ennaltaehkäisyn valinnat: Kallista välinpitämättömyyttä vai myönteistä kansainvälistä huomiota?

Toim. Jarkko Eskola
ja Antti Karila
Mielekäs Suomi.
Näkökulmia
mielenterveystyöhön.
Edita, 2007

■ "Mielenterveyteen liittyvät sairaudet ovat kasvamassa aikamme suurimmaksi kansantautiryhmäksi. Tähän mennessä kasvu on ollut erityisen selvää jälkiteollistuneissa maissa, joissa on siirrytty tietoyhteiskuntaan. Jotakin ihmisen sopeutumiskyvyn ylittävää on nähtävästi ilmaantunut elämänmuotoomme", toteavat kirjan toimittajat, psykiatrian erikoislääkäri Jarkko Eskola ja psykologian tohtori Antti Karila.

Kirjan kirjoittajat ovat psykiatreja ja psykologeja, jotka ovat olleet aktiivisesti mukana mielenterveystyön kehityksessä viime vuosikymmeninä. Artikkelisarja on syntynyt kahden vuoden aikana käydyistä keskusteluista ja kokemusten yhteisestä puimisesta keskustelupiirissä.

Kirja kertoo Suomessa tehdyistä menestyksellisistä mielenterveysinterventioista, viittana tulevaisuuteen.

"Mielenterveystyön keskeiset arvot ja ominaisuudet säilyvät samoina. Mielenterveyspalvelujen kehittäminen on jatkuvaa. Se liittyy koko yhteiskunnan todellisuuteen ja sen muuttumiseen", toimittajat kiteyttävät.

Suomalaisen yhteiskunnan muutosvauhti on ollut huimaavaa viimeisten 50 vuoden aikana.

"Nopeissa muutoksissa sosiaaliset verkostot heikkenevät, niiden tuki vähenee, niiden kontrolli haurastuu, sosiaalinen syrjäytyneisyys kasvaa, avioerot lisääntyvät, perheen ulkoiset tukirakenteet heikkenevät ja lasten kasvuympäristö pirstoutuu."

"Mielenterveyspolitiikka on ollut yhteiskuntakehityksen kannalta koko ajan marginaalissa. Sen tehtävänä on pidetty lähinnä sitä, että se huolehtii kydyistä pudonneista. Sen sijaan ei ole arvioitu yhteiskunnallisen muutoksen edellyttämää tuen tarvetta ja ehkäisevän otteen kokonaistaloudellista ja säästävää vaikutusta.", Jarkko Eskola luonnehtii kokonaistilannetta.

"Globalisoituvassa yhdentyvässä maailmassa muutokset ovat vaikeasti ennakoitavissa. Ne saattavat olla nopeita ja jyrkkiä. Kriiseihin varautuminen on välttämätöntä myös mielenterveystyössä."

Palvelut kohti ennaltaehkäisyä ja terveyden edistämistä

Sosiaalipsykiatrian dosentti ja lastenpsykiatrian erikoislääkäri Tytti Solantaus näkee 2000-luvun suurina kysymyksinä lapsen tunne-elämän, tietojen, taitojen ja sosiaalisen kehityksen harmonisuuden ja hyvän mielenterveyden. Hän korostaa ylisukupolvista ennaltaehkäisyä. Tutkimusten mukaan noin puolet lapsista, joiden vanhempi kärsii vaikeasta masennuksesta, alkaa itsekin kärsiä mielenterveyden ongelmista nuoreen aikuisuuteen mennessä.

Solantaus kertoo Toimiva lapsi & perhe -hankkeesta, jolla pyritään vaikuttamaan perheen sisäisiin suojaaviin tekijöihin: perheen keskinäiseen ymmärrykseen ja ihmisuhteisiin, vanhemmuuteen ja ongelmanratkaisuun sekä kodin toimivuuteen. Menetelmä on osoittanut toimivuutensa myös muissa mielenterveyden vaikeuksissa; käyttö on laajentunut päihdepalveluihin sekä esimerkiksi syöpää ja muita vakavia sairauksia sairastavien vanhempien perheisiin ja heitä hoitaviin palveluihin.

Tutkimusryhmät eri puolilla maailmaa ovat alkaneet tutkia ja kehittää työmenetelmiä, joilla voidaan tukea koulun työtä ja ehkäistä lasten häiriökehitystä. Good Behaviour Game on yksi tutkituimmista interventioista. Tämän intervention avulla on

voitu ehkäistä erityisesti poikien ongelmakäyttäytymistä. FRIENDS-ohjelman avulla on ehkäisty koululaisten ahdistus- ja masennusohjelmia.

Tosiasioiden tunnustaminen on viisauden alku?

"Ehkä vakavin este mielenterveyden edistämiseksi on eräänlainen uskonpuute, joka on näkynyt oikeastaan aina yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja myös terveydenhuollossa", toteaa psykologian tohtori Maila Upanne.

"Ehkäisevää mielenterveystyötä ei ole pidetty uskottavana, eikä useinkaan ole pidetty tarpeellisena varmistaa sen edellytyksiä. Tämä on kallista välinpitämättömyyttä sekä inhimillisesti että taloudellisesti katsoen."

Upanne peräänkuuluttaa nykyistä avarampaa näkemystä mielenterveydestä. Se toisi paitsi parempaa mielenterveyttä, myös kansainvälistä hyvää mainetta. Tästä esimerkkinä hän mainitsee Suomessa 1986–1996 toteutetun valtakunnallisen itsemurhien ehkäisyprojektin.

"Projektin ansiosta Suomi sai osakseen huomattavaa kansainvälistä huomiota. Suomen strategia toimi mallina ja esikuvana laajasti eri puolilla maailmaa suisidologisen yhteistyön kautta", Upanne kertoo.

TUULA-MARIA AHONEN
FREELANCETOIMITTAJA

Internationell aktuariekonferens: Hur ska pensioner och hälsovård finansieras då befolkningen åldras?

■ En konferens inom ramen för den internationella organisationen för social trygghet ISSA och den internationella aktuarieföreningens sektion för pensions- och socialskyddsfrågor PBSS samlade i maj aktuarier från socialförsäkringssektorn och experter inom statistik för att reflektera över aktuella frågor inom branschen. Ca 350 personer från över 70 länder deltog i konferensen som ordnades i Helsingfors.

ISSA-konferensen behandlade den ökning av pensions- och hälsovårdskostnaderna som en åldrande befolkning runt om i världen medför och hur ökningen ska finansieras. Dessutom jämfördes fördelarna med förmånsbaserade och avgiftsbaserade finansieringssystem. Avgiftsbaserade system har blivit allt populärare runt om i världen men även mött hård kritik, eftersom modellen anses överföra risken på enskilda försäkrade.

Enligt Ilmarinens aktuariedirektör Hillevi Mannonen, som är den internationella aktuarieföreningens president, var konferensen en viktig kanal för informationsutbyte mellan aktuarier runt om i världen. – Under den gångna veckan diskuterades också riskfördelningen mellan betalare, förmånstagare och samhället. Christopher "Chris" Daykin, Storbritanniens regerings huvudaktuarie, konstaterade i sin tur att pensionssystemets lönsamhet

är en central fråga som kan upphjälpas genom att bl.a. förlänga tiden i arbetslivet.

Social trygghet ska byggas globalt

■ Enligt Hans-Horst Konkolewsky, som valdes till generalsekreterare i september 2005, möter ISSA:s medlemsorganisationer mycket olika utmaningar beroende på landets socioekonomiska läge och socialskyddssystem.

– Inom ISSA är vårt mål att utarbeta en global vision för den sociala tryggheten som samtidigt beaktar regionala skillnader. Medlemmarna behöver aktuell information av ISSA vad gäller den sociala trygghetens utveckling. Även informationsutbyte har en viktig roll.

"New ISSA" är ett program som ska utveckla organisationens verksamhet. – För programmet identifierade vi de fyra viktigaste utvecklingsområdena på basen av medlemsförfrågningar, förklarar Konkolewsky. – Enligt ISSA:s medlemmar är de viktigaste utvecklingsområdena att effektivisera verkställandet av den sociala tryggheten, att förbereda sig inför förändringar i befolkningsstrukturen, att utvidga och förnya den sociala tryggheten samt att trygga finansieringen.

Aktuarie- och statistikverksamheten är ett viktigt verktyg för att utveckla den sociala tryggheten. Med dess hjälp kan vi producera viktig information för beslutsfattare om hur olika faktorer påverkar finansieringen. – Noggrann statistik är viktig för att kunna göra upp detaljerade planer, driva

framåt utvecklingsprogram och utvärdera deras inverkan efteråt, bedömer Konkolewsky.

Ökat antal internationella pensionsansökningar

■ Enligt undersökningen Utvecklingen av antalet internationella ansökningar om pension hos FPA ökar antalet internationella ansökningar om pension märkbart under de närmaste åren.

Upp till 90 procent av de internationella ansökningar om pension som riktar till FPA kommer från personer som arbetat och bott i Sverige.

Flyttningsrörelsen till Sverige var som störst på 1960- och 1970-talen och nu närmar sig en stor del av emigranterna pensionsåldern. Antalet personer som bor i Sverige och får pension från Finland uppskattas vara över 62 000 år 2015.

Mått i antalet ansökningar betyder det här att FPA under åren 2006–2008 kommer att ta emot ca 6 600 ansökningar från Sverige och under åren 2012–2015 upp till 9 500 ansökningar per år. Motsvarande mängd ansökningar väntas från personer som bor i Finland och som hör till det svenska pensionsystemet. Dessa beräknas uppgå till ca 49 000 år 2015.

Det ökade antalet ansökningar kommer att leda till mera arbete för såväl FPA:s utlandsenhet, som handlägger utomlands bosatta ansökningar, som för FPA:s EU-pensionsenhet som handlägger internationella ansökningar för personer som bor i Finland.

Regeringen påbörjar revideringen av den sociala tryggheten

■ I regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens andra regering Ett ansvarstagande, engagerat och sporrande Finland hänvisas flera gånger till den sociala tryggheten. I sin strategiska linjedragning lovar regeringen att vidta åtgärder som sporrar till arbete och att avlägsna flitfällor genom att lindra beskattningen av arbete och revidera den sociala tryggheten.

Syftet med reformen är att göra arbete lönsammare, minska fattigdomen och att garantera en tillräcklig grundtrygghet i livets alla skeden. Målsättningen med reformen är att alla ska ha en tillräcklig och heltäckande social trygghet. Reformen genomförs stegvis och regeringen överlämnar de första propositionerna till riksdagen senast under höstsessionen 2008. Den bereds i en av regeringen tillsatt kommitté där även arbetsmarknadsorganisationerna är representerade.

Samservicen, de elektroniska tjänsterna och telefon-tjänsterna utvecklas kraftigt och med hjälp av dem främjas tillgång till service i hela landet oberoende av ort och plats.

International actuarial conference seeks ways to finance pensions and health provision in the face of population ageing

■ About 350 social insurance actuaries and statisticians from more than 70 countries convened in Helsinki this past May for two conferences. Focusing on topics of current professional interest, the conferences were organised, respectively, by the International Social Security Association (ISSA) and the Pensions, Benefits and Social Security Section of the International Actuarial Association (IAA).

The ISSA conference discussed international experiences relating to demographic ageing and the financing of higher retirement and health care costs. The conference also compared the advantages of defined contribution and defined benefit pension schemes. While growing in popularity internationally, defined contribution schemes have also faced strong criticism for shifting risk to insured persons.

Hillevi Mannonen, IAA president and chief actuary of pension insurer Ilmarinen, saw the conference as an important communication forum for actuaries around the world. – Another issue discussed during the conference week was risk-sharing between contributors, beneficiaries and society. Finally, Christopher Daykin, the UK government actuary, identified the solvency of pension schemes as a crucial question for which one response could be the promotion of longer working lives.

ISSA Secretary General Hans-Horst Konkolewsky: Promote social security at the international level

■ Appointed Secretary General of ISSA in September 2005, Hans-Horst Konkolewsky says that the needs and priorities of ISSA members differ a lot depending on their socio-economic circumstances and the level of development of the schemes they administer.

“The New ISSA Programme aims to combine ISSA’s global vision with local impact. It is important for ISSA to provide relevant knowledge to member organisations and members to exchange knowledge about social security issues”, Konkolewsky says.

The New ISSA program aims to improve ISSA services. “We have carried out a survey of member organisations and based on the response we defined four priority areas for ISSA activities in the next few years. The most important challenges that member institutions around the world are facing are operational and administrative efficiency, responding to demographic changes, extension of social security coverage, and reforms in social security,” Konkolewsky states.

According to Konkolewsky, the work that social security actuaries and statisticians do is aimed at allowing those responsible for planning and administering social security schemes to know and to quantify the impact of various factors on the financing of social security and thus helping them to make the

appropriate decisions. “The use of complete and detailed statistics on the nature and range of social protection offered is a vital basic condition, not only for the elaboration of a coherent policy, but also for the administration of social programmes and the evaluation of the results of the actions taken and the progress that was made”, Konkolewsky says.

Study predicts increase in pension applications from abroad

■ According to a study on pension applications originating outside Finland, the number of applications that Kela receives from abroad is likely to increase substantially over the next few years. As many as 90 percent of pension applications received from abroad come from persons who have worked or lived in Sweden.

With migration to Sweden at its highest in the 1960s and 1970s, the baby boomers who then moved to Sweden are now nearing retirement age. The number of people living in Sweden but receiving a pension from Finland in 2015 is estimated at a little over 62,000.

This means that on an annual basis, Kela is likely to receive about 6,600 pension applications from Sweden in 2006-2008, and as many as 9,500 in 2012-2015. An equal number of applications are expected to come from Finnish residents insured under the Swedish pension system, who are estimated to number about 49,000 in 2015.

The upsurge in applications will increase workloads

in Kela’s International Affairs Office, which handles pension applications from people living abroad, and in the EU Pensions Units, which process applications for foreign pension submitted by Finnish residents.

Government to launch a social security reform

■ The government programme of Prime Minister Matti Vanhanen’s second Cabinet contains many references to the social security schemes administered by Kela. According to its policy statement on economic strategy, the government aims to make work more attractive and to remove disincentives by easing the taxation of labour and reforming social security.

The aim of the reform is to create incentives for work, reduce poverty and provide everyone with a sufficient level of basic economic security throughout life. The social security system is envisioned as offering everyone a comprehensive, adequate level of provision. The first government bills concerning the reform, which is to be implemented in stages, will be submitted to Parliament by autumn 2008. Preparation of the reform is entrusted to a committee which includes representation from labour market organisations.

Access to government services by phone, online and in shared service centres will be promoted heavily under the government’s programme. The goal is to improve the availability of services throughout the country.

Kuva Annika Söderblom

Kela|Fpa[®]

PL 450, 00101 HELSINKI | PB 450, 00101 HELSINGFORS